

**Z
DĚJIN
ODBORŮ
NA
PŘEROVSKU**

Z DĚJIN ODBORŮ

V OKRESE PŘEROV

SESTAVILI FRANTIŠEK GAJDICA A GUSTAV VOŽDA

**SBORNÍK STATÍ, VZPOMÍNEK A DOKUMENTŮ
K 100. VÝROČÍ ODBOROVÉHO Hnutí
V ČESKOSLOVENSKU**

PŘEROV 1970

Upozornění

Chtěl bych touto cestou upozornit případné čtenáře následující knihy, že text jsem zpracoval pomocí skeneru jako nevidomý pro vlastní potřebu a další nevidomé zajímavící se o tuto oblast. Proto prosím omluvte případné překlepy a rozdělovací znaménka v řádku, záměnu písmen jako z na s a chyb u některých jmen, originál byl v jiném formátu než je současný proto také případné odvolávky na číslo stránky neodpovídá skutečnosti. Kontrolu neskenovaného textu provádím pouze pomocí hlasového výstupu v počítači.

Některé stránky jsou naskenovány jako foto v JPG a vloženy do textu. Dále upozorňuji že nemám souhlas autora (ů) o zpracování do této podoby.

Jiří Rosmus

www.rosmus.cz

Z DĚJIN ODBORŮ v OKRESE PŘEROV **Sborník statí, vzpomínek a dokumentů ke 100. výročí vzniku** **odborového hnutí v Československu.**

Odpovědný redaktor PhDr. Gustav Vožda, organizační příprava František Gajdica, tisková úprava Richard Novotný, návrh na obálku Ivana Bortlová.

**Vydala Okresní odborová rada v r. 1970 v počtu 2500 výtisků,
vytiskl TISK, n. p., Brno, závod 4, Přerov.**

**Povoleno Severomoravským krajským národním výborem v
Ostravě, čj. kult. 456/18 b — 72/1970 — Li ze dne 22. ledna 1970.
Neprodejný výtisk.**

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
-----------------	---

I. STATĚ A POJEDNANÍ

<i>Gustav Vožda</i> — Přehled vývoje průmyslových závodů v Přerově v epoše kapitalismu 1848—1945	11
<i>Ludvík Novotný</i> — Nejzrůsáhlejší boj dělnictva na Hranicku.	27
<i>Bohuslav Zedek</i> — Vzpomínka na Slavomíra Kratochvíla — odboráře	35
<i>František Gajdica</i> — Ze mzdových bojů „Hnojivé“	36
<i>Evald Vlček</i> — Odborové hnutí v Optikotechně v letech 1935—1945	39
<i>Josef Přidal</i> — Přerovské odbory a tělovýchova v pounorovém období	44

II. VZPOMÍNKY PAMĚTNÍKŮ

Jan Plech	49
Ladislav Bártek	52
Jaroslav Tichý	53
Čeněk Röss	55
Stanislav Pluháček	56
Bohumil Procházka — Martin Zatloukal	57
Bohumil Zedek	58
Florian Halant	59

III. PŘEDPISY SOUDOBÝCH DOKUMENTŮ

Vojtěch Cekota, Josef Dostál, Evald Vlček, Gustav Vožda, Bohumil Zedek Svědectví archívů	65
---	----

PŘEDMLUVA

VÁŽENÍ ČTENÁŘI, SOUDRUŽKY A SOUDRUZI!

Oslavy 100. výročí vzniku odborů na území Československa spadají do roku bohatého na významná výročí, z nichž některá dosahují světového významu.

Oslavili jsme 25. výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Na jeho počest rozvinul náš lid širokou pracovní iniciativu na všech úsecích života, aby konzolidace národního hospodářství přinesla v co nejkratším čase své výsledky celé společnosti. Je to rok, ve kterém vzpomínáme s celým pokrokovým světem 100 let narození Vladimíra Iljiče Lenina, velkého humanisty a revolucionáře, vynikajícího marxisty, který nejen teoreticky rozpracoval význam proletářské revoluce, ale který ji také uvedl do praxe. Toto výročí bylo pro nás příležitostí důkladně si ujasnit, v čem spočívají základní principy odborové činnosti v dobách rozvíjení socialismu a v čem záleží jejich současná aplikace při řešení našich problémů. Leninské principy týkající se odborů jasně formulují jejich poslání: budovat nový život, vychovávat nové milióny, které by se z vlastních zkušeností učily nedělat chyby, oprostovat se od starých předsudků, které by se z vlastních zkušeností učily spravovat stát a řídit výrobu. Jsou to myšlenky, které dnes víc než kdy jindy mají svou platnost a které je nutno uvádět do života, aby již nikdy nedošlo k nesprávnostem v chápání funkce odborů jak tomu bylo v roce 1968 a v části roku 1969. V tomto období podařilo se pravicově oportunistickým silám svést odborovou organizaci na nesprávnou cestu. Byla prosazována snaha, aby odbory se staly organizací výhradně ochránářskou proti vlastnímu socialistickému zřízení, uplatňována byla revize leninského pojetí odborů a docházelo k otevřené snaze popírat vedoucí úlohu Komunistické strany Československa. Vymazat stopy této činnosti a napravit chyby let 1968—1969 je naší povinností. Vracíme se proto do minulosti, ke kořenům a dlouholetým pokrokovým tradicím revolučního odborového hnutí, abychom si připomněli slavnou historii českého a slovenského dělnického hnutí. Zejména naší mladé generaci musíme nastavit zrcadlo dějin a po nezdařeném pokusu o návrat ke kapitalismu vykreslit pravou tvář kapitalismu co možná nejvěrněji. Odborové hnutí vyrostlo v lůně tohoto společenského řádu a nepřetržitě svádělo s jeho představiteli usilovný boj. Dlouholetý zápas skončil vítězně ve prospěch lidu v únoru 1948. Nebylo to vítězství snadné. Proto je třeba znát podstatu kapitalismu a cenu obětí, které v revolučním procesu dějin přinesla dělnická třída. Dějiny kapitalismu a dějiny dělnického hnutí je třeba znát velmi dobře proto, aby se již nikdy nemohl opakovat rafinovaný útok na socialismus a komunistické idee.

Domníváme se, že jedním z nejučinnějších prostředků, jak využít poznatků dějin jsou příklady z regionální historie. Při popisování událostí i osobností z kraje nebo města, v němž žijeme, defilují před námi představy mnohem konkrétněji a paměť zaznamenává fakta daleko přesněji. Z tohoto důvodu se rozhodla Okresní odborová rada uctít vzácné jubileum sborníkem, jehož obsah je plně zaměřen k odborovému hnutí v okrese Přerov. Předepisujeme, že toto dílo není přehledem dějin odborů na Přerovsku, nýbrž jen prvním shromážděním příspěvků k tomuto tématu. Problematika dějin odborového hnutí je neobyčejně široká a její zpracování jen v okrese Přerov si vyžádá dlouhé řady let soustavné práce.

Obsah sborníku vycházel především z možností autorského kolektivu. Bylo snahou vydavatelů, aby došlo k různému žánrovému zastoupení, zejména vzpomínek pamětníků, soudobých dokumentů, ale i odborných studií. Z tohoto hlediska je sborník rozčleněn do tří částí.

Své zvláštní poslání má úvodní studie o vývoji přerovského průmyslu. Je dokladem živelnosti a roztříštěnosti přerovských továren za kapitalismu. Zpracovaný přehled hovoří nejen o ve-

likosti průmyslových závodů a jejich vývoji jako o předpokladu existence dělnické třídy, ale též o mohutnosti i rozptýlenosti dělnictva v městě Přerově. Mezi hlavní aspekty zpracování této topografie totiž patří údaje o počtu dělnictva. Ostatní studie a pojednání mají svá monotematická zaměření, všímají si především nejrevolučnějších událostí odborového linutí — stávek.

Zvlášť cenné pro přítomnost i pro budoucnost jsou vzpomínky pamětníků. Podařilo se nám shromáždit celou řadu příspěvků, vzpomínek starých soudruhů, jejichž bezprostřední způsob projevu výrazně oživuje tematiku sborníku. Jejich vzpomínky nechť jsou výzvou dalším, kteří jsou ještě schopni vzít pero do ruky a poskytnout mladé generaci své neocenitelné zkušenosti. Do rámce sborníku zařazujeme i přepisy soudobých dokumentů v rozpětí let 1905—1948. Vybrané dokumenty hovoří bez komentáře. Jsou to svědkové pohnutých dob, v nich se velmi názorně zračí nespravedlnost kapitalistického řádu i odhodlání dělnické třídy dosáhnout vytčeného cíle — socialismu.

Fakta obsažená ve sborníku stačí k tomu, abychom si uvědomili, že odkaz starých bojovníků je stále živý a všechny nás zavazuje.

Zbývá ještě co nejsrdečněji poděkovat všem závodním výborům, které vydání sborníku finančně podpořily. Zvláštní uznání zasluhují i některé národní podniky a závody, jmenovitě Kazeto, Přerovské chemické závody, Sigma Hranice, Cukrovar Brodek, TOS Lipník n. B., Elektro-Praga Milotice n. B., Pivovar Přerov, Juta, ČSAD, Přerovské strojírny včetně závodu Montáže.

**Předsednictvo Okresní odborové rady
Přerov v roce 1970**

I. Statě a pojednání

GUSTAVVOŽDA

PŘEHLED VÝVOJE průmyslových závodů v Přerově v epoše kapitalismu 1848-1945

Století průmyslového vývoje v Přerově začalo krátce po zavedení železniční dráhy Vídeň—Krakov (1841]. Přerov v té době byl malé městečko s necelými 5.000 obyvateli, proto rozvoj průmyslu pokračoval dosti pomalu. Příčinou pozvolného vývoje bylo i to, že se v Přerově z počátku usazovali většinou spíše drobnější výrobci.

Výhody železničního uzlu se však přece jen plně prosadily. Podniky zaváděly železniční vlečky až do nádvoří svých továren, značný význam mělo i snadné spojení s ostravským uhelným revírem i vítkovickými železárnami. Řeka Bečva poskytovala dostatečné množství vody. Důležitým činitelem bylo rozsáhlé zemědělské zázemí města Přerova. Jak uvidíme, mělo základní vliv na rozvoj zemědělského strojírenství, potravinářského, ale i chemického průmyslu. Tempo růstu přerovského průmyslu se podstatně zrychlilo s rozvojem místního peněžnictví. Dokud neexistovala silná základna hlavně českého kapitálu, dotud nebyl rozhodnut boj mezi německou a českou buržoazií, a tedy i osud přerovského průmyslu. Po prvních desetiletích německé kapitálová i průmyslové nadvlády, vítězí v Přerově v 90. letech český živel v čele s drobnou buržoazií. Je to doba, kdy do dějin města začíná výrazně zasahovat nově vzniklá pospolitost — dělnická třída.

Typickým znakem přerovského průmyslu byla silná roztržštěnost do velkého počtu malých podniků. Ve 20. letech dokonce dvojnásobně přibýlo závodů proti stavu před rokem 1900. To mělo vliv i na roztržštěnost dělnického hnutí. Ačkoliv ve 30. letech bylo v přerovském průmyslu zaměstnáno přes 6000 osob, dělnictvo tuto závažnou skutečnost nepocítilo jako vyhodu. Naopak, rozdrobenost závodů a dělnictva byla určující i pro roztržštěnost politického a veřejného života a tím i pro oslabení sociálního boje dělnictva.

Pro přerovský průmysl je též charakteristické, že jeho vývoj nebyl rovnoměrný a dosti trpěl živelností, zejména v podmínkách kapitalismu volné soutěže. Nejvíce byl jeho rozvoj bržděn následky hospodářských krizí a též v době obou světových válek. Průmysl však přesto sehrál významnou úlohu v životě města. Stejně jako napomohl do té doby nevídanému rozvoji Přerova a poskytl obživu značné části obyvatelstva, tak na druhé straně v kapitalistických poměrech byl i zdrojem mnoha všeobecných i místních problémů. Výrobní potenciál během století vytvořený, se pak stal po roce 1945 a 1948 důležitou základnou pro rozvoj socialistického průmyslu.

KOVOPRŮMYSL

Nejvýznamnějším oborem kovoprůmyslu bylo strojírenství, v první fázi to bylo zemědělské strojírenství, po roce 1900 výroba transmisního zařízení a přepravních strojů. Avšak vedle závodů tohoto zaměření registrujeme v Přerově velký počet kovodělných továren a dílen nejrůznějšího druhu. Jejich produkční schopnost byla do značné míry podmíněna existencí 4—5 sléváren, od nichž tyto kovodílny odebíraly odlitky a dále je zpracovávaly. Kovoprůmyslová a zvláště strojírenská tradice je nejstarší v městě a ze všech odvětví dnes vykazuje nejvyšší stupeň rozvoje.

Téměř před 120 lety se přistěhoval do Přerova první podnikatel kovodělného oboru Vincenc Heinik. Zpočátku se spojil s mosazníkem Mendem (1852—1855), po jeho smrti však provozoval živnost sám. V roce 1859 již zaměstnával 30 dělníků. Prostory v čp. 72 mu nestačily, proto se v roce 1863 přestěhoval do polí mezi městem a nádražím, do nynější Škodovy ulice čp. 692. Zde vystavěl obě továrny, mědikoveckou i prádelnu konopí. Po jeho smrti (1884) mědikovectví silně upadlo, proto nová majitelka Končelíková (Heinikova dcera) se rozhodla změnit výrobní program na výrobu transmisí a spojek.

Koncem 90. let se spojila se dvěma Angličany, Bennem a Dareem, se kterými vytvořila společnost pod názvem **Heinika dědici a spol.** [od r. 1901). Během pěti let zde pracovalo již 50 dělníků ve strojárně. Došlo k vybudování nových továrních objektů [1908—1910), ve kterých byla podstatně rozšířena výroba transmisí a spojek. Před rokem 1914 měl závod vybavení o 200 HP parní a 80 HP elektrické pohonné síly. K dalšímu rozšíření strojárny došlo v letech 1920—1924. V roce 1928 společnost zaměstnávala již 258 dělníků, v r. 1932 dokonce 450 zaměstnanců včetně úřednictva. Firma exportovala téměř do všech zemí Evropy. V roce 1939 majitelé uprchli do zahraničí a zanechali po sobě dluhy ve výši 20 miliónů, zatímco jejich zisky z přerovské produkce ulili nezákonnými machinacemi do zahraničí. V době okupace poklesla výroba ve strojárně až na 30 %. V závodě tehdy pracovalo 236 dělníků, již 10. května 1945 byla u firmy dosazena národní správa.

Nejstarším strojírenským závodem byla dílna **Krištofa Ziera** (1853 až asi 1874), zhotovitele vah, stříkaček, cukrovarských strojů a od r. 1864 i zemědělských strojů. První opravdová továrna však vznikla až v r. 1867. Zřídil ji **Václav Nohejl** v polovině budovy zemědělské školy za mlýnem (čp. 591) a vyráběl zde zemědělské stroje. Zaměstnával 160 dělníků! V roce 1876 byla však jeho strojárna prodána exekučně v dražbě a Nohejl se přestěhoval k nádraží, později do Předmostí.

Nohejlův závod za mlýnem získali v dražbě společníci nově vytvořené firmy **J. Doležel a Comp.**, kteří postupně od r. 1879 přestěhovali celý provoz k nádraží, do míst pozdější Kramářovy ulice. Od roku 1881 mění firma název na **Kokora-Waldmann**, jelikož jeden ze tří společníků (Doležel) se vzdal účasti na podnikání. V r. 1887 byla dostavěna největší budova závodu, dvoupatrové skladiště (čp. 953). Od r. 1889 měla firma prakticky jediného majitele a změnila název na **Kokora a spol.**, resp. **První přerovská strojnická továrna se slévárnou E. Kokora a spol.** V roce 1892 Kokora koupil sousední továrnu firmy „Vítěz-Sofka“ a rozšířil provoz. V 90. letech byl Kokorův závod označován za největší továrnu na zemědělské stroje na Moravě. Pracovalo zde 366 dělníků (1893). V letech 1910 až 1912 byl závod přeměněn na akciovou společnost pod názvem **Rolnická akciová továrna na stroje, slévárna a kotlárna Ed. Kokora a spol.** Hlavními výrobky v období největšího rozmachu zůstaly lokomobily, mlátičky, secí a žací stroje, ale po roce 1900 přibýly i výbušné motory k mlátičkám a další druhy strojů. Ve 20. letech nastal nezadržitelný úpadek závodu. V r. 1930 pracovalo u Kokorů již jen 112 dělníků, 32 učňů a 13 úředníků a v r. 1935 firma likvidovala. Tovární objekt přebírá družstvo **Agrostroj**, které však soustředilo svou činnost převážně na rozprodej zemědělských strojů firmy Kokora.

Významným závodem na výrobu zemědělských strojů byla též firma **J. Krátký**. Její počátek je možno hledat již v r. 1866, kdy na místě pozdějšího továrního areálu vzniklo Krátkého zámečnictví. Teprve v r. 1870 došlo k rozšíření dílny a v 70. letech začíná tovární výroba. Od svého vzniku až do období po r. 1945 se závod nacházel v sevření ulic Velké Kostelní (Kratochvílova), Komenského a Kroměřížské (Palackého) v čp. 126. V r. 1911 přibýla slévárna v Komenského ul. čp. 922. Firma zaměstnávala kolem 100 dělníků, na vrcholu svého rozvoje před r. 1914 celkem 200 dělníků. Po r. 1918 rozšířila svůj provoz a podstatně zvýšila export. V r. 1931 činila strojní kapacita závodu 100 HP parní a 90 IIP elektrické pohonné síly. V této době měl podnik dokonce 360 zaměstnanců. Vlivem hospodářské krize závod upadl a již se nikdy z úpadku nevymanil. Dne 27. VI. 1945 byla v podniku zavedena národní správa.

V r. 1878 vznikl zárodek dalšího strojírenského podniku, firmy **Osvald Brázda**. Tato „nejstarší moravská odborná továrna na mlýnské stroje“ se nacházela v Jateční ulici čp. 58 (později Vítěz), od 90. let v Blahoslavově ulici čp. 437. V r. 1932 převzal závod **M. Hendrych**. Ve 20. letech zde pracovalo 20 dělníků.

Dlouholetou firmou byla i strojírna **Viléma Vitouška**, která vznikla v r. 1880. V období 1883—1900 nesla název **Vitoušek—Calábek**, pak opět jen **V. Vitoušek, továrna strojů hospodářských**. Tovární objekt se nacházel v Kroměřížské, později Palackého ulici čp. 94. Před I. světovou válkou pracovalo u Vitouška 50—60 dělníků. Od r. 1918 až do likvidace v roce 1924 byla majitelem závodu společnost s akciovým kapitálem nejprve 225.000, později 1.000.000 Kč. Firma však skončila v exekuční dražbě pro dluhy.

Další výčet výrobců zemědělských strojů bude stručný, není většinou šlo o malé podniky s krátkým trváním:

Josef Kočí, Velká Kostelní čp. 119 (asi 1870—1886),

Alois Macharáček, Na Loučkách čp. 929 (1890—1899)

Sprušil—Beňa, Tovární ulice čp. 1257 (1896—1898),

Frant. Zlámal, Velká Dlážka (asi 1900—1908),

Ludvík Füssel, Blahoslavova čp. 72 a Tovární čp. 900 (asi 1874 -1881),

Vítěz Josef—Sofka, Tovární ulice (1881—1892).

Dosti výrazným odvětvím kovoprůmyslu byla výroba vodotěžných strojů. Zabývaly se jí některé firmy již shora jmenované (Füssel, Vítěz—Sofka), ale v některých podnicích tvořily jedinou náplň výrobního programu. Od r. 1894 se osamostatňuje správce firmy Krátký **Jan Vítěz**. Zpočátku i on vyráběl mj. zemědělské stroje, později však jen pumpy, vodovody, čerpadla a stříkačky. Po r. 1920 zde pracovalo 25 dělníků, v r. 1940 již 70—80 zaměstnanců včetně učňů. Vítězova továrna se nacházela v Jateční ulici čp. 58. O něco starším podnikem v tomto oboru byla dílna **Jana Lešnovského** na Horním náměstí v čp. 24. Jeho pumpařství (1885—1907) převzal později **V. Kubíček**. Do tohoto odvětví započítáváme ještě tyto firmy: **Niesl—Zbožínek** v Tovární ulici čp. 1257 (1902—1904), **Kliment Sýkora** na Trávníku č. 63 (od r. 1913), **Rudolf Komínek** ve Wurmově ul. č. 30 (od r. 1914). Posledně jmenovaný vyráběl měděné kotle, výčepní válce, destilační přístroje a měděné nádoby. Všechny tři jmenované firmy zaměstnávaly v průměru po 30 dělnících. Další strojírný a kovodělné podniky nelze zařadit přesně do některého z vyjmenovaných odvětví.

Nejvýznamnější z nich v období před I. světovou válkou byla **Moravsko-slezská továrna na armatury a stroje, slévárna, kotlárna a mědikovectví v Přerově**, dříve Niesl—Zbožínek. Vznikla v Tovární ulici čp. 1257, když jejím majitelem se stal A. Vašák (1905). Tehdy zde pracovalo 60—70 dělníků. Od r. 1919 se změnili majitelé i název: **Moravsko-slezská továrna na stroje Martinek a Calábek**. Výrobní program byl částečně převzat, částečně vznikl nový, specializovaný na vodní turbíny, pevné i sklápěcí jezy, stavidla, ale např. i papírenské stroje aj. Podnik však pozvolna upadal. Koncem 20. let zaměstnával jen 46 dělníků a 10—12 učňů. Za okupace byl závod na přechodnou dobu uzavřen, ale některé drobné práce pokračovaly.

Jinou specializovanou továrnou byla strojírna firmy Belka, která vyráběla transportní stroje a zařízení (jeřáby, výtahy, lanové dráhy apod.). Předchůdcem Belky byla firma **Kopřiva** v Bartošově ulici č. 8 (1922—1931). Teprve od r. 1931, kdy vznikla **Belka — akciová strojírna v Přerově**, dochází k přemístění závodu do Cukrovarské ulice č. 5. V r. 1940 firma staví nový objekt za Přerovem u moštěnské silnice. V r. 1942 dosáhl akciový kapitál společnosti 2.000.000 K. Pracovalo zde až 150 dělníků.

V závěru kapitoly o kovoprůmyslu zbývá vyjmenovat některé větší kovodílny, bez nichž by tento výčet nebyl úplný:

Jiří Grégr, zámečnický, od r. 1848,

Josef Mende, mosazník, kolem r. 1850,

Vilém Pleus, první klempířství v Přerově, od r. 1854,
Em. Vraštil, výroba sít a drátěných výrobků, 1886 až asi 1910,
Leder—Maruška (1898—1901] a **A. Leder** (od r. 1901 j, umělecké zámečnictví, na Trávníku čp. 236, 60 dělníků (1914),
Arnold Friedrich, strojnická dílna v Komenského ulici č. 4 (1900—1912),
Emanuel Granát, zámečnictví, Velká Dlážka (od r. 1904),
Josef Kliment, zámečnictví, (od r. 1904),
Josef Lichnovský, výroba pilníků a rašplí na Trávníku č. 8 [kolem r.1911),
Čeněk Slezák, výroba vah na Loučkách čp. 932 (asi 1900 až 1910).

Největšími kovodílnami co do rozměrů byly závody firem Kulková, Archimedes a Blahut. Kotelárna firmy **A. Kulková** vznikla v r. 1903 jako zámečnictví, kotelárna a tavárna kovů v Tovární ulici čp. 1377. V roce 1914 zde pracovalo 150, počátkem 20. let dokonce 200 dělníků. V roce 1924 však banka vypověděla firmě úvěr a celý objekt byl prodán. Dělnictvo i úřednictvo dostalo nemilosrdně výpověď. Bratři Kulkové se pak ještě pokoušeli o pokračování firmy pod názvy **Monteferro** (od r. 1925) a **Arnošt Kulka** (od r. 1927), ale to vše skončilo za okupace, neboť šlo o majitele židovského původu. Objekt firmy Kulka byl srovnán se zemí a na uvolněném prostranství vznikly dvě školy (nyní Pedagogická škola a ZDŠ v Dukelské ulici). V roce 1920 vznikla Čtyřlenná společnost s názvem **Archimedes**. V prostorách za nádražím u silnice do Bochoře postavila železárnou (v r. 1923), kde pracovalo zpočátku jen 17, po r. 1930 již 65 dělníků. Po rozpadnutí společnosti v r. 1928 se stal majitelem železářny jeden ze společníků, **Karel Blahut**. Vyráběl kanalizační litinu, roury, odlitky i ze speciální litiny a v době okupace též stavidlové uzávěry. Ve 20. 30. letech vznikla opět celá řada větších kovodílen:

Vilém Moš, „první výroba sporáků v ČSR“, od r. 1919 v Palackého ul. č. 26, později v Komenského čp. 1528, 25 dělníků v r. 1930,

Jindřich Bubeník, výroba kovaného a lisovaného nářadí, Velká Dlážka čp. 1644, od r. 1918,
Červenka—Hejl, výroba pancéřových trezorů (1929—1934), po roce 1934 oba samostatně v Tovární ul. čp. 1021,

Frant. Vondrák, výroba vah na Šířavě č. 24, od r. 1906,

K. Prachař, výroba kuchyňských sporáků, na Svislech č. 5,

Smolinkovo kovolitectví, Havlíčkova ul. č. 11, později ve Škodově ulici č. 5.

V době okupace vznikla jako nově založená pouze jediná firma **J. Odstrčil**, výroba polních kovářských výhní, pastí na myši a želez na škodnou zvěř. Dílna se nacházela za nádražím v blízkosti Blahutovy železářny.

Kromě všech jmenovaných závodů kovoprůmyslu provozovalo svou živnost ještě dalších 15 kovořemeslnických dílen, u nichž je možno hovořit o jisté formě specializované výroby (lana, výměníky tepla, výčepní armatury, součástky do motoru apod.).

OPTICKÝ PRŮMYSL

Rozvoj fotografického amatérismu a stále širší uplatnění optických přístrojů, zejména v armádě, vyvolaly vznik nového průmyslového odvětví. Počátkem 30. let využil tuto příležitost jeden z přerovských kapitalistů, stavební podnikatel ing. Alois Beneš. Ke svým stavebním závodům v Přerově a v Němčicích, kamenolomu v Brodku u Nezamyslic a žulových dolů ve Slezsku, přiřadil v r. 1933 další podnik — **Optikotechnu**.

Výroba započala ve starém objektu na Malých Novosadech, v sídle Benešova stavebního podniku. Prvními výrobky byly kondenzory a objektivy, později celá řada dalších druhů optického zboží. Technickým vedoucím podniku a vlastním tvůrcem úspěšného rozvoje se stal

docent ing. A. Mazurek, podle něhož se zařizovaly dílny. V továrně na Malých Novosadech pracovalo 35 dělníků a skupina techniků v konstrukčním oddělení.

V červnu 1935 dochází v podniku k významné události. Majitel prodal závod brněnské Zbrojovce. Za nových podmínek byla usnadněna účast na zakázkách pro armádu a brzy nato uvažováno o rozšíření závodu. V r. 1936. (29. IV.) schválilo městské zastupitelstvo postoupení 1017 m² obecních pozemků v prostoru před nemocnicí u Kozlovské silnice ke stavbě nového objektu Optikotechny. Výstavba pokračovala velmi rychle, takže ještě r. 1936 byla do nového závodu přemístěna justáž a montáž, v r. 1937 ostatní provoz. Výstavba II. části podniku se uskutečnila v r. 1938. V letech 1937—1939 se zvýšil počet zaměstnanců ze 729 na 1188.

Koncem 30. let se v Optikotechně vyráběly hlavně projektory 8 mm a 16 mm, diaporty a fotografické přístroje. Začala však i výroba zaměřovačů na pušky a další různé měřicí přístroje pro vojenské účely. Podnik exportoval do 23 zemí, nejvíce do USA, ale též do dalších vzdálených zemí, do Egypta, Mexika, Austrálie, Nového Zélandu, Indie, do Jižní Ameriky atd.

V období nacistické okupace exportní styky byly přerušeny a zejména civilní výroba silně omezena. Naopak, válečná výroba se podstatně rozšířila. V letech 1940—1944 stoupl počet zaměstnanců z 1599 na 2957. V tuto dobu se stala Optiko-techna největším průmyslovým závodem v Přerově.

POTRAVINÁŘSKÝ PRŮMYSL

Na Přerovsku nacházíme příznivé podmínky pro rozvoj potravinářského průmyslu. Rozsáhlé zemědělské zázemí města Přerova a dostatečná hustota obyvatelstva celé střední Moravy, to byly základní předpoklady pro spotřebu a odbytu výrobků potravinářských závodů. Podobně jako v každém jiném městě zde byly mlýny, jatka, měšťanský pivovar a některé další drobné podniky, vedle nich však vyrostly závody i mimořádných rozměrů a vyhraněného zaměření. V uplynulém století vynikly v tomto ohledu Skenovy cukrovary, akciový pivovar, několik továren na lihoviny, ovocné šťávy a na cukrovinky. Potravinářský průmysl v Přerově se stal jedním z nejrozsáhlejších hospodářských odvětví.

V r. 1843 založil **Hugo Fiedler** sirobárnu a o dva roky později škrobárnu v dnešní ulici Za mlýnem čp. 591. Vyráběl sirob, hlavně škrobový, jehož se používalo při výrobě likérů, bonbónů a léků. V roce 1859 započal s lisováním oleje. Pro velké dluhy, které v Přerově nadělal, utekl tajně do Itálie. Jeho továrna byla vydražena 15. dubna 1864.

Svou starou tradici měly v Přerově mlýny. V druhé polovině 19. století známe kromě mlýnů v nejbližším okolí Přerova (Lýsky, Libosvár, Na hrázi) především městský mlýn na Velké Dlážce (později Za mlýnem č. 2). V 50. letech jej zmodernizoval **Václav Urbánek**. Od roku 1862 byla k mlýnu přistavěna nová pekárna, v níž vyráběný chléb se prodával až do Vídně! Mlýn pak vlastnili mlynáři **Kulka, Doležel, Dvořák, Ignác a Julius Hegerovi**. K velké rekonstrukci došlo za Julia Hegera v r. 1912, který nahradil tři velká vodní kola Franci-sovou turbínou o síle 110 HP. Pracovalo zde 18 dělníků a pohonné síly se zvýšily na 166 HP (údaje z r. 1926). V r. 1923 převzal mlýn K. Kryška, ale firma J. Heger zůstala až do roku 1947.

Měšťanský pivovar se nacházel v polovině minulého století v zanedbaném stavu. Proto v letech 1856—1857 „hruboměšťané“ přistavili k dosavadnímu objektu Na Marku sklep a lednici. O rok později opravili k pivovaru náležející sladovnu v Kroměřížské ulici (roh Palackého a Blahoslavovy ulice, později hotel Praha a závodní jídelna MěNV). V r. 1875 byl pivovar pronajat Josefu Šilhavému, který se stal po 13 letech jeho majitelem. Ten již v r. 1878 nechal postavit v blízkosti mostu přes Bečvu další sklepy a spilky a v r. 1892 v těchže místech nový pivovar. Od r. 1896 jej vedl Ladislav Šilhavý. Počet dělnictva je udáván před I. světovou válkou asi 40, ve 20. letech 50 dělníků. V silné konkurenci, zejména přerovského akciového

pivovaru, Šilhavý nakonec neuspěl. Již v r. 1925 ohlásil likvidaci a i když ji v témž roce odvolal, situace se nezlepšila. Hospodářská krize let 30. vykonala své dílo i zde. V r. 1938 provoz měšťanského pivovaru ustal.

Největším potravinářským závodem v Přerově byl vedle cukrovaru **Akciový pivovar**. Jeho založení můžeme datovat první schůzí akcionářů dne 25. dubna 1871. O rok později byl položen základní kámen a 14. března 1873 byla provedena první várka. Výroba piva měla stále vzestupnou tendenci. Zatím co v první kampani 1872/73 produkoval 6.935 hl, v r. 1910 až 11 dosáhl 108.216 hl. Z původních 18 dělníků (1873) se osazenstvo rozrostlo až na 170 (1912). Během let došlo několikrát k rozšíření podniku o nové objekty: velký sklep (1887), nová sladovna (1889), zděná ledovna (1911 — dosud dřevěná) atd. Pivní restaurace s velkým sálem, známé společenské středisko města, vznikla v letech 1880—1881. Administrativní budova (do Komenského ulice) byla vystavěna v r. 1899.

V době I. světové války došlo k citelnému omezení výroby, a to z předválečných 110.000 hl za kampaň na 20.000 hl na konci války.

Značného rozmachu dosahuje pivovar ve 20. a 30. letech. Mezi 28 moravskými pivovary bývá zařazován na 5. místo, později je označen za druhý největší pivovar na Moravě. Opět byla překročena hranice 100.000 hl za kampaň (1925/6). Svou kapitálovou kapacitou likvidovali akcionáři přerovského pivovaru celou řadu malých podniků svého oboru v okolí. V rámci tzv. „zjednodušení konkurenčních poměrů v rayonu“ rozprostřel podnik síť svých poboček (hlavně skladů) takto: Lipník, Hranice, Kojetín, Kroměříž, Bystřice p. H., Brno, Hodonín, Frýdlant n. O., Krásné n. B., Piešťany, Zlín, Záhlinice.

Ve 30. letech došlo ke zvýšení výroby až přes 160.000 hl piva a 325 vagónů sladu. To již měl závod k dispozici stroje o výkonu 410 HP, takže na práci stačilo 130 dělníků.

Výrobní likérů a ovocných šťáv měly v Přerově početné zastoupení již od poloviny 19. století. V r. 1854 obnovil svou vinopalnu **Arnošt Pollak**. V rozpětí let 1866—1904 je zaznamenáno trvání podniku **Marka Bermanna** na výrobu rosolky, rumu a likérů. Větší podnik měl **J. Grünwald** od r. 1893. Firma nesla název „První přerovská továrna na lihoviny“ a nacházela se na Žerotínově náměstí č. 162. Pracovalo zde 8 dělníků. V r. 1936 převzal výrobu **Hugo Weigl**, avšak v r. 1941 sem byl dosazen vnucený správce, neboť šlo o židovský majetek.

Výrobu lihovin zahájila též firma **Ing. Mandl**, a to někdy před r. 1909 (zápis ve firemním rejstříku). V r. 1926 přihlašuje u úřadů výrobu ovocných vín, ovocných šťáv a destilaci lihových nápojů ve velkém. Zvláště známé byly jemné likéry, pálenice, slivovice, borovička a brandy. Výrobní se nacházela ve Škodově ulici č. 10, kde pracovalo 10 dělníků, závod měl však ještě filiálku v Olomouci na Nové ulici. Dne 3. XI. 1939 prošla firma změnami pod vlivem rozhodnutí o židovském majetku.

Krátkou historii zaznamenala „továrna lučebnin a šumivých vín“ firmy **Monopol**, zvaná též „továrnou na šampaňské víno a šumivé likéry“. Majitelé byli bratři Jurišovičové. V továrním objektu v Husově ulici č. 6 pracovalo v letech trvání závodu (1920—1926) asi 6 dělníků.

Seznam výrobců nealkoholických nápojů zahazuje nejstarší i nejznámější firma **J. Měsl** z 90 let. Z doby před r. 1914 známe ještě výrobní **Ošťádalovu, Kleinovu, Kozánkovu** a **Švarcové**. Ve 30. letech 20. století zaznamenáváme zejména výrobce sodové vody a limonád, např. opět firmu **J. Měsl**, družstvo **Produktiva, Št. Klein** a **A. Koudelková**.

Zvláštní postavení mezi nimi zaujímala firma **Hanácká kyselka**. V r. 1854 objevený pramen kyselky v Horní Moštěnici zůstával až do r. 1892 nevyužitý. Až v tomto roce Přerované **Ošťádal** a **Dvořák** začali minerální vodu využívat obchodně.

Větším podnikem byla „Hanácká kyselka“ mezi lety 1909 až 1915, ve 20. a 30. letech se stala majitelem zřídla obec, která závod pronajala.

Významnou skupinu podniků potravinářského průmyslu tvoří cukrovar a továrny na cukrovinky a ovocné konzervy.

Cukrovar bratří Skenů byl největším podnikem nejen v potravinářském odvětví, ale po dlouhá léta v přerovském průmyslu vůbec. Bratří Alfred a August Skenové, zbohatlí z příjmů své továrny na sukna v Alexovicích u Brna, postavili první část cukrovaru v r. 1859, další objekty v roce 1867. Cukrovar jako první na Moravě prováděl lisování šťávy odstředivými stroji. V 80. letech zde pracovalo až 400 dělníků. Na přelomu století závod prožil období stagnace vlivem důsledku kapitalismu volné soutěže. Přerovskému cukrovaru přibývaly v okolí konkurenční podniky a svůj vliv sehrál i bojkot českých rolníků proti rodině Skenů jako germanizujícímu činiteli.

Poměrně značný rozsah měla cukrovarská ekonomie: 850 hektarů v r. 1899, v r. 1907 již pouze 350 hektarů. V kampani 1911/12 závod produkoval 138.350 q cukru. Bylo to nejvíce ze všech cukrovarů v okolí, mimo Kojetín a Chropyni. Export zboží je zaznamenán již před rokem 1914 do tak vzdálených zemí jako bylo Švýcarsko, Turecko, Indie a Japonsko.

Po r. 1918 dochází k přeměně podniku na akciovou společnost. Pro přehled uvádíme názvy, jimiž cukrovar prošel: **K. K. pr. Doloplass-Prerauer Zuckerfabriken der Gebrüder Skene** (1854—1869),

Prerauer Zuckerfabriken der Gebrüder Skene (1869—1919), **Akciová rafinerie rolnických cukrovarů, dříve bří Skene** (1919 až 1939).

O osudu přerovského cukrovaru se rozhodlo po r. 1918. V prvních poválečných letech závod prosperoval. Vyráběl 154.000 q bílého cukru a vyvážel 400—1.000 vagonů ročně. Vlastnil stroje o výkonu 420 HP a zaměstnával 280—300 dělníků. Avšak akciová společnost pod předsednictvím známého rolnického předáka Jana Vacy se angažovala do riskantních transakcí, které skončily dluhy ve výši asi 35 miliónů, likvidací a prodejem továrního objektu. V r. 1927 byla výroba zastavena a dělníci spolu s úředníky bezohledně propuštěni. Během let 1928—1929 došlo k rozprodeji celého továrního areálu. Část objektů nejbližší nádraží koupil továrník Zejda, další části Hospodářské družstvo, stolářství Dvořáček a stavitelská firma A. Beneš.

Již před I. světovou válkou vzniká nejstarší přerovská továrna na cukrovinky. Založila ji **Terezie Hrubá** pod názvem "Továrna na ovocné a zeleninové konzervy, ovocné šťávy, ovocné vína, lihoviny a prodej ovoce" v r. 1906. Ještě před i. 1914 se vyvinula v druhou největší továrnu svého druhu v Rakousku-Uhersku, což zní honosně, ale pracovalo zde ve skutečnosti jen 15—30 dělníků. Až do r. 1920 se vyráběly pouze povidla a marmelády, teprve od tohoto roku cukrovinky a od r. 1923 čokoláda. Ve 20. a 30. letech se rozšířily objekty továrny a neporovnatelně se zvýšil i počet osazenstva. Ve 20. letech zde pracovalo 60 dělníků. V r. 1935 firma vykazuje celkem 250 odborných a pomocných dělníků, mimo to 7 úředníků a 50 prodavačů ve 20 vlastních prodejnách na různých místech. Továrna byla vystavěna na konci ulice Za mlýnem č. 51.

V r. 1920 zapisuje firma T. Hrubá do firemního rejstříku pobočný závod Argo (Za mlýnem 55). Bývá stručně označován jako továrna na požívatinu a chemické preparáty, v podrobném rozpisu „výroba konzerv, jmenovitě ovocných, zeleninových, masových, ovocných šťáv, ovocného vína, likérů, cukrovinek a veškerých výrobků z cukru, dále kávových náhražek, kávových konzerv, těstových výrobků, obchod ovocem zeleninou a plodinami".

Akciová společnost Argo (330.000 Kč kapitálu) tento výrobní program zdaleka neplnila v celém rozsahu. Pracovalo u ní jen 8 dělníků a od r. 1926 se zaměřila výhradně na výrobu umělé rohoviny „argolitu" (viz chemický průmysl).

Ne mnoho víc než 5—7 let existovala v Přerově firma **Bi-ba-ho-Kaffee-konservenfabrik-Emanuel Schönkopf in Prerau**. V r. 1916 započala s výrobou ale počátkem 20 let zanikla.

Jedním z nejznámějších potravinářských podniků byla továrna na čokoládu a cukrovinky **Hela**. Zakladatelem byl v r. 1917 drobný výrobce R. Bubeník. Od r. 1921 převzala jeho dílnu akciová společnost s kapitálem 800.000 Kč. Výše kapitálu však klesla v době krize 30. let až

na 20.000 Kč a na původní výši se vrátila až v r. 1940. Tovární objekt se nacházel v Tovární ulici u nádraží, kde ve 20. letech pracovalo 50 dělníků. V r. 1939 měla firma Hela již 200 zaměstnanců, z toho 12 úředníků a 16 obchodních zástupců.

Z cukrářství Petra Jelínka (od r. 1918) vznikla v r. 1919 další továrna na cukrovinky a ovocné konzervy **Jelena**. Zaměstnávala 20—25 dělníků. Jako samostatná firma zanikla Jelena v r. 1929 a obdržela název **Prerovia**. Nový majitel dr. J. Einspiegel výrobu rozšířil. V 30. letech pracovalo v závodě 40 lidí.

Jistý menší počet pracovníků zaměstnávaly i další výroby cukrovinek, **Kouřil, Sum** a koncem 30. let firma **OTA** (ing. O. Müller).

Přehled potravinářského průmyslu uzavírá výčet firem s masnými výrobky.

K prvnímu pokusu o větší podnik došlo kolem r. 1900, kdy vzniká **Družstvo řeznické porážky**. V r. 1904 je založeno **Řeznické prodejní družstvo v Přerově**. K plánovaným zpracovatelským záměrům však nedošlo, neboť Již v r. 1910 družstvo likvidovalo.

Teprve **městské jatky** zahajují produkci tohoto oboru. V letech 1908—1910 se uskutečnila výstavba jatek pro jateční dobytek a koně, kafilerie, i obytná stavení. Objekt dostal dobré umístění v těsné blízkosti železniční tratě na pravém břehu řeky Bečvy. V r. 1931 došlo ve vnitřním vybavení k důležité rekonstrukci. Jatky přešly z parního na elektrický pohon (30 HP). V r. 1940 zaměstnávaly 9 lidí.

Mezi všemi řeznickými a uzenářskými závody měla největší výrobní kapacitu firma **Ohera**. Jako větší závod byla zaznamenána ve firemním rejstříku již od r. 1912. Hlavním výrobním artiklem se stal uherský salám. Počet zaměstnanců rostl od 30—50 lidí (po roce 1945).

CHEMICKÝ PRŮMYSL

Poměrně málo je známo, že přerovský chemický průmysl má své počátky již v 50. letech 19. století. Ale též v pozdější době, před vznikem Lučebních závodů, nacházíme několik firem s produkcí chemických výrobků a po právu jimi musíme začít výčet tradic tohoto oboru ve městě. Ale ani v letech před r. 1918 a 1945 nebyly Lučební závody jediným podnikem na chemickou výrobu. Kromě umělých hnojiv a kyseliny sírové produkovaly přerovské závody dehtové výrobky, pivovarskou smůlu, kameninovou lepenku, umělou rohovinu a mýdlo.

Tato produkce sehrála důležitou úlohu v rozvoji jiných hospodářských odvětví, např. zemědělství, stavitelství, pivovarnictví aj.

1/3 nejstarší závod považujeme škrobárnu a sirobárnu, jejímž provozovatelem byl již od r. 1843 **Hugo Fiedler**. (viz potravinářský průmysl). Fiedler započal v r. 1859 vyrábět několik druhů oleje, hlavně řepkového, lněného a konopného. Používalo se jich k maštění vlny a k mazání kol i čepů na strojích. Zaměstnával 36 dělníků!

V r. 1871 přenesl svou mydlářskou živnost z Dřevohostic do Přerova **E. Kokora**. V r. 1888 ji přihlašuje jako „Seifenfabrikation“, tedy továrnu na mýdlo. Po dlouhá léta, včetně období po r. 1945, byla umístěna v areálu Kokorovy strojírny u nádraží čp. 770. Vyráběla hlavně jádrové, polojádrové a pryskyřicové mýdlo. Zaměstnávala jen několik lidí.

Větší mydlárnu založil v r. 1890 stavitel F. Lazar v Tovární ulici čp. 1135. Vyráběl i svíčky. V r. 1898 závod změnil majitele. **Valentín Maděř** jej zapisuje v r. 1918 jako továrnu na mýdlo, mýdlový prášek a sodu. Před r. 1914 zde pracovalo 6—9 dělníků, ve 20. letech jen 5. K podstatnému rozšíření došlo ve 30. letech, kdy filiální výroba svíček byla přeložena z Bystřice p. H. do Přerova. Kromě mýdla začala firma **V. Maděra synové** (název od r. 1919) produkovat krém na obuv, pastu na parkety, dále síran sodný, glauberovu sůl a koncem 30. let některé kosmetické přípravky.

V Přerově vznikla první továrna na kamennou lepenku a dehtové výrobky na Moravě. Založila ji veřejná obchodní společnost **A. Kratochvil a C. Poštulka** v r. 1891. Od r. 1929 nese název **Ant. Kratochvil, továrna dehtových výrobků, velkozávod pokryvačský a**

asvaltérský v Přerově. Výčet výrobků této firmy je rozsáhlý. Za zmínku stojí, že od r. 1910 se stává hlavním zástupcem značky „Eternit“ (azbestocementová břidlice). Ve 20. letech vyrábí i koženou lepenku, mastik a osinko-kamenodřevité podlahy. Ze 30. let jsou známy dehtuprosté lepenky „rudolit“ a „bitumit“. V závodě na Vsadsku č. 33 a v úřadovnách na Šířavě čp. 1070 (prodejna v Komenského ulici č. 1), pracovalo 30 dělníků a 9 úředníků (z původních 12—20 dělníků).

Dominujícím podnikem v oboru chemického průmyslu města Přerova byla **První moravská rolnická továrna akciová na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově.** Tovární objekt vyrostl během roku 1895, v lednu 1896 započala výroba super-fosfátu a kyseliny sírové. Později, asi od r. 1910, se firma zabývala extrakcí tuků a olejů benzinem a výrobou dusíkatých látek. Po r. 1920 jsou zde zpracovávána olejnatá semena, od r. 1926 započala vlastní výroba fermežů a olejů. V době hospodářské krize výroba silně poklesla a nastává propouštění dělnictva i úředníků. Od r. 1934 mění firma název na **Rolnické lučební závody v Přerově, akc. společnost.** Plánované rozšíření sortimentu o výrobu zinkové běloby se již pro válečné poměry neuskutečnilo. Za války v r. 1941 dokonce musela být zastavena i výroba superfosfátu.

Akciový kapitál rostl z 200.000 K (1895) až na 3.200.000 Kč (1933). Dělnické osazenstvo se rozšiřovalo z původních 50 osob (1895) na 130 (1914), 230 (1924) a 326 osob (1939).

V Přerově vzniklo ještě několik dalších firem s chemickou výrobou. Po r. 1900 zjišťujeme výrobu a prodejnu drogistů **V. Spudila** (Komenského tř. čp. 1082 a Dolní nám. čp. 148), v jehož laboratoři se produkovala ve velkém tinktura proti hmyzu. Václav Spudil zaměstnával 15 dělníků a zboží vyvážel do Německa a Itálie. Na Vsadsku č. 23 měla malou továrnu firma **B. Jedlička a spol.,** označující se jako „první moravská rafinerie na pivovarskou smůlu, mazadla atd.“, od r. 1904 navíc jako rafinerie tuků a olejů. Ve 20. letech mění továrna firmu na **J. Ptáček,** ve 30. letech je to opět **B. Jedlička a spol.** v majetku společnosti podnikatelů z různých měst. Podnik dodával své výrobky průmyslovým závodům v celé republice. Počet dělníků není uváděn.

Konečně se musíme znovu zmínit o firmě **Argo,** původně továrně na poživatiny a chemické preparáty, vzniklé jako pobočka závodu T. Hrubé. Brzy po založení firmy (v r. 1920) se výroba zúžila na výrobu umělé rohoviny, tzv. „argolitu“, takže v r. 1926 již i majitelé společnosti upřesňují ve firemním rejstříku účel podnikání: „továrna na chemické preparáty a umělou rohovinu“. Tovární objekt se nacházel v ulici Za mlýnem č. 55. Ve 20. letech firma začínala s 8 dělníky, ve 30. letech zde pracovalo 18 dělníků při vybavení 80 HP ve strojním parku.

STAVEBNICTVÍ

Stavebnictví v Přerově neustále drželo krok s rozvojem města a po celou téměř stoletou epochu představovalo dostatečnou základnu pro vznik dalších nových obytných čtvrtí, i továrních, řemeslnických, obchodních a jiných podnikatelských provozních objektů. V tomto směru sehrály nejvýznamnější úlohu závody na výrobu stavebního materiálu, cihel, vápna, cementu apod., a celá řada stavitelských firem

Počet stavitelských firem v 2. polovině 19. století odpovídá velikosti města z 5—11 tisíci obyvateli. Mezi nejstarší patří **Ondřej Ginter,** známý přístavbou měšťanského pivovaru v letech 1856—1857, stavbou akciového pivovaru (1872 — se stavitelem Kotoučkem) a stavbou gymnasia (1877 — se stavitelem Žákem). Stavby prováděl pod dohledem ing. Bühlera, vedoucího činitele při výstavbě areálu přerovského nádraží. Stavitel **Alois Wenzel** působil pouze do r. 1858. Po dostavení přerovské vápenky v tomto roce se stal jejím správcem.

Větší firmou bylo stavební podnikatelství **Viléma Žáka**. Dělníci a technici z jeho závodu vystavěli několik významných budov v městě: gymnasium (1877), měšťanskou školu v Palackého ulici čp. 1380 (blíže k Bečvě — 1899), Záloženský, později Městský dům (1897 — spolu se stavitelem Pivným) atd. Stavitel **Fr. Pivný** vystavěl druhý z tzv. „školských paláců“ v Palackého ulici (blíže ke gymnasiu — 1899). Podle dochovaných zpráv stavitelská firma **Fr. Krejčířík** postavila nebo opravila v Přerově přes 300 domů, např. celou novou čtvrť — Loučky.

V období po r. 1900 přibývá stavitelských firem úměrně s rostoucí potřebou města: 1900—10 stavitelů a zednických mistrů, v roce 1911 — 8 podnikatelů staveb, 4 stavitelé a 6 zednických nebo tesařských mistrů. V r. 1924 objem stavební kapacity dosahuje vrcholu. V Přerově působilo 13 stavitelů, 4 zedničtí mistři, 6 stavebních družstev a 1 podnikatelství staveb. V dobách krize tento počet poklesl. V r. 1940 zjišťujeme 7 podnikatelství staveb.

Některé největší podniky si připomeneme. Velkou firmou bylo podnikatelství staveb **Herzán-Uhlíř** po r. 1900. Provádělo již armo vanou betonáž, tzn. betonové stavby se železnou kostrou (1904). Závod se nacházel v Nádražní ulici č. 6. Podnikatelství likvidovalo pod názvem „Českomoravská stavební společnost s o. r.“ (1924). Téměř totožný název měla i „Českomoravská stavební akciová společnost“, jejíž filiálka provozovala stavitelství v Přerově ve 20. a 30. letech. Ve 20. a 30. letech získávají převahu nad ostatními firmami **J. Jandásek** (od r. 1919) na Velkých Novosadech č. 4 a **K. Kovařík** (od poloviny 20. let) v Moštěnské ulici. Jandásek nejvíc proslul stavbou 13 pavilónů na Středomoravské výstavě v r. 1936, Kovařík stavěl tovární budovu lučebních závodů v Přerově, Baťovu papírnu ve Zlíně aj., 7 obytných staveb, 30 rodinných domků v Přerově mezi Moštěnskou a Dukelskou ulicí.

Výjimečné místo patří stavebnímu závodu firmy **Ing. Dlouhý a spol.** Specializoval se na meliorační vodohospodářské stavby a projekty. Počátkem 30. let zaměstnával 880 dělníků, dozorců a mistrů na mnoha svých pracovištích po celé Moravě. Rozsáhlou činnost provozoval i stavební podnik **Ing. A. Beneš a spol.**, který v r. 1929 přeložil své sídlo z Kojetína do Přerova. Počet významných staveb je značný, mj. i silnice a mosty. Firmě patřily vedle závodu v Přerově filiální provoz v Němčicích n. H., kamenolom v Brodce u Nez., největší žulové lomy ve Slezsku, a v letech 1933—1935 přerovská Optikotechna. Ve 30. letech mohli majitelé zvýšit společenstevní kapitál na 1 milion Kč.

Podnikatelství **Barašík-Poupera**, které vzniklo v r. 1929, trvalo jen krátkou dobu a zaniklo patrně v době krize (v r. 1934 odhlášeno). O rok později (1930) zahajuje svou činnost jeden z pozdějších velkých závodů **F. Wolf**, podnikatelství staveb betonových, železobetonových a zednictví v Rašínově ulici (Jaselská).

V rozvoji města Přerova sehrálo svou významnou úlohu družstevní stavebnictví. Nejstarším podnikatelem tohoto druhu bylo **Družstvo pro vystavění tělocvičny Sokola v Přerově**. Ustavilo se v r. 1889 a postavení tělocvičné budovy uskutečnilo v r. 1897 (dnes kino Jas). V r. 1931 vybu dovalo novou sokolovnu na protějším pravém břehu řeky Bečvy. Na počátku 20. století se úctyhodně rozvíjí dělnické družstevnictví. **Stavební a bytové družstvo Lešetín** vystavělo v letech 1910—1914 58 rodinných domků, po válce v období 1918—1934 8 činžovních domů, 61 rodinných domků v Přerově a 59 rodinných domků v okrese. Jiné dělnické družstvo **Svépomoc** (vzniklo v r. 1907) vystavělo ještě před I. světovou válkou přes 50 rodinných domků. Po r. 1918 bylo ve stavitelské činnosti nahrazeno **Stavebním družstvem Domov**.

Další družstva zabývající se stavebním podnikáním: **Zednické, tesařské, stavební a podnikatelské družstvo Práce, Stavební družstvo spolku stáních úředníků** (1909—1951), dále družstva zaměřená na výstavbu nebo údržbu jednoho objektu (**Dělnický dům, Spolkový dům, Lidový dům, Barák** aj.). Některá družstva svá poslání nedokončila: **Družstvo pro zbudování divadla, Fond legiodomu** apod.

Další skupinu firem stavebního oboru tvoří závody na výrobu stavebního materiálu.

Mezi nejstarší přerovské závody vůbec patří **vápenka**, vystavěná v r. 1858. Drtil se v ní vápenec z tzv. Vojtěšské skály v Předmostí. S počátku pracovalo ve vápence 10 dělníků, v lo-
mu 12 lidí. Vápenka několikrát změnila majitele až v r. 1917 celý objekt zakoupily přerovské
lučební závody. V r. 1939 měla 1 kruhovou pec a 2 vysoké pece na pálení vápna. V Přerově
se vyrábělo čistě bílé, mastné a vydatné vápno. Vápenec sloužil též k saturaci pro většinu
moravských cukrovarů. V průměru zde pracovalo 20—25 dělníků. Další vápenku vlastnila
přerovská stavební firma **J. Pile"** se sídlem na Velké Dlážce. Vápenka byla součástí strojní
cihelny v Raketnici, jejíž provoz započal již před r. 1914 a ve 20. letech dosáhla vrcholu.
Firma zaměstnávala až 150 dělníků při výrobě vápna, cihel, umělých omítek, kamenů, šterku
a drti. Za součást přerovského průmyslu můžeme považovat i nedaleké cihelny v Předmostí,
Popovicích a Prosenicích. Nejstarší z nich byla kruhová cihelna v Předmostí z počátku 90. let,
jejímž majitelem byl přerovský stavitel **Vilém Žák**. Firma zanikla kolem r. 1910. Ve výčtu
cihelen, jejichž majitelé měli sídlo své správy v Přerově, čteme kolem r. 1900 celkem 4
závody: **V. Žák, A. Frýček** (v Předmostí od r. 1895), dále **Kruhová cihelna a vápenka
olomoucké akciové společnosti** a kruhová cihelna **C. Veselský** v Popovicích (později M.
Kočíř). Sloučením Frýčkovy a Žákovy cihelny (kolem r. 1910) vzniká kapitálově silná firma
„Přerovské cihelny Karla Příkryla v Předmostí. Zaměstnávala až 100 dělníků, a to i po
roce 1920, kdy vlastnila 3 cihelny. Ve 30. letech produkovaly Příkrylovy závody 10 miliónů
cihel ročně. Vila majitele se nacházela v Přerově pod kaplí sv. Jiří (dnes budova Okresní
knihovny).

Pod patronací Okresní záložny vznikla počátkem 20. let **Společenská cihelna v Předmostí u
Přerova**. 46 dělníků vyrábělo 4 milióny cihel ročně (1924). V r. 1931 dochází k majetko-
právní změně uvnitř společnosti a firma se zapisuje jako **Společenská cihelna L. Šilhavý a
spol. v Předmostí u Př.**, od r. 1936 rozšířená o cihelny v Samotiškách a Tověři na
Olomoucku.

Pro úplnost je třeba zaznamenat, že v samotném Přerově v Kozlovské ulici měla ve 30. letech
své sídlo malá cihelna firmy **C. Horák**.

Výroba cementového zboží v Přerově zahajuje svou tradici na počátku 90. let. Nejstarším
výrobcem byl již vzpomínaný V. Žák, po r. 1900 k němu přibyl **J. Calábek** (od r. 1891
obchod barvami a laky). V r. 1904 zjišťujeme v Přerově celkem tři „cementového zboží
zhotovitele": **J. Calábek**, Tovární ulice čp. 1215 (později Husova), **V. Skřeček** na Šířavě
(později Moštěnská 3) a **Veselský** na Šířavě (později Želátovská). Na přelomu 20. a 30 let
zaznamenáváme firmy **J. Calábek, A. Bartošek** (dříve Veselský) a **J. Pile**.

Se stavební výrobou vzdáleně souvisela i výroba hliněných a šamotových kamen firmy **Josef
Široký** na Velké Dlážce č. 54. Kolem r. 1930 zde pracovalo 25—30 dělníků. Do této kapitoly
zařazujeme i zmínku o největším obchodu se stavebninami v Přerově, staré firmě **J. H.
Zapletal** na Šířavě čp. 361. Byla v provozu již od r. 1883 a stavitelům dodávala cement,
vápno a štukatérské potřeby. Ve 30. letech obchodovala hlavně se dřevem a řezivem.

Přehled o stavebních a dalších příbuzných odvětvích uzavře výčet závodů kamenoprůmyslu.
Reprezentantem tohoto oboru byla po mnoho let firma **Bří Jaškové**, podnikatelství
dlažebních prací na Malé Dlážce č. 21. Podnikatelství trvalo od r. 1898 a z původní
dlaždičské živnosti se vyvinulo v jeden z největších závodů svého oboru na Moravě. Od r.
1913 patřily firmě žulové lomy ve Frýdberku, později v Dolním Újezdě, ve Výklekách a v
Hradčanech u Nezamyslic. Ve 30. letech se závod zabýval mimo stavby silnic též
kamenickými pracemi při stavbě železnic a mostů. Kromě tohoto podniku působilo v Přerově
několik kamenických firem, spíše řemeslnicko-uměleckých. Od 90. let to byl **Fr. Pour a
spol.**, v r. 1911 je vyjmenováno dokonce 7 kamenosochařů! Tento vysoký počet vystřídal po
r. 1922 monopol velkého kamenosochařství firmy **Polášek-Urban** na Šířavě (Moštěnská
ul.). V závodě pracovalo až 25 dělníků..

DŘEVOPROMYSL

Prerovský dřevoprůmysl vždy zanikal ve stínu kovoprůmyslu nebo jiných odvětví, ale po podrobnějším průzkumu shledáváme, že neprávem. V 2. polovině 19. století převažovaly drobné dílny, ale přece zde byla i továrna mimořádného významu (Weigl). Ve 20. a 30. letech se již píše o Přerově jako o středisku nábytkářského průmyslu. Mezi 7—10 závody tohoto oboru dosáhly některé vysoké úrovně, vyjádřené i exportem nábytku a náradí do zahraničí.

Nejstarším dřevařským závodem v Přerově byla pila, kterou .vybudoval v r. 1853 z bývalé soukenické valchy mlynář **V. Urbánek**. Záhy však podlehl konkurenci. Na levém břehu Bečvy u železničního mostu zřídil svůj velký sklad šlechtic **Cataux**, majitel vsetínského panství. Tesané dříví, prkna a desky všeho druhu dopravené sem na pltích po Bečvě, putovaly většinou dále do Vídně. Není přesně známo, kdy tento podnik zanikl.

V 60. letech vznikají dva první stolařské nábytkářské závody, **Jana Karase** a **Viléma Chválka**. Oba uvádějí rok založení 1865. Po roce 1910 byly ještě v provozu; Karasovo „umělé nábytkářství“ na Komenského tř. 28, Chválkovo stolářství na Žerotínově nám. č. 169 (po roce 1910 v Blahoslavově ulici čp. 1062).

Největším dřevozpracujícím závodem byla továrna na vozy firmy **J. Weigl**. Vznikla v r. 1842 v Prostějově, do Přerova byla přeložena v r. 1879. Od této doby začala vyrábět po továrníku. Před r. 1914 vyvážela do Německa, Rumunska, Egypta, Malé Asie, Itálie a podle vyjádření firmy samotné, až do jižní Ameriky. Zásobovala hlavně vojenské odběratele. Zaměstnávala v 90. letech 145, před světovou válkou (1914) dokonce 250 dělníků. Počátkem 20. let činil kmenový kapitál firmy 10 miliónů Kč. Kromě tradičního sortimentu závod začal zhotovovat i karoserie aut a přívěsné vozy k autům. Podnik nevydržel následky hospodářské krize. V období 1927—1933 došlo k vyrovnávacím řízením a 14. 3. 1933 k vyhlášení konkurzu na jmění firmy.

Továrna na nábytek A. Kalman má své počátky v bezvýznamné stolařské živnosti, založené v r. 1893. V r. 1910 je to již velká dílna na Velké Dlážce čp. 563. Po roce 1918 má filiální dílny v Rousínově a Holešově, skladby v Praze, Brně, Bratislavě, Košicích, ve 30. letech i v Pardubicích. V přerovském závodě pracovalo 20—30 dělníků a učňů. Nedaleko odtud v ulici Za mlýnem čp. 747 vzniklo v r. 1894 stolářství firmy **F. Zapadlo**. Rozvoj výroby továrním způsobem nastal až po r. 1912, kdy provoz byl již přemístěn do dílny na Novosadech čp. 466 [později Velké Novosady 22). Přemístění se uskutečnilo krátce po r. 1900. Po smrti Fr. Zapadla (1921) převzal podnik **R. Malý** (od r. 1922), název firmy však zůstal. Závod vyráběl salonní nábytek a tělocvičné náradí. Své výrobky vyvážel do Anglie, Ameriky, Egypta, Palestiny, do Západní a Jižní Afriky. Před r. 1900 firma zaměstnávala 50 dělníků, po válce 80, na rozhraní 20. a 30 let dokonce 140 dělníků, později však méně. Do této skupiny patří ještě **Továrna a tržnice nábytku brí Bartákové v Přerově**. Stolařská dílna Ant. Bartáka vznikla již v r. 1898, ale teprve v r. 1920 začíná s tovární výrobou. Od r. 1928 je podnik označován jako „továrna uměleckého nábytku“. Její hlavní odběratelé byli z Prahy a Karlových Varů. Provoz se nacházel na Žerotínově nám. č. 22. Ve 30. letech zde pracovalo 162 dělníků a 7 kancelářských sil.

Zvláštní skupinu tvoří dva závody na výrobu školního nábytku. Především firma **J. Šponar**, „... . první český závod moderního patentovaného náradí školního“. Před r. 1914—1915 vyrobila pro 428 škol 21.148 lavic. Po likvidaci strojírný Vitoušek (1924) závod rozšířil své provozovny o zadní část tohoto objektu (předtím Blahoslavova čp. 445). V rozpětí let 1918 až 1932 firma expedovala pro 1.840 škol celkem 65.630 lavic. Exportovala též do Španělska, Belgie, Anglie a Francie. Výrobou školního nábytku se též zabývala továrna firmy **Fr. Talla a spol.** v Cukrovarské ul. č. 3. Označovala se jako dodavatel ministerstva školství a národní osvěty. Zejména v období let 1931- 1938 se zde vyráběly zlepšené typy školního nábytku. Pro úplnost vyjmenujeme zbývající větší dřevařské dílny:

Ferd. Kopal (bednářství, 1900—1911), **Xylon** (soustružnické a řezbářské zboží před r. 1924), **Kánský**, výroba nábytku a prodej bytového zařízení (od r. 1912), ve 20. a 30. letech 30—40 dělníků, **Vl. Jasanský**, stolařství ve 30. letech (Čechova ul. 33), **K. Vaněk, Fr. Dvořáček, Č. Ulma, J. Synek, C. Flašar a V. Růžička**. Patří sem i speciální stolařství **J. Hendrycha**, výroba modelů pro strojírný a školní zařízení. Hendrych zahájil 1901 pravděpodobně v Čechově ul. 929, později se přemístil do Mostní ul. (1932). V roce 1914 zaměstnával 12 dělníků.

Mezi větší dřevařské provozy patřila i pila firmy H. J. Zapletal na Šřřavě jako součást velkoobchodu se stavebními potřebami. Závod vznikl v r. 1887, ale dřevovýrobou se zabýval až koncem 90. let. V r. 1903 zde nový společník Šnajberk zařídil parní pilu a parketárnu se strojním vybavením o 125 HP. Ve 20. letech obstarávalo dřevařskou výrobu 30 dělníků a 14 strojů, z toho 7 cirkulárek.

PROVAZNICKÝ A TEXTILNÍ PROMYSL

Provaznický a textilní průmysl nebyl pro Přerov příliš typický. Shledáváme pouze dva závody, u nichž lze hoří (o tovární výrobě).

Starším z nich byla prádelna konopí firmy **Vincenc Heinik**. Vznikla jako menší dílna při Heinikově mědikovectví ve Škodově ulici čp. 762 v r. 1872. Od r. 1875 je již označována jako *Sellerfabrikation*. Během let byla neustále rozšiřována, až vysoko přerostla mědikovectví. Před I. světovou válkou pracovalo v prádelně 250 dělníků na strojích o 500 HP! Ve 30. letech stoupl počet dělnictva na 300 osob. Hlavním artiklem vyráběného zboží byly motouzy pro průmyslové potřeby a na balení, několik druhů konopné příze, konopná lana, popruhy a šňůry. Z Přerova šlo zboží na Balkán, do Anglie, Švédska, Norska atd. Stejně jako strojírna i prádelna se ocitla na konci II. světové války ve značném zadlužení a úpadku.

O výrobu stejného druhu zboží ve velkém se pokusil též kolem r. 1900 (1900—1910] **Štěpán Konečný**, v Trávnícké ul. čp. 699. Šlo jen o pokus řemeslníka-provazníka. Z dalších je možné vzpomenout výrobu prádla firmy **M. Mrkva** — **první moravsko-česká továrna na prádlo Přerov, Prostějov** se sídlem v Přerově (Na Novosadech č. 10 v letech 1905—1914]. 25 dělníků zaměstnával **Viktor Lipner a spol.** (vznik 1884), který v r. 1908 rozšířil svou živnost na „Oděvní ústav pro uniformy a civilní šaty“. Jeho dílna na výrobu pánských a chlapeckých oděvů se nacházela na Komenského tř. čp. 654. Výrobou oděvů ve velkém se též zabývalo „**Družstvo oděvníků okresu Přerovského z. s. s r. o.** na Svépomoci čp. 1715 (1908—1920, v r. 1925 likvidovalo).

Za větší podnik je možné označit továrnu na pletené zboží firmy **Jan Adámek**. Vzniká koncem 20. let (zápis do firemního rejstříku je 15. V. 1929). Ve svém oboru patřila k nejvýznamnějším podnikům na Moravě. Produkovala punčochy, ponožky, košile, kalhoty, vesty, dětské pletené prádlo, plavky apod. Objekt se nacházel v Blahoslavově ulici č. 37, (dnes budova MěstNV), ale firma měla i své prodejny: v Přerově, ve Vsetíně, ve Zlíně a v Olomouci. V samotné továrně pracovalo ve 30. letech 35 dělníků.

KNIHTISKAŘSKÝ PRŮMYSL

Rozvoj knihtiskařství přišel zákonitě později než rozvoj jiných průmyslových odvětví. Teprve s větším množstvím průmyslových a jiných hospodářských institucí, úřadů, spolků a s přibývajícím intenzitou společenského života, dosáhlo knihtiskařství i v Přerově netušeného rozmachu, který vyvrcholil ve 30. letech.

O prvním tiskařském podniku, tzv. litografickém závodě F. **Oesterreichera** máme zprávu z r. 1865. Další přerovský tiskař **Jonas Jahoda** založil svou provozovnu v r. 1876 — nebo 1878.

Datum je zatím sporné. Nacházela se na Dolním náměstí, později na Komenského třídě, ale v 90 letech již o ní není žádná zmínka. Tiskárna s nejdelší tradicí vznikla r. 1882. Založila ji společnost přerovských měšťanů v čele s Jakubem Škodou a Jindřichem Matzenauerem. Její doslovný název zněl **Knihtiskárna a kamenotiskárna, zaps. spol. s obrn. ručením v Přerově**. V r. 1895 byl závod přemístěn z Kostelní ulice na Dolní náměstí, v r. 1910 do Palackého ul. č. 12, ale v r. 1911 firma skončila svou působnost. V letech 1911—1913 podnik přešel do majetku **vydavatelství Selských listů**. Od r. 1913 až 1919 se jmenoval **Rolnická tiskárna** později **Novina**. Závod se stal součástí tiskárenského koncernu agrární strany. Ve 20. a 30. letech zde pracovalo 22—30 dělníků.

Další větší tiskárnu vlastnila od r. 1903 firma **Šmíd a Adámek**, o 2 roky později **Bartheldy a spol.** Původně se tiskárna nacházela na Loučkách (Havlíčková ul.) v budově bývalé německé školy, čp. 1140, kolem r. 1905 byla přemístěna do Palackého ul. č. 12. Na krátkou dobu závod převzala firma **Klofáč a spol.** s komanditním společníkem Jaroslavem Strojilem. Ten se však v r. 1909 stal veřejným společníkem firmy, nabyl v ní vedoucího postavení a závod opět mění název na **Strojil a spol.** V r. 1910 dostal Strojil výpověď z domu v Palackého ul. č. 12 (koupila jej společenská knihtiskárna) a přestěhoval se na Dolní nám. čp. 68. Jeho sídlo zde netrvalo dlouho, neboť v letech 1912—1913 koupil dům ve Velké Kostelní č. 14 (Kratochvílova ul.) a zde již zůstal. V letech 1923—1926 vznikl na tomto popisném čísle moderní obchodní i obytný dům. Závod se značně rozšířil. Před rokem 1914 zaměstnával 40 dělníků se stroji o 5 HP, na počátku 20. let již 50 dělníků se stroji o 30 HP. Ke knihtiskárně postupně připojil i knihařství, knihkupectví a nakladatelství, to vše pod názvem firmy **Knihtiskárna Jar. Strojil Přerov** (od r. 1927). Ve 30. letech pracovalo v tiskárně již 70 pracovníků a 8 úředníků.

Na Dolním náměstí v čp. 68 po odchodu Strojila vznikla v r. 1913 další knihtiskárna **Šutt-Dobrovolný**. Podle zápisu ve firemním rejstříku započala úředně již v r. 1911, je tedy možné, že tiskla předtím na jiném místě. Když přišla zpráva, že **Fr. Šutt** padl ve válce, změnila firma název v r. 1916 na **E. Dobrovolný, knihtiskárna v Přerově**. Zaměstnával 20 dělníků. Pro finanční nesnáze majitele bylo v r. 1926 zavedeno na firmu vyrovnávací řízení. Tehdy musel Dobrovolný tiskárnu prodat lidové straně. Přesídlil do Kroměříže. Vznikl nový podnik s názvem **Společenská knihtiskárna v Přerově, spol. s r. o.**, k němuž bylo přidruženo knihkupectví a nakladatelství. S tímto závodem se setkáváme též pod názvem **Společenské podniky**. V 30. letech činil kapitál společnosti 60.000 Kčs.

Mezi tiskárny vzniklé po r. 1918 patří především „**Tiskařské a vydavatelské družstvo Obzor**“. Jako vydavatelství časopisu fungoval Obzor již od r. 1910, ale vlastní tiskárnu si družstvo zřídilo teprve v r. 1922. Sídlo Obzoru se původně nacházelo ve Velké Kostelní čp. 193, později v Bratrské ulici, od r. 1918 v rohovém domě ulic Ferdinandovy a Malé Kostelní (ulice Čs. armády a Jiráskovy). Již od r. 1920 družstvo vlastnilo tiskárnu „v Hranicích. Poněvadž však příliš nevyhovovala, tiskly se zde jen bibliofilské tisky, školní sešity a obchodní knihy. Společnost disponovala kapitálem 600.000 Kč, ve 30. letech však jen 125.000 Kč. Na rozhraní 20. a 30. let zde bylo zaměstnáno 75 osob.

Malá tiskárnička při nakladatelství **Fr. Radoušek** vznikla někdy po r. 1918 a přestala tisknout v první polovině 30. let.

Poměrně známá se stala tiskárna firmy **Fr. Bartoš** v Jiráskově ul. 7 a 9. Započala s tiskem v letech 1926—1927, v r. 1929 podstatně rozšířila provoz a produkci. Prováděla i barvotisky. Objekt tiskárny je dodnes v používání n. p. Tisk.

Poslední tiskárnou, která v Přerově vznikla, byla malá provozovna firmy **Karel Chválek** v Komenského ul. č. 18. Zahájila provoz v r. 1930. Prováděla vedle funkce plakátovacího ústavu jen menší tiskařské práce.

KOŽAŘSKÝ PRŮMYSL

Kožařský průmysl byl po celou dobu reprezentován pouze jedním podnikem, i když ve 20. letech přibyl ještě jeden závod. Ten však brzy zanikl, naopak podnik firmy Zejda se stal výjimečným nejen v Přerově, ale později v celé republice, jako jediná továrna svého oboru. Tradici tohoto závodu založil obuvník **Jan Navrátil** již v 90. letech. Byl znám svými obuvnickými výrobky, za něž obdržel i čestná uznání (1893, 1895). Provoz ve velkém zahájil až v r. 1900, kdy zavedl výrobu obuvi a svršků v Kostelní ulici čp. 119. Své podnikání nazývá „mechanickou výrobnou obuvi“. V r. 1911 dostavěl Jan Navrátil velký dům v Bartošově ulici č. 16, kam provoz přemístil. Před I. světovou válkou (1914) měl 15 dělníků a stroje o 10 HP. Závod převzal v r. 1919 Karel Zejda, který přesídlil z Olomouce do Přerova. Název jeho firmy zněl **Nástupce J. Navrátila, Karel Zejda, obchod kůží a tovární výroba obuvi a svršků**. od r. 1926 již pouze **K. Zejda, obchod kůží a výroba koženého zboží**. Od tohoto roku kufry u Zejdy vyráběné nesou značku Kazeto. Počet zaměstnanců pozvolna rostl. Počátkem 20. let zde pracovalo 5 dělníků, po roce 1926 20—25 zaměstnanců. Velké rozšíření zaznamenal podnik po zakoupení části rafinerie bývalého přerovského cukrovaru u nádraží (1928). Rozrostla se zejména výroba kufrů, ale závod začal vyrábět i umělou kůži, tzv. vulkanfibr (od r. 1932). Také výroba drobného koženého zboží doznala podstatné zvýšení produkce. Od konce 20. let do prvních válečných let se zvedla např. výroba kufrů z 80.000 na 420.000 kusů ročně. Firma Zejda pod značkou Kazeto exportovala do mnoha zemí Evropy, a též do Anglie, Austrálie, Číny a Indie. Během 30. let se zvýšil počet zaměstnanců na 200, později až na 250! Od poloviny 30. let až do r. 1948 nesla firma název **K. Zejda, tovární výroba a prodej cestovních kufrů všeho druhu, koženého zboží, vulkanfibru a lepenky**. Za podnik s tovární kožařskou výrobou můžeme označit už jediné firmu **Balkán, továrna na obuv Mrkvička, Příkryl a spol.** Společnost vznikla v r. 1913, ale za války neprosperovala. Jen o něco lepší se zdála být situace po r. 1918, ale společnost se brzy rozešla (kolem r. 1925). Dílna firmy Balkán se nacházela na Komenského tř. č. 54 a pracovalo v ní 5 dělníků a jeden úředník.

ENERGETICKÝ PRŮMYSL

Počátky snah o uplatnění výhod zavedení elektřiny sahají až do minulého století. V Přerově již 15. listopadu 1896 bylo v obecním zastupitelstvu rozhodnuto, že započne stavba Městské elektrárny. Dne 10. října 1897 elektrárna zahájila provoz pro 60 odběratelů a pouliční osvětlení. Jak ještě dnes mnoho občanů pamatuje, městská elektrárna stála na levém břehu Bečvy (dnes kavárna Bečva) s čp. 1280. V r. 1910 vykazovala pohonnou schopnost 1400 HP v parních strojích a 120 HP ve vodní síle. Od r. 1903 k ní patřila i hydroelektrárna v Lýskách. Přesto však tato kapacita nestačila pro potřeby stále rostoucího Přerova. Po několika letech jednání bylo v červnu 1916 rozhodnuto vybudovat novou elektrárnu na pravém břehu Bečvy. Stavba byla v r. 1917 zahájena, ale pro mnoho vážných potíží město elektrárnu nedostavělo. Akce byla svěřena kapitálově silné společnosti, město si ponechalo v tomto podniku jen účast. K založení společnosti pod názvem **Středomoravská elektrárna, spol. s r. o.**, zkráceně SME, došlo v r. 1919.

Stará elektrárna byla vyřazena z provozu a sloužila jako dílna, skladiště a kancelář. Městská správa si pouze vyhradila dodávku elektřiny pro město a nádraží, včetně přednádražního areálu a ponechala si v režii hydroelektrárnu v Lýskách. Na ni napojila průmyslové závody ve městě i okolí a 7 obcí. Z tohoto provozu vznikly **Městské elektrické podniky**, které mj. prováděly např. i zařizování elektrického osvětlení, opravy elektromotorů a dalších

elektrospotřebičů a přístrojů. Hodnota majetku tohoto podniku dosáhla v r. 1930 8 miliónů Kč. Ve 30. letech zde pracovalo 35 dělníků a 13 úředníků.

Bezkonkurenční postavení ve výrobě elektřiny zaujala **Středomoravská elektrárna**. Ze 17 elektráren v okolí likvidovala nebo připojila různým způsobem celkem 16. Z původních dvou miliónů akciového kapitálu vzrostla finanční schopnost podniku v r. 1921 na 10 miliónů, ale již v r. 1923 na 20 miliónů! Zpočátku SME obhospodařovala území střední Moravy a část Valašska. V 30. letech k těmto oblastem přibyla severní Morava a vybudováním elektrárny v Třebovicích moravsko-slezské území. SME vlastnila též elektrárny v Sandhýblu na Frý-

LUDVÍK NOVOTNÝ

NEJROZSÁHLEJŠÍ STÁVKOVÝ BOJ DĚLNICTVA NA HRANICKU

I.

V roce 1935 byla zahájena přestavba dosud je kolejné železniční tratě z Hranic do Horní Lidče přes Valašské Meziříčí na trať dvoukolejnou. Bylo to právě padesát let po zahájení provozu na této trati.

Důvodem pro nákladnou rekonstrukci tratě byla nezbytná potřeba spojení se Slovenskem. Totiž od Horní Lidče železnice pokračovala do Púchova v Pováží. Vláda se rozhodla pro tuto stavbu zřejmě nejen z důvodů hospodářských, ale i vojenských. Po stránce hospodářské znamenal nový spoj podstatné zkrácení cesty z českých zemí na Slovensko a ulehčení přetížené trati z Přerova do Bohumína. Příznivým důsledkem bylo i zpřístupnění některých dosud opomíjených oblastí Valašska a severozápadního Slovenska. Ke stavbě však vedly jistě i úvahy vojenského rázu, směřující k zajištění bezpečnějšího spojení se Slovenskem, jež se jevilo aktuální po Hitlerově nástupu k moci v Německu v roce 1933.

Stavba probíhala od roku 1935. V úseku od Černotína Horní Lidče byl dvoukolejný provoz zahájen 17. října 191 pak se ještě dokončoval úsek z Černotína do Hranic a spoj. v podobě třetí koleje z Hranic do Drahotuš. Na trati dlouhé 62 kilometrů bylo zaměstnáno 3—4 tisíce dělníků. Náklady i stavbu do zahájení provozu na podzim 1937 dostoupily výši 86 miliónů Kč, z toho na dělnické mzdy připadlo 48 milión Kč. (Hlas východní Moravy roč.1 č. 43z 21. října 1937)

Tak byl přímo v předvečer osudového roku 1938 dokončen nový důležitý komunikační spoj se Slovenskem. Provoz v úseku Horní Lideč — Púchov byl zahájen v neděli 2. května 1937.^{2]} Při obou těchto příležitostech projížděl po nově budované trati z Hranic, poprvé až do Puchová, zvláštní vlak s tehdejšími náměstkem předsedy vlády a ministrem železnic Rudolfem Bechyně. Dále byli přítomni zástupci ministerstev, úřadů a tisku. V obou případech si tehdejší vládní představitelé prohlíželi z oken vlaku již hotové výsledky práce, nevěnovali však pozornost podmínkám, za nichž zde pracovali dělníci. Nedlouho po první slavnostní jízdě koncem května 1937 došlo totiž na stavbě této trati k rozsáhlé stávce dělnictva, pozoruhodné jak počtem stávkujících, tak délkou trvání i způsobem vedení. V literatuře o bojích dělnické třídy v našem okrese nebyla tato stávka dosud zpracována. Pramenem pro poznání této události je kronika města Hranic z roku 1937, vedená E. Cigánkem, hlášení okresního úřadu v Hranicích, uložená ve státním archivu v Brně, místní a celostátní tisk, a vzpomínky účastníků.

II.

Práce na přestavbě železniční tratě byly v okolí Hranic zahájeny již v roce 1935 rozsáhlou přepravou hlušiny z bývalé haldy za divadlem v Ostravě. Tohoto pro Ostravu bezcenného materiálu, který byl do Hranic dopravován ještě téměř po celý rok 1936, se používalo k rozšíření železničních naspů. Už v Ostravě chudáci haldy důkladně probrali a vysbírali zbytky koksu. V Hranicích znovu ženy a děti prohrabávaly černou horninu a pátraly po kouscích uhlí, které tam zanechali ostravští chudí.³⁾

2] E. Cigánek, Kronika města Hranic, 1937, str. 18.

3] E. Cigánek, Kronika města Hranic, 1935, str. 56 a 1937, str. 48—50, Hlas východní Moravy, roč. I, č. 15 z 8. dubna 1937:

Za dobu 15 měsíců bylo převezeno na 75 tisících vagónů asi 715 tisíc tun hlušiny.

ještě v dubnu 1937 byl 49letá žena nezaměstnaného dělníka, matka dvou dětí při vybírání koksu z bývalé haldy zachycena blízko hranického nádraží projíždějícím vlakem a usmrcena. Proto bylo další sbírání uhlí v blízkosti tratě zakázáno.

Dále byl na několika místech vykácen les, v úseku lázní Teplíc nad Bečvou vylámány kusy skály, přemísťovaly se rovněž značné masy zeminy při rozšiřování zářezů ve svazích. Stavební práce se soustředily na rekonstrukci podjezdů a vodních propustí a zejména na výstavbu viaduktu pro třetí a čtvrtou kolej o třiceti klenebních polích v celkové délce 434 metrů v blízkosti hranického nádraží. Od dubna 1937 probíhala v Hranicích přestavba hlavního nádraží^{4]}

Z uvedeného přehledu prací je patrné, že na úseku od Drahotuš za Černotín v délce 12 kilometrů převládaly namáhavé manuální práce při úpravách terénu, které prováděli převážně nekvalifikovaní pomocní dělníci. Odborní pracovníci, zejména miněři [tzv. barabové], tesaři a jiní, tvořili jen menšinu. Stavba byla zadána vesměs pražským firmám.^{5]} Vedle dělníků z Hranic a okolí si tyto firmy přiváděly i pracovníky, hlavně tzv. baraby i odjinud, mezi nimi i dělníky německé národnosti.^{6]} Na uvedeném hranickém úseku pracovalo celkem na 1200 dělníků, z nichž značný počet tvořili lidé z venkova, kteří nebyli politicky ani odborově organizováni.^{7]}

^{4]} E. Cigánek, Kronika města Hranic, 1936, str. 48—50 a 1937, str. 18.

^{5]} Státní archiv Brno, B 40 (Zemský úřad Brno), pres. 9384'37, fasc. 265 (dále jen SA Brno, OÚ Hranice):

podle hlášení okresního úřadu Hranice, čj. 14186 Vllil z 29. května 1937 to byly firmy Lanna, akciová společnost Praha, Ing. Jaromír Chittussi, Praha—Smíchov, sdružené firmy Ing. Ženatý a spol., Pokora a Skála, Stavební společnost a arch. Jaro Čermák, Praha, později při stavbě nádraží firma Moravec, Praha.

^{6]} E. Cigánek, Kronika města Hranic, 1936, str. 48—50.

^{7]} Hlas východní Moravy, roč. I, č. 25 z 17. června 1937, SA Brno, OÚ Hranice, čj. 586/pres. z 30. května 1937:

podle vyjádření tajemníka Odborové organizace republikánských zaměstnanců (agrárních) bylo na trati na tři sta jejích členů.

Převážně šlo o práce sezónní, jež v zimě téměř ustávaly. Proto také jejich provádění ovlivňovalo příznivě bilanci nezaměstnanosti jen v období od jara do podzimu, jak ukazují následující údaje: V roce 1937 vykazoval hranický okres počátkem ledna — 2363 nezaměstnaných, počátkem února 2796 nezaměstnaných, počátkem března — 3231 nezaměstnaných. Pro nepříznivé počasí se nepracovalo ani na stavbě železniční tratě, ani v lomech nebo v lesích. Dokonce i v textilním průmyslu došlo k vysazování z práce. Příznivá situace byla pouze kovoprůmyslu. Po zahájení venkovních prací klesl počet nezaměstnaných počátkem dubna na 2339 osob a v květnu bylo v hranickém okrese jen 1023 osob bez práce.^{8]} Úřady se zasahovaly, aby na stavbě trati byli přibírání do práce přednostně místní nezaměstnaní.^{9]} Mnohem nepříznivěji se vyvíjela životní úroveň dělnictva. průměrná mzda předcházející v průběhu hospodářské krize všeobecně poklesla, ceny životních potřeb naopak stoupaly. **Průměrná denní mzda dělníka činila** v roce 1929 — 19.50 Kč, v roce 1935 — 16,15 Kč, v roce 1936 — 15,95 Kč. Více než polovina dělníků si však vydělávala

průměrně denně jen 9 Kč. Obecní dělník např. dostával za týden na mzdě 16 Kč a dva stravovací lístky v hodnotě po 10 Kč.^{10]}

^{8]} Přehled, roč. VII, č. 8 z 19. února 1937, Hlas východní Moravy, roč. I, č. 4, 7, 10, 15, 17 a 20 z ledna až května 1937

Bídu nezaměstnaných v zimě měla zmírnit tzv. polévková akce. V Hranicích v době od 7. prosince 1936 do 2. dubna 1937 dostávalo průměrně asi 270 nezaměstnaných denně teplou polévku a 25 gramů chleba. Za uvedenou dobu bylo vydáno 31.200 porcí polévky a spotřebováno 5580 kg chleba - dalších potravin v celkové hodnotě 18.272,25 Kč. V celém okrese požívalo podpory z této stravovací akce v únoru 1937 celkem 1985 nezaměstnaných, z nichž bylo 1124 živelů rodin.

^{9]} Hlas východní Moravy, roč. I, č. 18 z 29. dubna 1937 uvádí, že městská rada v Hranicích se usnesla požádat ředitelství státních drah v Olomouci, aby na přestavbě severního nádraží přijímalo především nezaměstnané z Hranic.

¹⁰⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 11 z 11. března 1937, Rudé právo 1937, č. 123 z 27. května 1937.

Přítom ceny některých poživatin v dubnu 1937 činily,

Mléko - 1 litr — 1,— — 1,40 Kč,
máslo — 1 kilogram — 14,— až 16,— Kč,
tvoroh — 1 kilogram — 3,— — 4,— Kč,
vejce — 1 kus-----, 35-----,45 Kč,
maso vepřové
nebo telecí — 1 kilogram — 12,— Kč,
sádlo syrové — 1 kilogram — 12,— Kč,
rostlinný umělý tuk — 1 kilogram — 9,— — 11,— Kč.¹¹⁾

Snaha o zvýšení mezd pro stále rostoucí ceny životních potřeb byla všeobecná a projevovala se četnými stávkami, nebo aspoň předkládáním požadavků. Již v březnu 1937 předložilo dělnictvo v textilní továrně Hellerove v Hranicích písemnou žádost o zvýšení mezd o 20 %. Od dubna zde probíhalo neustále se protahující jednání o úpravě platné kolektivní smlouvy.¹²⁾ Úspěšnější byli v dubnu 1937 stavební dělníci, jimž na intervenci okresní odborové rady dělnické stavitelé soudního okresu hranického mzdu zvýšili.¹³⁾

¹¹⁾ E. Cigánek, Kronika města Hranic, 1937, str. 14, Hlas východní Moravy, roč. I, č. 13 z 25. března 1937: např. cena rýže se zvýšila o 20—50 haléřů za 1 kg.

¹²⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 12 z 18. března 1937 a č. 15 z 8. dubna 1937:

Průměrná mzda u této firmy činila 50—70 Kč týdně, protože vedení obcházelo platnou kolektivní smlouvu tím, že dělníkům nevyplácelo tzv. doplatek na hodinovou mzdu, když pro vadný materiál nebo zastavení stroje nedosáhli nejnižší stanovené mzdy.

¹³⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 16 z 15. dubna 1937,

III.

Za této situace vystoupilo se mzdovými požadavky také dělnictvo na stavbě trati. Dělníci žádali zvýšení mezd o 25 % vzhledem ke zvyšování cen životních potřeb a k namáhavé práci. Zástupci stavitelských firem požadavky odmítli s tím, že s dosavadními mzdami kalkulovali v rozpočtech a nemohou tedy dodatečně zvýšení mezd nésti ze svého. Uváděli, že se před zadáním stavby informovali na mzdové podmínky na Hranicku a již tehdy zjišťovali, že zde

byly mzdy nižší než na Slovensku, kde byla životní úroveň všeobecně nižší. Projevil se zde také zásadní organizační nedostatek v tom, že před zahájením této rozsáhlé práce nebyla uzavřena kolektivní smlouva, v níž by byla obsažena podmínka, že mzdy budou upraveny podle daných poměrů cenových a pracovních.

Když jednání ztroskotala, zahájilo sedm set dělníků dvou firem v obvodu Hranic ve středu 26. května 1937 stávkou, která se rozšířila do soboty 29. května na všechny zúčastněné firmy i v obvodu Drahotuš a Černotína. Celkem nepracovalo 1087 dělníků! V tisku byla tato akce nazvána „stávka se založenýma rukama“, protože dělnictvo setrvalo na svých pracovištích, aby zabránilo v práci stávkokazům, pokud by se objevili.¹⁴⁾

Stávka vypukla spontánně bez vědomí a souhlasu odborových organizací. Za jejího hlavního iniciátora byl označen dělník Pavel Baják, který se stal jedním z důvěrníků stávkujícího dělnictva a předsedou stávkového výboru. Odborové organizace pak, aby neztratily důvěru svých členů, vyslaly své zástupce do stávkového výboru a také vedly jménem dělnictva jednání s podnikatelskými firmami a úřady.¹⁵⁾ K prvnímu jednání došlo v sobotu 29. května na okresním úřadě v Hranicích. Po delším rokování souhlasili zástupci odborových organizací¹⁶⁾ s požadavkem, aby dělnictvo nastoupilo 31. května práci za předpokladu, že ministerstvo železnic do tří týdnů projeví souhlas s 20 % lineárním zvýšením mezd. Podnikatelské firmy přislíbily, že deponují peníze na toto zvýšení mezd u soudu, aby byly vyplaceny v případě, že železniční správa rozdíl podnikatelům uhradí.

¹⁴⁾ Rudé právo, č. 125 z 29. května 1937, Hlas východní Moravy, roč. I, č. 23 z 3. června 1937, Přehled, roč. VII, 3. června 1937.

¹⁵⁾ SA Brno, 00 Hranice, čj. 15506/VIII z 10. června 1937: Podle hlášení četnictva byl Pavel Baják, narozený 7. ledna 1902 v Nasedlovicích, svobodný, do Hranic přišel z Ostí nad Labem na podzim 1936. Byl charakterizován jako člověk se značným vlivem na dělnictvo.

¹⁶⁾ Podle ústní informace přímého účastníka stávky Petra Mateřánky byly na stávce zúčastněny Rudé odbory, Odborová organizace republikánských zaměstnanců, dále odborové organizace sociálně demokratické a lidové strany.

Dělnictvo však, jehož mluvčím byl Pavel Baják, nesouhlasilo a žádalo jako podmínku nástupu do práce okamžitou výplatu zvýšených mezd. Jejich požadavky podporovali komunisté, naproti tomu zástupci Odborové jednoty republikánských zaměstnanců vydali ke svým členům prohlášení, aby ve smyslu dohody uzavřené na okresním úřadě nastoupili v pondělí 31. května práci.¹⁷⁾ Pro tuto neshodu v požadavcích odborů okresní úřad z obavy před vznikem nepokojů činil hned opatření ke zvýšení počtu četnictva až na 75 mužů. Své požadavky odůvodňoval okresní hejtman tím, že stávkující jsou rozloženi v pěti skupinách na trati dlouhé pět kilometrů.¹⁸⁾ Když v pondělí 31. května 167 dělníků v černotínském kamenolomu nastoupilo do práce, bylo od soustředění tak vysokého počtu četnictva dočasně upuštěno. Do Hranic bylo povoláno jen 13 četníků z blízkého okolí.

V úterý odjela 1. června pětičlenná delegace odborových organizací do Prahy k jednání na ministerstvo železnic o dodatečný souhlas se zvýšením mezd. Teprve po příchodu zástupců podnikatelských firem ve středu 2. června došlo k dohodě, že dělnictvo nastoupí práci a že se bude jednat se zaměstnavateli o zvýšení mezd v rámci celostátní kolektivní smlouvy z února 1937. Podle těchto podmínek mohly být ovšem mzdy zvýšeny jen asi o 5—8 %/o. Představitelé ministerstva železnic přitom trvali na okamžitém obnovení práce, protože stavba podle jejich tvrzení nesnesla odkladu.

¹⁷⁾ Podle Rudého práva č. 132 z 6. června 1937 tajemník agrárních odborů Charvát stále doporučoval nastoupit práci, stávkou nazýval divokou a hrozil členům své organizace odnětím

stávkové podpory. Za to jej dělníci vypískali a jen díky rozvaze členů stávkového výboru nedostal výprask.

¹⁸⁾ SA Brno, OÚ Hranice čj. 586/pres z 30. května 1937: okresní hejtman navrhoval soustředit z hranického okresu 21 četníků a 1 vrchního strážmistra, ze sousedních okresů 47 četníků a 4 vrchní strážmistry. Ze soustředěných mělo 42 četníků delegováno do Hranic a 8 četníků na stanici do Drahotuš. Z Lipníka nechtěl okresní hejtman povolávat četníky, protože se tam očekávala stávka dělnictva na stavbě vojenských kasáren.

Oznámení výsledků jednání mělo ve čtvrtek 3. června za následek další vystupňování stávky. Dělníci ústy Pavla Bajáka odmítli nastoupit do práce a odboroví tajemníci, když poznali tuto spontánní solidaritu, postavili se nakonec jednotně za dělnické požadavky. Pavel Baják se svými spolupracovníky agitoval pro stávku i mezi dělnictvem na dalších úsecích tratě a na jiných místech v okrese. Ještě téhož dne přerušili práci dělníci ve skále za Černotínem, práce byla zastavena rovněž na přestavbě nádraží v Hranicích a v Drahotuších. Pavlu Bajákovi se podařilo zorganizovat stávku dělnictva na stavbě silnice u Kozlova v Oderských vrších a vyjednával též o zastavení práce na stavbě vojenských kasáren v Lipníku nad Bečvou. 3. června, v kulminační den stávky, nepracovalo na trati asi 1200 dělníků a na silnici u Kozlova asi sto lidí, stávka tedy zasáhla celkem asi 1300 dělníků. Všude byl zachován klid.¹⁹⁾

¹⁹⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 24 z 10 června 1937, 5A Brno, OÚ Hranice, záznam telef. rozhovoru ze 4. Června 1937.

IV .

Jednotný odpor stávkujícího dělnictva na straně jedné a naléhání ministerstva železnic na obnovení práce na straně druhé, přinutilo okresní úřad ke svolání dalšího jednání mezi zaměstnavateli, zástupci odborových organizací a stávkovým výborem, a to na sobotu 5. června. Při jednání zástupci podnikatelských firem už projevíli ochotu zvýšit minimální mzdy nekvalifikovaných dělníků z 2,40 Kč na 2,50 Kč za hodinu tak, aby odpovídaly mzdám podle celostátní kolektivní smlouvy pro práce inženýrské, a řemeslníkům o 30 haléřů na 4 Kč. Pavel Baják tento návrh odmítl úplně, zástupci odborových organizací byli pro obnovení práce, požadovali pouze zvýšení mezd o dalších 10 haléřů na 2,60 Kč. Pro nesouhlas podnikatelských firem jednání ztroskotalo.²⁰⁾

²⁰⁾ SA Brno, OÚ Hranice, čl. 15506/VIII z 10. června 1937,

Dělníci byli o výsledcích jednání informováni na veřejné schůzi v hranické Besedě v neděli 6. června. Předseda stávkového výboru Pavel Baják znovu prohlásil, že dělnictvo vytrvá v boji za spravedlivý požadavek. Vyslovil však obavy z nebezpečí, že nebude moci stávku dále vést, protože není dovoleno konat schůzi bez ohlášení tři dny předem. Odboroví tajemníci vysvětlili, že podle platných předpisů k právně platnému vedení stávky jsou oprávněny jen odborové organizace. Uznali, že drahotní poměry na Hranicku a stále zvyšování cen odůvodňují zvýšení mezd o více než 5 %, a zdůraznili, že úspěch stávky je závislý na vytrvalosti a jednotě dělnictva,²¹⁾ Přitom se již počala projevovat nejednotnost ve vedení stávky a rozpory mezi Pavlem Bajákem a zástupci odborových organizací. Pavel Baják kritizoval ve svých projevech politické strany a odborové organizace a prohlašoval, že odboroví tajemníci souhlasí se stavbou jen proto, aby v předvolebním boji udrželi přízeň dělnictva, a dopadne-li stávka příznivě, aby zdůraznili své zásluhy. Nedůvěru vzbuzovali i představitelé některých

odborových organizací, kteří při jednání na okresním úřadě souhlasili s ukončením stávky a vyzvali dělnictvo k nástupu do práce, ale nakonec svým členům tváří v tvář prohlásili, že stávkující podporují. Proto zvláště negramotní dělníci, jichž byla na stavbě většina, a kteří nedostávali žádnou podporu, začínali ztrácet důvěru k odborovým organizacím.^{21]} Podnikatelské firmy se snažily stávku rozbít nebo alespoň narušit pomocí stávkokazů. Využívaly k tomu i úředníků, kteří byli nuceni nastoupit k manuální práci na úpravě povrchu tratě.^{23]} V pondělí 7. června nastoupilo 48 pracovníků, jejichž počet se postupně zvýšil na 143 dělníků ve středu 9. června. Pracovali většinou neorganizovaní dělníci, kteří nedostávali žádnou podporu a trpěli se svými rodinami hlad. Na ochranu stávkokazů byli na trať soustředěni četníci nejen z Hranická, ale i z okresu Nový Jičín a Valašské Meziříčí. Četníci zabraňovali stávkujícím v přístupu na pracoviště a v provádění agitace, takže členové stávkového výboru mohli na pracující působit jen cestou do práce a v polední přestávce.^{24]} Se stávkujícími však projevovali solidaritu i někteří mistři.^{25]}

²¹⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 24 z 10. června 1937.

²²⁾ J Sa Brno, 00 Hranice, čj. 15506/VIII z 10. Června 1937.

²³⁾ Podle ústního sdělení přímého účastníka stávky Petra Mateřánky nastoupilo na úseku firmy Lanna 12 administrativních úředníků, pokus však za dva dny ztroskotal.

²⁴⁾ SA Brno, 00 Hranice, čj. 15956/VIII z 26. června 1937: do Hranic bylo 7. června soustředěno 15 četníků z okresu Nový Jičín a 10 četníků z okresu Valašské Meziříčí, celkem s hranickými to bylo 40 četníků, kteří konali službu na úseku 12 km dlouhém. Jejich střediskem bylo nádraží Hranice — město, odkud měli k dispozici státní i traťový telefon, k rychlému přemísťování po celé trati jim sloužil autobus. Naproti tomu členové stávkového výboru se pohybovali na kolách a agitaci mohli provádět jen ústně.

²⁵⁾ Podle ústního sdělení přímého účastníka stávky Petra Mateřánky to byli u firmy Chittussi mistři K. Plašil a Hron, kteří povzbuzovali stávkující, aby něco „vystávkovali“.

Pod dojmem tohoto částečného uvolnění dělnické jednoty byla ve středu 9. června svolána veřejná schůze na stavenišťe městského nádraží. Okresní úřad se však již zřejmě rozhodl přejít do ofenzívy a stávku, která vstoupila do třetího týdne trvání, potlačit. Proto nejen nedovolil tuto veřejnou schůzi, ale zakázal i pořádat sbírku ve prospěch stávkujících. Na protest odborových tajemníků byla pak přece povolena půlhodinová schůze stávkujících v Besedě, aby o sobotním jednání mohli být informováni i dělníci, kteří se nedělní schůze nezúčastnili. Oba řečníci, Pavel Baják a tajemník Rudých odborů Ditrich nabádali k vytrvání v boji za spravedlivé honorování práce. Pod vlivem této schůze a agitace počet pracujících ve čtvrtek 10. června odpoledne poklesl jen o 30 osob.

V.

Stávka trvala už třetí týden. Mnozí dělníci odešli hledat práci jinde nebo pomáhali na venkově při senoseči. Odborové organizace jen s námahou udržovaly jednotu stávkujících, z nichž mnozí vyčerpaní a bez podpory hladověli. Naopak, stavitelské firmy stály před problémem obnovení práce. Za této situace došlo v sobotu 12. června k dalšímu jednání, o jehož průběhu jsme informováni jen z místního tisku. Při této poradě zástupci podnikatelských firem ustoupili ze svého dřívějšího stanoviska a zvedli hranici minimální mzdy z 2,40 Kč na 2,60 Kč. Zatím co zástupci odborových organizací na tento návrh přistoupili, předseda stávkového výboru Pavel Baják vyslovil s tímto řešením nesouhlas. Trval na minimální mzdě 2,80 Kč za hodinu. Podnikatelé využili této nejednoty zástupců dělnictva a odborových organizací, přerušili další jednání, a v pondělí 14. června provedli

výluku.²⁶⁾ Shromažďující se dělníky rozptýlilo soustředěné četnictvo. V následujících dnech stávka, vedená s takovou úporností, rychle končí. Už v úterý 15. června nastoupilo práci na 600 dělníků, ve středu 16. června se jejich počet zvýšil na 717 osob. Mnozí další ani nebyli přijati, protože pro ně nebyla připravena práce nebo na některých úsecích už byl počet pracujících omezen. Mezi dělníky, kteří nebyli přijati znovu do práce, byl i Pavel Baják, stejně byli perzekvováni i někteří komunističtí předáci.²⁷⁾ Část dělnictva od Spálová, v počtu asi 70 osob, si našla práci na stavbě silnice z Velkého Újezda do Oder, další byli přijati na přestavbu severního nádraží v Hranicích.

Výsledkem třítydenního boje bylo tedy nakonec zvýšení minimálních mezd nekvalifikovaných dělníků o 10 haléřů za hodinu, tj. z 2,40 Kč na 2,50 Kč, u řemeslníků o 30 haléřů na 4,— Kč podle celostátní kolektivní smlouvy z února 1937. Stávkou promeškali dělníci 128.328 pracovních hodin, což představovalo ztrátu na mzdách ve výši 378.509,— Kč.²⁸⁾

²⁶⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 25 z 17. června 1937.

²⁷⁾ SA Brno, OÚ Hranice, čj. 15956/VIII z 26. června 1937: Hlas východní Moravy, roč. I, č. 25 z 17. června 1937, Přehled, roč. VII z 18. června 1937: Mezi nepřijatými dělníky byl i jeden z tehdejších předáků hranických komunistů Petr Novotný.

²⁸⁾ Tyto údaje uvádí okresní hejtman v hlášení čj. 15956/VII z 26. června 1937 (SA Brno; OÚ Hranice). Naproti tomu oba hranické týdeníky Hlas východní Moravy a Přehled tvrdí, že stávkou uniklo dělnictvu na mzdách přes 700 tisíc Kč. Údaje v hlášení okresního úřadu se jeví vzhledem k počtu stávkujících a k uváděné mzdě reálnější.

Podle zprávy Hlasu východní Moravy, roč. I, č. 28 z 9. července 1937 doplatilo na stávku i město Hranice, neboť muselo hradit částku 3080 Kč za ubytování četnictva, soustředěného do Hranic.

VI.

Nakonec si položíme otázku, jak hodnotit tuto stávku a v čem hledat příčiny jejího pouze částečného úspěchu.

Stávka stavebních dělníků v Hranicích byla součástí širokého mzdového hnutí, které na jaře 1937 probíhalo v celé republice jako důsledek zvyšování cen životních potřeb. Jen v květnu se uskutečnilo u nás 78 stávek v 2475 závodech. Jak zdůrazňovali komunisté, rozhodující pro vítězný výsledek těchto zápasů bylo, zda dělnictvo a jeho organizace postupovaly jednotně.²⁹⁾ Většinou probíhaly stávky v závodech, kde byl stmelěný pracovní kolektiv s odborově organizovanými členy. Naproti tomu při stavbě železniční tratě se soustředili hlavně nekvalifikovaní dělníci z venkova, odborově i politicky málo organizovaní. Jen v malé menšině byli kvalifikovaní dělníci a tzv. barabové, sice dobří pracovníci, ale často deklasované živly. Navíc pracovali u několika různých firem a pouze na přechodnou dobu. Nízké mzdy nekvalifikovaných dělníků a z toho plynoucí jejich nízká životní úroveň vyvolávaly nespokojenost a zvyšovaly jejich revolučnost. Odtud si můžeme vysvětlit spontánní vznik stávky i vytrvalost při uplatňování požadavků. Na druhé straně malý počet odborově organizovaných dělníků způsobil, že většina zůstala v době stávky bez podpory a nakonec mnozí z nedostatku a hladu nastoupili do práce nebo ji hledali jinde.

²⁹⁾ Rudé právo 1937, č. 143 z 19. Června 1937 a C. 146 z 23. června 1937.

Kladně je nutno hodnotit skutečnost, že odborové organizace se jednotně postavily do čela stávkového boje, jejich tajemníci se však snažili využít zápasu dělnictva o zlepšení životní úrovně pro své stranické cíle a nepostupovali v průběhu jednání jednotně. Je to zřejmé zvláště z vystupování tajemníka agrární „Odborové jednoty republikánských zaměstnanců“, který byl ochoten ukončit stávku hned po prvním příslibu minimální úpravy mezd. Při tom úprava byla ještě podmíněna dodatečným souhlasem státních úřadů! Naproti tomu zástupci Rudých odborů, ačkoliv měli mezi dělnictvem nejméně členů, snažili se důsledným vedením stávkového boje za podpory široce rozvinuté agitace vynutit pro dělnictvo splnění maxima požadavků.

Samostatnou kapitolu představuje hlavní organizátor stávky Pavel Baják. Jeho počáteční důsledný postoj měl mezi dělnictvem velký ohlas. Nepochybně dokázal sjednotit stávkující v jejich zápasu. V jeho činnosti se však nakonec projeví anarchistické rysy, zvláště když útočil na všechny odborové organizace a politické strany bez rozdílu a nedovedl odhadnout reálné možnosti stávkujících. Jeho taktickou chybou bylo, že po třítydenním trvání stávky nepřistoupil na původně požadované zvýšení mezd a snažil se vyčerpané dělnictvo vést do dalšího boje. V tomto smyslu hodnotili Bajákovo jednání a vystupování i komunisté, jejichž představitelé jediní po ukončení stávce veřejně předstoupili před dělnictvo a provedli bilanci třítydenního zápasu.^{30]} Naproti tomu např. sociální demokraté se spokojili s tím, že ve svém tisku svalovali vinu za neúspěch stávky právě na komunisty.^{31]}

I když stávka nepřinesla očekávané výsledky, přece ovlivnila zápas ostatního hranického dělnictva o zvýšení mezd. Začátkem června skončilo dohodou tříměsíční jednání dělnictva textilní továrny Hellerovy v Hranicích. Dělnictvo dosáhlo mimořádné výpomoci ve výši týdenní mzdy v červenci a prosinci, což představovalo zvýšení mzdy asi o 6 %.^{32]} Koncem června 1937 byly zvýšeny mzdy stavebních dělníků v celém politickém okrese hranickém o 10—20 haléřů za hodinu. Iv kovoprůmyslu byly od 1. července upraveny mzdy dělnictva průměrně o 8—10 procent.³³⁾

Stávka dělnictva na stavbě železniční tratě v roce 1937 byla nejrozsáhlejším a nejmohutnějším stávkovým zápasem v historii dělnického hnutí na Hranicku. Její průběh i výsledky potvrdily oprávněnost požadavku jednoty dělnického a odborového hnutí.

³⁰⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 27 z 1. července 1937 uvádí, že na schůzi lučebních dělníků 27. června v hranické besedě komunističtí tajemníci Zuzaňák a Ditrich se střetli s Bajákem a označili ho za anarchistu a trockistu a kladli mu za vinu, že nezodpovědným jednáním rozbil 12. června dohodu o zvýšení mezd.

^{31]} Hlas východní Moravy, roč. I, č. 25 z 17. června 1937.

³²⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 24 z 10. června 1937.

³³⁾ Hlas východní Moravy, roč. I, č. 27 z 1. července 1937: Mzdy v kovoprůmyslu byly zvýšeny u firmy Kunz v Hranicích a u firmy Wawerka v Lipníku nad Bečvou a to o 10—20 haléřů na hodinu a k tomu vyplacena drahotná výpomoc ve výši 20—150 Kč.'

BOHUSLAV ZEDEK

VZPOMÍNKA NA SLAVOMÍRA KRATOCHVÍLA - ODBORÁŘE

28. července 1914 vypovědělo Rakousko-Uhersko válku Srbsku a 1. srpna Německo Rusku. V letech 1914—1915 byla téměř celá Evropa ve světové válce. Rok 1914 byl rokem vznětu prvního odboje vedeného mimo hranice naší vlasti, na půdě bratrské i cizí. Odboj byl zahájen na Rusi, národně i politicky, branně i občansky. Již 29. července se konaly porady moskevských Čechů o vznikající situaci. Na Rusi vyvěřel první kladný čin odboje. Byly zde položeny jeho základy, byla zde vedena jeho organizace a bylo zde jeho těžiště až do rozvratu carské říše. Na Rusi bylo zbudováno revoluční vojsko, které přes všechny jiné, i křivé výklady, bylo v prvních letech války nejpodstatnějším jevem odboje. První předvoj tohoto vojska se zbraní v ruce stál pohotově již roku 1914. Příslušníci našeho národa v Rusku vycítili, že účast Ruska v evropské válce a jmenovitě proti Rakousko-Uhersku a Německu, dává vhodnou příležitost k povznesení a průboji českých národních ideálů. Zatím co v Rusi byla tvořena česká armáda, v Čechách bylo postavení jiné, těžké a bolestné. Lid se dovídal o odboji : o armádě v Rusku jen pozvolna, ale i v českých zemích začala revoluční činnost.

V Přerově v různých kovodělných podnicích propukalo hnutí za dílenské smlouvy všech dělníků. Kolektivní smlouvy se staly . podnicích mocnou zbraní odborů. V nich po každé stávce, ;o každém hnutí, byla zakotvena závažná úmluva obou stran — zaměstnavatelů i odborů. Někdy byla tato úmluva formulována jako dílenská smlouva nebo protokol, jindy jen jako vyhláška. V této době v Přerově u firmy „Heinika dědici“ právaly vedle sebe dvě odborové organizace: dělnická, „Spolek slévačů“, a úřednická, „Svaz úředníků v kovoprůmyslu“. 1. října 1907 přichází k této firmě jako technický úředník, po absolvování strojního oboru brněnské vyšší průmyslové školy, mladý plavovlasý muž, Slavomír Kratochvil (narozený 2. ledna 1889 v Trnávce u Holešova). Brzy se zapojil do odborářské práce v závodě. V letech 1912—1914 byl pokladníkem skupiny Svazu úřednictva v kovoprůmyslu a v této funkci byl i při svém zatčení 18. listopadu 1914 rakousko-uherskou policií. Mimořádný vojenský soud jemu a ještě dalším třem kladl za vinu rozšiřování antimilitaristických letáků, jež se u něho při zatčení našly. Také u něj byly nalezeny dva ruské manifesty. Vojenský soud v Ostravě neotálel s rozhodnutím o obviněných. Již v neděli 22. listopadu byli všichni čtyři obžalovaní odvedeni do zvláštní cely. Bylo jim oznámeno, že budou příštího dne postaveni před náhlý vojenský soud. V pondělí 23. listopadu v 8 hod. ráno šli do soudní síně a v 15 hod. odpoledne odcházel soud k poradě o jejich žití či nežití. Porada trvala pouhých 10 minut. Poté porota Kratochvílovi oznámila, že je odsouzen k smrti. Vykonání rozsudku stanoveno na 17 hodin téhož dne. Ostatním bylo oznámeno, že jsou osvobozeni. Rozloučení s rodiči nebylo Slavomíru Kratochvílovi umožněno a odmítli mu též půjčit psací potřeby, aby jim mohl napsat. Rozloučil se jen se svými přáteli. Několik minut před 17 hodinou přichází patrola čtyř mužů, která pak odvádí Slávka Kratochvíla na smrt. Za 15 minut, co opustil přátele, ozvalo se několik ran, jež zbavily člověka, odboráře Slávka Kratochvíla, života. Tak padla první oběť československého odboje. Proto 23. listopad 1914 nám vždy bude připomínat, že v tento den padl jeden z našich spolupracovníků u bývalé firmy Heinik — Slavomír Kratochvil. Padl před mnoha lety, ale krásná a zářná vzpomínka na něj zůstává v srdcích spolupracovníků dnešního n. p. Přerovské strojírny, provozu 04 — slévárny šedé litiny, i těch občanů města Přerova, kteří ho znali a kteří s ním pracovali i bojovali za lepší zítřek naší země. Dílenský výbor ROH č. 4 zaměstnanců cechu 04 se usnesl na výborové schůzi dne 9. ledna 1970, že v rámci 100 let odborů v r. 1970 odhalí svému popravenému spolupracovníku Slávku Kratochvílovi pamětní desku, která bude připomínat jeho život, smrt i odkaz. Pamětní deska byla odhalena 5. května 1970.

FRANTIŠEK CAJDICA

ZE MZDOVÝCH BOJŮ „HNOJIVÉ "

Snad v žádné jiné továrně přerovského okresu se dělnictvo tak tvrdě neprobojovávalo ke své třídní podstatě a uvědomění jako právě v „Hnojivé“. Vždyť osazenstvo této továrny pocházelo z venkovských vrstev, bývalých pacholků, dívek a podruhů, jejichž závislost na selských pánech byla velmi těsná a potlačovala jakékoliv myšlenky na vlastní sebeurčení. Toho si byli agrární majitelé „První moravské akciové továrny na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově“, zvané ve zkratce „Hnojivá“, až příliš dobře vědomi.

Práce dělníků v novém závodě byla velmi těžká. Nové vedení hledělo co nejrychleji uskutečňovat a zavádět ve výrobě každou novinku pro zvýšení výroby a zisků, zůstávalo však hluché k opatřením, která by zlepšila postavení pracujících. Zatím co se továrna rozrůstala a rostly úměrně i zisky akcionářů, poměry dělnictva se nelepšily. První světová válka neznamená zpomalení růstu závodu, je jen nepříjemnou epizodou. Vedení závodu štědře přispívalo na válečné půjčky a na české očenáše za vítězství rakouských zbraní, zato však s váhavostí a jen pozvolna povolovalo drahotní přídavky. Neopomenulo je při tom diferencovat, tzn. jinak dělníkům a jinak úředníkům, podle hesla a v duchu třídní příslušnosti „svůj k svému“.

Osazenstvo „Hnojivé“ očekávalo konec války a zrození svobodného státu s jistými nadějemi. Poslední válečná léta provázely vzrůstající drahota, lichva a nedostatek potravin. Nedostatek surovin omezil výrobu, některá oddělení nepracovala. V lednu 1918 požaduje dělnictvo po správní radě zvýšení mezd o 25 %.

28. říjen 1918 proběhl v závodě stejně jako jinde. Nic se v celku nezměnilo. Snad jen to, že na místo válečných půjček správní rada upisuje v listopadu 1918 50.000,— Kč na národní svobodu československého státu. Jinak panstvo zůstalo totéž. Tíživá situace v nedostatku potravin a ve mzdových poměrech řešena nebyla. Ceny potravin jsou stále velmi vysoké a mzdy dělníků nestačí na krytí minimálních požadavků rodin. V lednu 1919 proto v závodě dochází k projevům nespokojenosti dělnictva, které žádá zvýšení platů o 35 %. Prostředky k tomu v závodě byly. O tom svědčí skutečnost, že se začíná s výstavbou nové extrahárny a současně se urychluje stavba olea. Je zřejmé, že bez jednotného postupu a organizované síly dělnictvo nedosáhne oprávněných požadavků.

Rok 1920 je v historii dělnického hnutí v závodě velmi důležitý, neboť dochází k založení odborové skupiny dělníků. Její první akcí bylo jednání se správou závodu o zvýšení platů o 60 procent. Při jednání ve správní radě za účasti zástupce svazu průmyslníků došlo k rozhodnutí, že mzda dělníků bude zvýšena o 25 %. Současně žádali o zvýšení platů i úředníci, zřízenci a dozorcí. Hned nato bylo jednáno o uzavření kolektivní smlouvy. Ke konci roku 1920 dělníci žádali o další zvýšení mezd. Bylo jim vyhověno a obdrželi zvýšení o 35 % s platností do 31. XII.

Abychom si učinili představu o tom, jak taková kolektivní smlouva v této době vypadala, uveřejňujeme plný text jedné z nich. Je to názorný příklad řešení sociálních i mzdových požadavků kapitalistické republiky:

„... Zápis o usnesení dělnictva zaměstnaného u firmy „První moravská akciová továrna na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově“ 8. ledna 1919.

KOLEKTIVNÍ SMLOUVA

ujednaná mezi firmou „První moravská akciová továrna na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově" se strany jedné, svazem dělnictva lučebního v Československé republice se sídlem v Praze VIII a důvěrníky dělnictva se strany druhé:

1. Pracovní doba jest stanovena na 8 hodin denně, jak zákon ustanovuje a bude rozdělena dle dohody.
2. Akordní sazby dosud platné se zvyšují o 28 % ve všech odděleních továrny mimo mlýnice.

Oddělení sírové:

3. Hodinová mzda je stanovena na K 1,50
4. Posunování vagónů a jiné práce K 1,80
5. Válečný přírůstek na týden a osobu (na ženy a děti do 15 let K 1,—
6. Práce ve svátek a přesčas platí se o 50 % více, v neděli o 75 % více.

Oddělení extrace a hnojiva:

7. Hodinová mzda pro muže K 1,50
8. Hodinová mzda pro ženy K 0,90
9. Mladiství dělníci do 18 roků obdrží denní příplatek ke stávající mzdě K 1,50

Řemeslníci:

10.	kovář Hrabal obdrží denně mzdy	K 17 —
11.	zámečnick Hokeš obdrží denně	15,20
12.	zámečnick Cibulka obdrží denně	15-
13.	soustružnick Stech obdrží denně	15-
14.	zámečnick Amrein obdrží denně	14,40
15.	řemenář Zachar obdrží denně	14,40
16.	ostatní zámečnicki a kováři obdrží denně mzdy	14,40
17.	tesaři, zednicki a truhláři mzdu za 1 hodinu	1,90
18.	topiči při parních kotlech mzdu za 1 hodinu	1,90
19.	obsluhovači parních strojů denně	14,40
20.	domovník denně	9,-
21.	první noční hlídač denně	15,20
22.	druhý noční hlídač denně	10,-

23. článek 5 vztahuje se na veškeré tovární dělníky

24. na 1. května se nepracuje

§ 1154 b) novely obč. zákona bude přesně dle znění zákona dodržován. Organizace Svazu lučebního dělnictva v Československé republice se sídlem v Praze VIil. 269 a dělnictvem volený tovární výbor se uznávají jako sprostředkovatelé mezi správou závodu a dělnictvem.

Neorganizované dělnictvo se nebude zaměstnávat, vyjímaje dělnictvo sezónní.

Veškerá ujednání mají zpětnou platnost dne 23. prosince 1918 počínaje.

Naproti tomu se dělnictvo zavazuje pracovní dobu přesně dodržovati, práci svou pečlivě a poctivě vykonávati.

Dle oboustranné dohody zůstávají smlouvené mzdy a sazby v platnosti dotud, dokud nezlevní životní a denní potřeby.

Akordní sazby jednotlivých výkonů továrních jsou v seznamu akordních prací a tento seznam jako příloha přikládá se k této smlouvě.

Skončeno po přečtení a podepsáno .. ."

Byla tato kolektivní smlouva vítězstvím? Znamenala sociální jistotu? Sotva, jinak by jistě ani buržoazní tisk, např. „Středomoravan“, nebyl poznamenal o několik roků později před vánočními svátky: „...je to tvrdý životní úděl být dělníkem v továrně na umělá hnojiva, kde na některých místech prodává dělník netoliko svoji práci, ale i kus po kuse svůj život.“

Boj o právo, často i o holou existenci pokračoval. V prosinci 1921 na schůzi správní rady bylo důvěrně sděleno, že odboroví funkcionáři dělnictva žádají na vánoce mimořádnou výplatu jednoměsíčního platu, což nemůže být povoleno. Také úředníkům firma nedala jednoměsíční mimořádný plat k novému roku, neboť prý mají platy podle kolektivní smlouvy a vyšší renumerace. Mohli by obdržet jednoměsíční plat pouze na konto renumerace pro tento rok.

Tíživá situace dohání i přerovskou městskou radu k žádosti o příspěvek pro nezaměstnané, což správní rada zamítá s poukazem, že s potížemi zajišťuje provoz továrny a k nezaměstnanosti nepřispívá.

A tak dlouhodobé mzdové a sociální boje nacházejí své vyvrcholení ve dni 24. listopadu 1924, kdy houževnaté úsilí dělnictva „Hnojivé“ vyústilo ve stávkou. Zúčastnilo se jí 165 dělníků závodu.

25. listopadu 1924 píše přerovský „Obzor“:

„... V pondělí odpoledne o 2 hodině došlo v akciové továrně na umělá hnojiva a lučebniny v Přerově při sjednávání kolektivní smlouvy ke stávce, neboť dělnictvo nepřistoupilo na návrh zaměstnavatelů, kteří hodlali konzolidovat mzdy ve smyslu odstranění sociálních příplatků na tom základě, že by dosud následkem sociálních příplatků různá výše mezd byla odstraněna. Také zástupci továrny nepřistoupili na návrh dělnictva, jež žádalo zvýšení o 20 % nebo nejméně 15 %, při čemž u některých úkolových sazeb žádali zvýšení nepoměrně vyšší. Stávkuje dosud dělnictvo v chemickém oddělení v počtu 165 osob. Čeká se, že stávka potrvá delší dobu.“

4. XII. píše „Obzor“ znovu:

„... Jak jsme již oznámili, vypukla v rolnické akciové továrně hnojiv a chemikálií v Přerově v jednom oddělení stávka dělnictva, vyvolaná nezodpovědnými vůdci komunistů. Hned první den stávky rozhodlo se technické úřednictvo udržeti továrnu v chodu a nastoupilo dobrovolně spolu s mistry závodu na místa dělnická a pracovalo nepřetržitě na provozu ve dne i v noci. Vedle úřednictva a mistrů dostavili se do práce mnozí rolníci-akcionáři, takže tyto síly prozatím úplně stačí, by se mohlo nerušené dále pracovati do té doby, až bude možno skončiti definitivně spor. U továrny konají službu četníci.“

O příčinách stávky informuje brněnská „Svoboda“ 29. XI. 1924:

„... V pondělí dne 24. listopadu o 2. hodině odpoledne zastavilo práci veškeré dělnictvo továrny v počtu 165 lidí, protože správa závodu nevyhověla a také vyhověti nemohla požadavkům dělnictva. Dělníci žádali, aby bezpodmínečně zvýšila veškeré mzdy o 15—60 %. Mimo to požadováno, aby všemu dělnictvu, které pracuje na 1. května, 6. července a 28. října byla vyplacena dvojnásobná mzda a ostatním, kteří

nepracují, aby byla v tyto jmenované dny vyplacena plná mzda. Dále kategoricky požadováno zvýšení dovolené ze 6 dnů na 14. Konečně aby každému dělníku byl vyplacen vánoční dar 200 Kč. Továrna hnojiv zaujala po bedlivém uvážení všech okolností k těmto požadavkům zamítavé stanovisko s odůvodněním, že poslední kolektivní mzdová smlouva byla s dělnictvem uzavřena v listopadu 1922, v roce 1923 a 1924 nebyly mzdy továrnou sníženy ač dražota v roce 1922 byla větší než nyní. Při posledním jednání před stávkou, které továrna konala se zástupci dělnictva, projevila ochotu některým kategoriím dělnictva zvýšit hlavní mzdy akordní. Zaručila se, že žádnému dělníku dosavadní platy sníženy nebudou."

8. prosince tentýž list dále uvádí:

„... . Podle všech okolností bude stávka mít delší trvání a správa továrny po zralé úvaze odhodlala se ji zlomiti a tím jednou pro vždy zameziti nezodpovědným lidem vměšovati se do intimních záležitostí závodu. Z těchto důvodů dostalo veškeré stávkující dělnictvo výpověď; a továrna během doby postará se o náhradu za nespolehlivý dělný materiál."

A píše dále:

„... . je proto na naší zemědělské veřejnosti, aby se za svůj svépomocný závod postavilo a svou nespornou váhou morální i hmotnou pomohlo udržeti závod v nerušeném chodu. Jak jsme již sdělili, hned v prvých dnech stávky dostavili se z venkova rolníci se svými syny do továrny a zúčastnili se všech běžných prací... Tady musí ukázat náš venkov svou pohotovost. Jsme přesvědčeni, že mnohdy svírala se pěst každému z řad pracujících venkova nad troufalostí našich bolševiků, kteří nikdy neměli dost, ba za povalečství byli ještě státem placeni, zatím co zemědělské výrobní vrstvy klopotně vydělávaly si tvrdý krajíc chleba. Po nezdařeném prosincovém puči 1920 zkrátli a zdálo se, že přijdou k rozumu."

V dalším článku si „Svoboda“ pochvaluje, že na její výzvu stejně jako „Selských listů“ přihlásilo se tolik venkovanů--agrárníků, že továrna mohla nerušeně pracovat. Jejich přičiněním byla stávka zlomena. V závěru si neodpustí slova chvály na adresu agrární strany: „... . Za to naše vzorná pohotovost, která se tu osvědčila je opětovným důkazem, že jsme stranou zocelenou konsolidovanou a ukázněnou, na níž se můžeme v každém směru spolehnouti."

Soustředěný nápor agrárníků-akcionářů nad dosud nejednotným a slabým dělnictvem slavil dočasný úspěch. Stávka však přesto byla velkou školou a jedním z dalších stupínků ke konečnému vítězství.

Správní rada tuto nemilou záležitost likvidovala na své schůzi konstatováním, „... že 10. XII . bylo možno veškeré práce konati." Usneseno všem osobám, které se staraly o sjednání nových dělníků písemně poděkovati, úředníkům, mistrům a zřízcům kteří nestávkovali, povolit výplatu dohromady 14.000 Kč. Zároveň vyslovuje správní rada dík panu řediteli Mrkvičkovi za správné jednání při stávce.

Kolik bojů a drobných „šarvátek“ muselo být ještě svedeno, abychom téměř po 40 letech v době bouřlivého růstu závodu mohli v pamětní knize číst:

„Po prohlídce závodu chce finská odborářská delegace vyjádřit, že zde vládne skutečná svoboda a moc lidu, která v žádné kapitalistické zemi neexistuje a existovat nemůže. Zjistili jsme, že lid zde má práva, která jen vyvinutá socialistická společnost může dát svým členům. Milí soudruzi, vynasnažíme se, abychom se naučili z Vašich zkušeností a abychom je využili pro naši práci doma.

At' žije přátelství všech pracujících a všech národů. At' žije světový mír!"

PRAMENY: Zápisy správní rady, soudobý denní a odborový tisk, kronika závodu.

EVALD VLČEK

ODBOROVÉ Hnutí V OPTIKOTECHNĚ V LETECH 1935-1945

V jubilejním roce stého výročí českého odborového hnutí dělnictva je tomu 35 let, co v tehdejší Optikotechně, předchůdkyni n. p. Meopta Přerov, došlo k založení odborové organizace.

Optikotechna, továrna na výrobu optických a jemně mechanických přístrojů, byla založena na jaře r. 1933 na popud dr. Aloise Mazurka, tehdejšího profesora Státní průmyslové školy v Přerově a honorálního docenta Vysokého učení technického v Brně.

Bylo to v době vyvrcholení hospodářské krise světového kapitalistického systému, kdy se zavíraly továrny, rušily obchody i živnosti, propouštělo dělnictvo. Řada nezaměstnaných stále rostla a nikdo nevěděl, co bude zítra.

Profesoru Mazurkovi dalo jistě hodně námahy přesvědčit kapitálově silného podnikatele staveb v Přerově — ing. Aloise Beneše, že bude pro něho výhodné část kapitálu investovat na založení nového průmyslového odvětví — optiky, a za to mu patří náš dík.

Začátky optické výroby nebyly lehké a neměli to lehké ani první zaměstnanci nové továrny. Ing. Beneš dovedl plně využít nezaměstnanosti a tak mzda dělníků v Optikotechně většinou nepřesahovala mzdu v jiných nejhůře placených oborech, Kč 1,— až Kč 2,— za hodinu. Jen někteří měli hodinovou mzdu Kč 3,50 a pouze dva soustružníci Kč 5,—. Také úředníci se středoškolským vzděláním (výpočtáři) nebyli na tom lépe. Jejich nástupní měsíční plat byl Kč 200,— a byl zvyšován po měsících o Kč 100,— do maximální výše Kč 700,—.

Dělníci, jejichž počet v Benešově Optikotechně v letech 1933 a 1934 nepřesáhl šedesát, nebyli až na malé výjimky odborově organizováni. Nebylo zvykem v tehdejších nevelkých závodech soukromníků mít odborové organizace — závodní výbory. Dělnictvo kovodělných závodů bylo organizováno v okresních skupinách dvou svazů: Svaz kovodělníků (soc. demokraté) a Sdružení kovopracovníků (nár. socialisté j.

V roce 1934 byli v závodě pouze asi 3 členové Svazu kovodělníků a 2 členové Sdružení kovopracovníků. Tito první odboráři počali přesvědčovat své spolupracovníky o nutnosti odborového organizování pro boj za lepší pracovní a životní podmínky. Práce se dařila a odborově organizovaných dělníků přibývalo. Na štěstí pro zaměstnance továrny nebyl ing. Beneš dlouho jejím majitelem. Když se mu v polovině roku 1935 naskytla příležitost výhodně Optikotechnu prodat Čsl. Zbrojovce v Brně, učinil tak se značným ziskem.

Zaměstnancům, kteří přešli do zaměstnání k nově utvořené fě „Optikotechna, spol. s. r. o. v Přerově“, zůstala pouze naděje, že budou mít stálejší zaměstnání a snad i lepší mzdy a platy. Nové vedení společnosti, které získalo značné objednávky optickomechanických přístrojů pro zbrojní průmysl a pro ministerstvo národní obrany, počalo zvyšovat výrobu, rozšiřovat závod a přibírat další zaměstnance. V roce 1936 byla postavena nová továrna naproti nemocnici (stará byla na Malých Novosadech] a v ní našel zaměstnání i značný počet žen. Organizovaných odborářů v závodě přibývalo, a tak na podzim roku 1935 oznámili zástupci odborů vedení podniku, že bude v závodě podle pitných zákonů ustaven závodní výbor.

Po předběžných poradách a schůzích byla postavena jediná kandidátka a sice Svazu kovodělníků. V listopadu 1935 byla svolána celozávodní schůze a provedeny volby I. závodního výboru dělnického v Optikotechně. Zvoleni byli: Dreiseitl Jindřich, soustružník, František Krejčí, soustružník, Josef Kvapil, klempř, a Josef Priesol, mechanik. Náhradníky byli zvoleni: Jan Skříčka, leštič a Františka Burdová, dělnice.

Nově zvolený dělnický závodní výbor si vytýčil jako hlavní úkol uzavření řádné kolektivní smlouvy a zřízení podpůrného „Halěřového fondu“. Jednání o uzavření kolektivní smlouvy nebylo snadné, zvláště když závodní výbor se nechtěl spokojit s platnou kolektivní smlouvou

pro kovodělníky továren obchodní komory olomoucké z roku 1928. Své stanovisko odůvodňoval tím, že práce jemných mechaniků a optiků vyžaduje daleko větší odbornost, zručnost a přesnost než práce dělníků na hospodářské stroje, pro něž tato smlouva především byla uzavřena.

Závodní výbor, podporován všemi členy, vypracoval návrh nové kolektivní smlouvy, v níž bylo požadováno zaručení dělnických mezd od Kč 3,50 až do Kč 8,— za 1 pracovní hodinu. Byl to na tehdejší poměry požadavek opravdu odvážný. Vedení Optikotechny se urputně bránilo přistoupit na tyto požadavky a kolektivní smlouvu schválit. Po dlouhém jednání byla v roce 1936 schválena kolektivní smlouva podle tak zvané smlouvy „brněnské“, kterou uzavřely 2. června 1928 „Svaz továren na stroje, kovové zboží a sléváren na Moravě a ve Slezsku“ s dělnickými organizacemi: „Svazem kovodělníků v Brně“, „Odborovým sdružením československých kovopracovníků v Brně“ a „Mezinárodním všeodborovým svazem v ČSR — sekce kovodělníků v Brně“.

Tato kolektivní smlouva byla výhodnější nežli smlouva „olomoucká“. Po její úpravě a doplnění v roce 1937 byla v Optikotechně v r. 1938 provedena úprava se všemi ustanoveními platnými podle této smlouvy pro závody I. kategorie, která zaručovala minimální mzdy dělníků podle pracovních let a kvalifikace od Kč 2,80 do Kč 4,75 za odpracovanou 1 hodinu. Prosazení smlouvy znamenalo úspěšný nástup odborů.

V průběhu válečných let se podařilo závodnímu výboru dosáhnout několika dalších zvýšení mezd, takže v letech 1940 až 1944 byla průměrná hodinová mzda dělníků od K 5,50 do K 7,30. Také jednání o drahotní výpomoci dělníkům bývala úspěšná. Je třeba vyzvednout vlastenecký postoj našich odborářů, kteří v r. 1938 téměř celou drahotní výpomoc věnovali na obranu republiky.

Velkých úspěchů dosáhl tento „Závodní výbor dělnický“ na úseku sociální činnosti. „Haléřový fond“, založený hned koncem r. 1935 za účelem poskytování půjček a záloh na mzdy potřebným členům, byl zaměřen na poskytování podpor v nezaviněné tísní, nemoci, při úmrtí člena nebo příslušníka rodiny, při svatbách, při narození dětí, na zubolékařskou péči apod. Haléřový fond byl později rozmnožen i o dotace vedení podniku.

Činnost tohoto podpůrného fondu byla ukončena v červnu r. 1941, kdy jeho konečné jmění K 21.737,— převzal podle vzoru Zbrojovky nově zřízený „Podpůrný spolek dělnictva Optikotechny“. Příčiněním závodního výboru, který spolek spravoval, bylo v r. 1942 vyplaceno členům na podporách v nemoci K 162.430,—, na pohřebním K 16.750,—, na mimořádných podporách K 24.300,—, na porodním K 58.400,—, na léčení v ozdravovnách v Brankách K 89.762,20 a na úhradách zubolékařských prací K 8.560,—. Značné podpory členům by závodní výbor nemohl poskytovat, kdyby nevymohl statisícové dotace na vedení závodu.

Také úředníci a zřízenci v Optikotechně se počali podle vzoru zaměstnanců těchto kategorií ve Zbrojovce odborově organizovat. V březnu r. 1937 si zvolili „Závodní výbor úřednický“ (předseda Ladislav Landovský, vedoucí nářaďovny). Tento závodní výbor zaměřil svou činnost na zlepšení sociálních a platových poměrů zaměstnanců Optikotechny penzijně pojištěných. Postupně dosáhl toho, že platy byly vypláceny měsíčně předem, úředníci pracovali 46 a 1/2 hod. týdně pouze v ranní směně, dostávali 13. plat a renumerace. Příčinil se o to, že od počátku roku 1938 téměř všichni penzijně pojištění zaměstnanci závodu se stali členy „Nemocenského spolku úředníků Čs. Zbrojovky, a s. Brno“. Účel tohoto úřednického spolku byl obdobný jako u spolku dělnického.

Od téhož data se penzijně pojištění zaměstnanci mohli stát i členy „Penzijního spolku Čs. Zbrojovky, a s. Brno“, jehož členstvo bylo pojištěno na důchod invalidní, starobní a sociální, důchod vdovský a sirotčí, jakož i na odbytné. Toto pojištění bylo nadlepením k stávajícímu státnímu penzijnímu pojištění a zaručovalo dostatečný příjem ve stáří. V padesátých letech se

toto výhodné opatření neuváženě zrušilo, v současné době se k tomuto systému znovu vracíme.

Oba tyto spolky byly spravovány v ústředí Zbrojovky podnikovou závodní radou a příslušnými komisemi. Generální ředitelství a správní rada Zbrojovky poskytovaly těmto spolkům až miliónové dotace. Závod Optikotechna přispíval statisícovými dotacemi pro své zaměstnance. Pro agendu těchto spolků v Optikotechně byly zřízeny komise při závodním výboru úřednickém, které se staraly o nároky členů a vyplácení příslušných dávek. Členové těchto spolků platili poměrně značné vysoké příspěvky.

Těžká léta nacistické okupace a druhé světové války prožívali odboráři Optikotechny pod stálou hrozbou gestapa, které trestalo sebemenší pokus o sabotáž zatčením a koncentračním táborem. Navzdor těmto hrozbám byla účast našich odborářů na ilegální odbojové činnosti a sabotážích v závodě i mimo závod v různých odbojových skupinách značná.

Hned v roce 1940 byli pro tuto činnost zatčeni: Černín Ferdinand, Fiala Otakar (umučen), Hužvík Ladislav, Novák František a Výmola Josef. Ti z nich, kteří nebyli umučeni, prošli utrpením nacistických koncentračních táborů a věznic a vrátili se až po ukončení války s podlomeným zdravím. Dne 27. 8. 1941 byl zatčen i předseda dělnického závodního výboru s. Jindřich Dreiseitl. Na jeho místo nastoupil dosavadní místopředseda František Kráčmar, který funkci předsedy vykonával až do zvolení „Revolučního závodního výboru“ v roce 1945. Mimo jmenované byli v roce 1941 zatčeni Drtil František (umučen), Hlávka Vlastimil (umučen), ing. Kovařík Jaroslav (popraven), Navrátil František, ing. Hampl Jan a Vrtělová Marie.

Na podporu rodin všech zatčených a umučených byla v závodě z iniciativy odborářů Benedikta Grossmana, Ladislava Chládky a Františka Navary zorganizována akce a vybírány podpory. Následkem toho došlo k velkému zatýkání a během roku 1942 byli vedle tří jmenovaných zatčeni pro tuto akci a jinou odbojovou činnost Crhák Antonín (umučen), Dlouhý Stanislav, Hradil Vavřín, Landovský Ladislav, Najman Josef (umučen), Novák František, Navrátil František (umučen), Kubíček Jindřich (popraven), Krejčí Štěpán (popraven), Medek František, Chromják Josef (popraven), Veverka Josef a Janeček Eduard. Z iniciátorů podpůrné akce byli Chládek Ladislav a Navara František umučeni v Osvětimi a Grossman Benedikt byl 21. 2. 1943 propuštěn z koncentračního tábora v Ravensbrücku těžce nemocen.

V roce 1943 byli zatčeni další odboráři: Čoček Vladimír, Klí-mek Jan, Pazdera Karel, během roku 1944 Jambor Ladislav, Křemínský František a Kruml Vratislav. Asi v září téhož roku byl v Breslau popraven tajemník ředitele Optikotechny Mazal Vladimír, který uprchl ze závodu 31. 7. 1942, obávaje se zatčení pro ilegální činnost. Při skrývání se v lesích Českomoravské vysočiny našel oběšence, jemuž dal do kapsy své osobní doklady a tak zmátl gestapo, které ho považovalo za mrtvého. Byl však přece poznán [asi na udání], zatčen a popraven.

Rok 1945, poznamenaný ústupem německých armád pod drtivými údery sovětských vojsk, přinesl radostnou naději, že všem útrapám a bestialitám okupace i války bude brzy konec. Avšak ani tento konečný rok války se neobešel bez dalších obětí zaměstnanců Optikotechny.

Dne 1. května 1945 byl v Přerově zorganizován pokus o převzetí města do českých rukou, který však byl krvavě potlačen. Hrdinnou smrtí se zbraní v ruce skončil poblíž továrny populární kapelník závodní hudby František Šiška a příštího dne 2. května zaplatili svou odvahu životem Bezszlezina Josef, Dlouhý Stanislav, Novotný Josef a Šmolka Hynek. Jako rukojmí byl pak 3. května zatčen Mérey Viliam a do 7. 5. 1945 vězněn v Olomouci.

Tragická je bilance válečných let a nacistické okupace. Celkem 38 zaměstnanců závodu bylo zatčeno a prošlo kalvárií věznic a koncentračních táborů. Z nich celkem 14 bylo umučeno a popraveno. Všem těmto statečným, kteří svůj vzdor a odvahu postavili se proti okupantům zaplatili životy a jejichž jména by neměla být nikdy zapomenuta, byl na nádvoří továrny v pietní úctě postaven památník „Umučená vlast“, dílo akad. sochaře Josefa Bajáka.

Ještě před 1. květnem 1945 skupina odborářů vedená Antonínem Kleinem, Antonínem Mikem a Bruno Skalickým zachránila závodu miliónové hodnoty tím, že na vhodných místech skladů ve městě a v bytech spolehlivých členů (Flodr, Topolánek, Kotek] ukryla cenné stroje a přístroje určené k odeslání do Německa.

Přerov i závod Optikotechna byly osvobozeny Sovětskou armádou 8. května 1945. Radost z osvobození byla poněkud kalena svízelnou situací závodu. Téměř celá výrobní kapacita závodu byla během války zaměřena na výrobu vojenských speciálních přístrojů pro okupanty. Zůstalo množství rozpracovaných výrobků, které se nehodily pro mírovou výrobu a musely být sešrotovány. Válka přerušila styk s dobrými zákazníky i s dodavateli. Nebylo hned vhodného výrobního mírového programu ani patřičných zásob materiálu, nebylo paliva a elektrické energie. Začínalo se znovu od řešení základních potřeb.

Osvobození přineslo velkou politickou aktivitu celého národa. Tvořily se politické strany a budovalo nové „Revoluční odborové hnutí“ (ROH). Komunistická strana a ROH se staly vedoucí silou v budování základů lidové republiky. Zaměstnanci Optikotechny si na celozávodní schůzi, konané 18. května 1945 v Městském domě, zvolili nový jednotný „Revoluční závodní výbor“ — závodní radu, která měla 26 členů a 13 náhradníků.

Na první schůzi závodní rady, konané v závodě 21. 5. 1945 byl jejím předsedou zvolen s. Antonín Mik, I. místopředsedou soudr. Eduard Janeček, II. místopředsedou s. František Šlajs a jednatelem s. Eduard Volejník. Prvním úkolem závodní rady bylo očistit podnik od zrádců a kolaborantů, zvolit nového ředitele a obsadit místa vedoucích jednotlivých správních oborů. Na celozávodní schůzi, konané 13. července 1945 byla ještě zvolena i odborová rada (OR). Nejdůležitějšími úkoly těchto odborových orgánů spolu s novým vedením závodu bylo zorganizovat mírovou výrobu, postarat se o spravedlivou mzdovou úpravu, o zlepšení zásobování závodu topivem a energií, o zlepšení zásobování potravinami a šatstvem pro zaměstnance, řešit tísnivou bytovou situaci a v neposlední řadě usilovat o zvýšení pracovní morálky zaměstnanců, narušené za okupace.

Nastal boj o znárodnění závodu a jeho setrvání ve svazku Zbrojovky. Závod Optikotechna byl dekretem presidenta republiky ze dne 24. října 1945 znárodněn zestátněním. Výměrem ministra průmyslu č. j. IV/4-214406/46 ze dne 7. března 1946 byl zapojen do nově vytvořené fy „Meopta, spojené závody pro jemnou mechaniku a optiku, národní podnik“, se sídlem v Přerově a to s platností od 1. ledna 1946. Tímto aktem nastává v Meoptě nové, socialistické období odborového hnutí.

Závěrem nutno říci, že postavení zaměstnanců Optikotechny bylo vždy lepší, než v jiných přerovských závodech [Heinik, Kokora aj.), ve kterých se dělnictvo muselo bránit proti vykořisťování častými stávkami. Nutno také vzít v úvahu, že v letech 1935—1939 nastalo v republice zlepšení hospodářské situace. Mimo jiné to bylo způsobeno i zvýšeným zbrojením, ze kterého Zbrojovka i Optikotechna měly značné zisky zvětšené pak ještě během válečných let 1940—1944. Konečně i to je nutno přiznat, že oba závodní výbory, dělnický a úřednický, i když nepostupovaly vždy jednotně v hájení spravedlivých nároků a požadavků svých členů, přece jen využily prosperity závodu a dosáhly značných úspěchů pro zlepšení mzdových poměrů a sociálního postavení zaměstnanců. Nemalou zásluhu na tom mělo i to, že se jim už v roce 1938 podařilo vymoci na vedení závodu, aby mohli posílat po jednom zástupci do řádných schůzí jednatelů společnosti, kteří byli výkonným orgánem fy Optikotechna, spol. s r. o. v Přerově.

PRAMENY:

Archivní dokumenty fondů Optikotechna a ZV ROH, dále vzpomínky Jindřicha Dreiseitla, Antonína Kleina, Vojtěcha Příkladky a dalších.

JOSEF PŘIDAL

PŘEROVSKÉ ODBORY A TĚLOVÝCHOVA V POÚNOROVÉM OBDOBÍ

Revoluční odborové hnutí mělo po osvobození sovětskou armádou značný podíl na rozvoji tělesné výchovy i u nás. V té době byla tělesná výchova sjednocována v Sokole podle zásady „Sokol patří pracujícím“. Péče byla svěřena okresnímu národnímu výboru, který utvořil na podzim roku 1951 při IV. referátu oddělení tělesné výchovy. V Přerově byl referentem Karel Oujezdský. V desetičlenné komisi byla okresní odborová rada zastoupena Františkem Jašíčkem, okresním tělovýchovným inspektorem.

Prvním úkolem bylo založit podle pokynů v Odboráři č. 1 ze 6. ledna 1950 na všech závodech sokolskou jednotu nebo kroužek a převádět již někde stávající místní jednoty do závodních jednot. O hospodářském zajištění jednaly směrnice publikované 5. ledna 1951.

Okresní tělovýchovná komise se scházela v Přerově pravidelně každý třetí pátek v měsíci a zabývala se všemi problémy běžné činnosti, soutěžením a výstavbou. Tak např. bylo v červnu 1951 konstatováno, že při hodnocení závodních sokolských jednot v soutěži „Sokol patří pracujícím“ se umístily na prvním místě Meopta, na 11. místě ROL, na 14. místě ČSD Přerov, na 22. místě Lučební závody a na 28. místě Moravo-stav Přerov. Byl připravován valný sjezd ČOS a byli to právě zástupci OOR, kteří měli rozhodující vliv. Bylo ovšem třeba energicky a vytrvale agitovat v některých závodech. V červenci svolala Okresní odborová rada celookresní aktiv, jehož se zúčastnilo sice jen 16 tělovýchovných referentů, ale přece to znamenalo další krok kupředu. Účastníci byli informováni podrobně o směrnících daných valným sjezdem.

22. února 1952 byl projednáván výhledový plán pro výstavbu běžeckých drah. Zájem měly již Přerovské strojírny, Lověšice, Předmostí, Lazníky a Meopta. Rozpočet předložily však pouze strojírny a to na 105.000,— Kčs. Bylo též jednáno o úpravě okolí vodní nádrže Požární ochrany v Přerově a říčky v Domaželicích. Další výhledový plán ze 7. března 1952 je doložen již přesnějšími údaji. Předpokládané rozpočty zněly takto: ZST Přerovské strojírny 432.000.—, ZSJ Doprava velkoryse 5 miliónů, ZST Lučební závody plánovala výstavbu přímo v podniku. ZSJ Brodek rozšiřovala hřiště u Sokolovny a větší areál hodlala upravit ZSJ Meopta.

Máme-li hodnotit tuto práci, musíme přihlížet k tomu, že to byla doba plná varu i zvrátů, bohatá na perzonální změny. doba nástupu nových kádrů, ale i nepochopení pro nový styl práce. Musíme přiznat, že to byla práce záslužná a i když někdy živelná, přece jen přinesla své plody později, neboť dala předpoklady pro další činnost a byla přechodem do nových podmínek.

Na nejvyšších místech se však tato situace přesto hodnotila kriticky: „. . . ÚRO a její orgány nevěnují odborářské činnosti dostatečnou péči tělovýchově a sportu, nevedou závodní rady k tomu, aby se více podílely při organizování tělovýchovy a sportovního života na závodech ...“ Proto byl vydán zákon o organizaci tělesné výchovy a sportu ze dne 12. prosince 1952 č. 71 a utvořen Státní výbor SV TVS a v tomto bylo Revoluční odborové hnutí prvním ze šesti úseků tělovýchovy. Odbory měly 9 svazů podle sovětského vzoru.

V našem okrese to byly:

- **DSO Dynamo Přerov,**
- **DSO Jiskra Kazeto Přerov,**
- **DSO Jiskra Lučební závody Přerov,**
- **DSO Lokomotiva ČSD Hranice,**
- **DSO Lokomotiva Přerov,**
- **DSO Slavoj Cukrovar Brodek,**
- **DSO Slavoj Kom. podn. Kojetín,**

- **DSO Slovan ONV Hranice,**
- **DSO Slovan OÚNZ Hranice.**
- **DSO Slovan ONV Přerov,**
- **DSO Slovan Teplice u Hranic,**
- **DSO Spartak Elektro Praga Milotice,**
- **DSO Spartak Meopta Přerov,**
- **DSO Spartak Sigma Hranice,**
- **DSO Spartak Strojírny Přerov,**
- **DSO Spartak TOS Lipník n. Bečvou,**
- **DSO Tatran Ingstav Hranice,**
- **DSO Tatran Solo Lipník n/B.**

Okresním předsedou úseku ROH byl soudruh Bata z Brodku. Jinak byly jednotlivé svazy podřízeny krajským ústředím v Olomouci až na DSO Lokomotiva, která měla své oblastní sídlo v Ostravě (s. Vašut). Krajským předsedou DSO Spartak byl s. Šrobák.

Za této éry bylo započato s realizací připravených výhledových plánů a v této době se začínají budovat sportovní stadióny s běžeckou dráhou v Hranicích, Lipníku n/B., Kojetíně, Brodku, v Přerovských strojárnách a konečně i v Meoptě. Byly to akce nemalé, které bez účinné pomoci ROH by se nikdy nedaly uskutečnit. Již 15. dubna 1951 vyšly směrnice pro podporu z jednotného fondu pracujících a Statut národních podniků průmyslových, v němž se na str. 67 a 68 mluví o další podpoře a brigádnické povinnosti ve prospěch tělesné výchovy. Na ROH byl kladen požadavek převzít od 31. března 1953 do majetku a správy veškeré tělovýchovné a sportovní zařízení (tj. v závodech, úřadech, ústavech a na vysokých školách s výjimkou vojenské správy] a zajistit, aby jednoty DSO byly materiálně zabezpečeny jednak z 5 % členských příspěvků a z příjmu závodních rad (usnesení strany a vlády z 10. XI. a 2. XII. 1952). Zákon z 12. prosince 1952 to výslovně uvádí v § 13.

U nás bylo hodně možností, ale záleželo jen na tom, jak agilně si kde počínali a jak dovedli tohoto velkého, jim daného práva, využít. Bylo to ovšem spojeno s nemalými povinnostmi. Dotace udělované na výstavbu dosahovaly statisícových částek i v nové měně. Např. DSO Spartak uvolňoval postupně až 800 tisíc na běžeckou dráhu (a při tom i fotbalové hřiště). Na výstavbu loděnice v Přerově dal závazný příslib dotace 800.000,— Kčs. Nenašel se však žádný podnik, který by provedení stavby převzal. Když došlo k reorganizaci DSO odpadla dotace a muselo se pak čekat 14 roků než bylo možno k výstavbě loděnice přikročit.

Nebyla to však jen výstavba, jejíž uskutečňování položilo základy pro budoucí činnost, ale byla to především celoroční práce. Jedním z hlavních úkolů byla příprava a provedení I. celostátní Spartakiády 1955, které předcházely spartakiády okresní a krajské. Nácvik se prováděl i přímo na závodech. Cvičenci byli bohatě vybaveni a dané úkoly byly stoprocentně splněny.

Jestliže v tomto období měla organizace do jisté míry státní charakter, měla být dále postavena na zásadě dobrovolnosti. Zákonem ze dne 20. prosince 1956 č. 68 o organizaci tělesné výchovy byl zrušen Státní výbor, jednotlivé úseky i svazy, a přes přípravné výbory JDTO došlo k ustavení ČSTV (Československý svaz tělesné výchovy). Tím právně zaniká přímá účast i vliv ROH na tělovýchovné dění, ale ve skutečnosti však odboráři jsou stále jedním z nejvýznamnějších činitelů dalšího vývoje. Podniky i závodní výbory se svými fondy dobrovolně vydrží tělovýchovné jednoty jim blízké a umožňují účast svým členům na vrcholných i masových akcích.

Konečně nemalý význam v péči o zdraví pracujících mají odborářská rekreační střediska a celá řada krátkodobých soutěží neorganizovaných členů, četné zájezdy a péče o předškolní mládež.

Závěrem můžeme bez nadsázky říci, že bez ROH by u nás tělesná výchova nebyla na takové výši jak jsme ji zaznamenali v uplynulých dvaceti letech.

II.

VZPOMÍNKY

PAMĚTNÍKŮ

JAN PLECH

vzpomínka pamětníka

Do zaměstnání jsem nastoupil 7. července 1908 u Heiniků a již 15. října 1908 jsem byl členem Unie textilních dělníků, skupiny Přerov. Spolková místnost se nacházela v hostinci u Házů v Přerově, dnešní železářství, třída Československé armády. Moje příspěvková knížka má svazové číslo 7001, číslo skupiny 19, příspěvková třída 5. Pokladníkem byl tehdy Ant. Pěček a předsedou této skupiny Boh. Jurečka. Platilo se měsíčně 32 krejcarů, tj. 8 krejcarů týdně.

V tuto dobu byla v Přerově též skupina slévačů. Patřila mezi nejstarší odborové organizace, ale kdy byla založena a kolik měla členů není mi známo. Spolkovou místnost měli slévači v hostinci u Feuermanů v dnešní ulici Palackého. Našel se zápis z výroční členské schůze této skupiny z ledna 1906, kde bylo uvedeno 36 přítomných členů. Schůzi předsedal s. Lukeš, slévač firmy Kokora, přítomen byl také náš tajemník Jan Kresta. Zúčastnili se slévači od Heiniků, od Kokory a Krátkého. V těchto závodech byly slévárny na šedou litinu a u Heiniků i na barevné kovy.

Skupina slévačů v Přerově byla v té době členem ústředního spolku slévačů se sídlem ve Vídni až do prosince 1920. Po té se stala členem zemské exekutivy slévačů v Brně, v rámci Svazu kovodělníků v Československé republice. V exekutivě byla tato skupina zastoupena 2 delegáty, tzn., že musela mít v roce 1921 přes 200 členů, poněvadž na 100 členů byl jeden delegát. Členy této skupiny byli ještě dnes žijící soudruzi Alois Ondrouch a František Sirocký (od r. 1912), oba bytem v Přerově. S. Ondrouch byl ještě v r. 1921 jednatelem a pak po r. 1929 pokladníkem. Čelnými funkcionáři této skupiny byli též např. Josef Kotouček, Alois Válek, Jan Matonoha a další. Předsedou byl od r. 1918 do r. 1923 Jan Karel, po něm Hubert Jánošík. V roce 1919—1920 tato skupina přesídlila do Dělnického domu na Šřavě.

Slévači od fy Heinik a někteří od fy Kokora byli radikálové a jejich politické přesvědčení směřovalo stále více doleva. To se datovalo již od r. 1911—1912, od rozkolu sociální demokracie na dvě strany a to na levé křídlo centralistů a pravé autonomistů. Slévači obou sléváren u Heiniků a u Kokorů politicky přešli k centralistům. Duší tohoto přestupu byl předseda politické strany s. Valouch, který byl zaměstnán ve slévárně u Heiniků. Spolkovou místnost měli ve Slavii proti továrně Heinik. Po první světové válce [v r. 1924] slévačská organizace v Přerově měla téměř 200 členů. Slévači si již tenkrát vymínili u fabrikantů v kolektivních smlouvách, že do sléváren smí být přijímáni jen organizovaní dělníci. Tak jako slévači také kováči u Heiniků měli ujednáno, že do zaměstnání smí nastoupit jen odborově organizovaní. Kováky od Heiniků vedli s. Baláš a Stupňánek. A tak stav v tu dobu organizovaných členů byl u Kokorů cca 65, u Heiniků asi 60 a u Krátkých tak asi 45.

V roce 1921, kdy byla ustavena Komunistická strana Československa, téměř všichni zaměstnanci sléváren u Heiniků a u Kokorů přestoupili ze strany sociálně demokratické do strany komunistické. V roce 1923, kdy se ustavil Mezinárodní všeodborový svaz dělníků v kovoprůmyslu, počalo se i ve výboru skupiny slévačů uvažovat o přestupu do tohoto Mezinárodního všeodborového svazu. Když v únoru 1923 na výroční členské schůzi se zmínili soudruzi o tomto přestupu, vystoupil ostře proti tomuto rozhodnutí tajemník Jan Kresta. Došlo k bouřlivým výstupům, při nichž bylo s. Krestovi vytykáno slévači a hlavně důvěrníky slévačů, že při vyjednávání s fabrikanty s. Kresta jako tajemník nehájí zájmy dělníků jak se patří. To se Krestovi ovšem nelíbilo, proto si získal slévače u fy Krátký, kteří byli ochotni nesouhlasit s přestupem.

Avšak začátkem roku 1924 na výborové schůzi skupiny bylo rozhodnuto, aby skupina přestoupila do Mezinárodního všeodborového svazu a členská schůze v březnu 1924 toto rozhodnutí schválila až na slévače od fy Krátký, kteří s přestupem nesouhlasili. Tím se stalo, že

dosavadní skupina slévačů se rozdělila na dvě skupiny a sice velká část přestoupila do Rudých odborů v Mezinárodním odborovém svazu a jen malá část zůstala ve Svazu kovodělníků v Československé republice. Veškeré jmění skupiny, inventář a knihovna, musela být předána slévačům od Krátkých, tj. Krestovým stoupcům a pak veškeré záznamy o činnosti této skupiny a protokoly zůstaly v knihovně.

Když v roce 1930 došlo k opětovnému sloučení obou Svazů pod hlavičkou Svaz kovodělníků v Československé republice, neshledali se členové ani s penězi ani s knihami a písemnostmi. Rozebrali si je slévači od Krátkých se svolením tajemníka Kresty. Tím se také stalo, že veškeré zápisy a doklady o činnosti a stavu členstva v jednotlivých letech se ztratily. Proto nastala nová práce na znovuzřízení skupiny.

Slévači u fy Heinik prodělali dvě stávky: první v lednu a v únoru 1925 [boj proti snížení mezd o 15 %) a druhou v roce 1930. Stávka v roce 1925 byla skončena s úspěchem, zato stávka v roce 1930 skončila neúspěchem. Tím se stalo, že skupina slévačů v r. 1930 nese ztráty v počtu členstva. Většina slévačů odchází hledat práci mimo Přerov do jiných sléváren.

A teď něco o dalších skupinách a organizacích rudých odborů v Přerově.

Za rudými kováky dojížděli do Přerova tajemníci Galia a Šilhánek z Brna, za textiláky s. Marvan a stavebníky vedl s. Zuzaňák. Odborově organizovaní v letech 1912—1945 byli dělníci a zaměstnanci v následujících závodech: Heinik, Krátký, Kokora, Weigl a Kulka. U Heiniků vedl skupinu kováků s. Baláš, u Kokorů s. Vrtaník, s. Půr u Kůlků, s. Jurman vedl slévače u Weiglů a u Krátkých s. Turecek. Kolik bylo organizovaných členů, to již dnes nelze přesně říci. Jen u Heiniků bylo v rudých odborech asi 250 členů.

Kolem r. 1910 byl v Přerově založen konzum potravinového družstva v Palackého ulici (dnes Fotografia), vesměs ze členů odborových organizací. V družstvu byl vedoucím s. Karel Kovařík, stolař od firmy Weigl, prodavačkou s. Herma Dvořáková, provd. Lančíková a rozvažec zboží a čistič láhví ještě velmi mladý s. Jan Plech (mimo své zaměstnání u Heiniků).

V letech 1920—1921, kdy byl již upravován Spolkový dům na Trávníku, chodili odboráři platit své příspěvky do odborů sem. Zde se také radili o všech svých organizačních potřebách. Byl to pokaždé velký svátek, když si soudruzi osobně šli zaplatit své měsíční odborové příspěvky. Dnešní soudruzi o této povinnosti nemají ani zdání.

V roce 1930 vypukla u Heiniků v prádelně konopí mzdová stávka, kterou solidárně na podporu textiláků nastoupili také kováči a slévači u Heiniků. Stávka bohužel po sedmi týdnech skončila neúspěchem pracujících. V roce 1924 kovodělníci přešli do Mezinárodního všeodborového svazu od tzv. Hamplova československého svazu kovodělníků. Avšak stejně, jako se skupina slévačů vrátila v r. 1930 do tzv. Hamplova svazu, tak se tam vrátili i kováči. Poměry byly tenkrát těžké, neboť v rudých odborech nebylo peněz na podpory. To byla též jedna z příčin porážky stávky v r. 1930. V tu dobu se již projevovala nezaměstnanost, která v Přerovském průmyslu začala od r. 1931 a zvláště v r. 1933 byla již velmi citelná a bylo zapotřebí velké částky peněz na podpory. Tyto peníze v r. 1930 již v odborech nebyly a to byla také příčina, že se slévači vrátili zase do Hamplova svazu. Je nutno také uvést, že u Heiniků byl zaměstnán jako soustružník s. František Řeháček až do svého zatčení gestapem v březnu 1940. V tu dobu byl zatčen také Josef Stupňánek, který byl mnoho roků aktivním činitelem v odborové organizaci. Jeho členství se datuje již od r. 1906 a ještě dnes je členem ROH. Nesmíme zapomenout ani na Miroslava Čapka, který se vyučil modelářem u Heiniků a dnes je okresním tajemníkem KSČ v Olomouci.

V Přerově byla ještě další odborová skupina, a to svazu úřednictva kovoprůmyslu v Československu se sídlem v Praze. Tato skupina odborově organizovaných byla u Heiniků, v elektrárně, v lučebních, v pivovare, v Optikotechně atd. Pokladní záznam tohoto svazu se datuje od r. 1913 a uvádí 110 členů. Dnes ještě žijí někteří staří členové, např. Arnošt Kreml, Ant. Kořínek (oba od r. 1919), Zd. Hadviger a Vil. Brindel (od r. 1929). Za zmínku stojí, že tento svaz se i přes německou okupaci od r. 1939 do r. 1945 odborově udržel pod

hlavičkou NOUZ Praha. Předsedou této skupiny byl inž. Kovařík, pak Lad. Landovský a s. Moj z elektrárny. O pokladnu se staral s. Plech, který se později stal předsedou této skupiny. Tato odborová skupina se udržela až do r. 1945.

Ihned po odchodu Němců jsme se dali do těžké, zodpovědné práce. Hlavními úkoly bylo udržet na závodě odborovou organizaci, uvést závod do chodu a získat pro závod finance. Nebude možno se do podrobností rozepisovat, proto se o další činnosti zmíním jen stručně.

Na závodě u Heiniků zůstal dřívější ředitel s. Fr. Duša. Nebylo však zodpovědnějšího vedoucího provozu. Měli jsme šťastnou ruku, že jsme pověřili zodpovědností vedení provozu s. Arnošta Kremla, zaměstnance v závodě od r. 1911. Zde se uplatnilo heslo „Kdo chce vést — musí tomu rozumět.“ Pak jsme zvolili výbor odborové organizace a to ve spojení všech organizovaných složek na závodě. Předsedou byl zvolen Jan Plech, do výboru byl zvolen s. Frant. Novák, s. Lad. Chajda, s. Ed. Máchal a další soudruzi z prádelny konopí. Prádelna i strojírna „Heinik“ byly v tu dobu pod jednou správou. Pak se přikročilo k volbě do závodní rady. Předsedou byl zvolen s. Černošek a dalšími členy zvoleni, jak ze strojírny tak z prádelny, s. Boh. Procházka, Jan Rýdl, SI. Losert. Je těžké všechny vyjmenovat, "ale podtrhnout se musí, že všichni funkcionáři věděli, co je jejich povinností a svou práci dělali dobře.

Pro vyřešení svízelné finanční situace v provozu nastoupili pracovníci strojírny do prádelny po pracovní době vyrábět konopná povísla a tzv. čistící šňůry pro armádu. Nastalo těžké a svízelné jednání vedoucích závodu se Státní bankou v Praze o poskytnutí finanční půjčky ve výši 1 miliónu. Půjčka byla uvolněna s podmínkou, že směnka na tento obnos, splatná do 1 roku, bude podepsána třemi pracovníky ze závodu. Směnka byla splatná v nejkritičtějším období, tj. koncem r. 1945 a začátkem r. 1946. Podepsali ji odborářští pracovníci s. Kreml, Plech a Černošek.

Vypůjčený 1 milión Kčs byl splacen za 10 měsíců a vedení ještě zahospodařilo tolik, že zaměstnancům s měsíčním platem se dal ke konci r. 1946 13. plat a všem pracovníkům s týdenním nebo hodinovým platem byl na vánoce zaplacen pátý plat. A to všechno proto, že všichni zaměstnanci byli odborově organizováni a věděli, co je to odborářská a pracovní disciplína.

Dne 2. prosince 1945 se konala konference zástupců závodních organizací a byla ustavena Okresní rada odborů v Přerově. Dne 3. prosince 1945 na zasedání Okresní rady odborů bylo

zvoleno následující předsednictvo:

Předseda:	Jindřich Dreiseitl z Přerova	(za kovo)
I. místopředseda:	Jaroslav Tichý, Přerov	(za dopravu)
II. místopředseda:	Frant. Bata, Brodek	(potravin, prům.)
III. místopředseda:	Jan Valášek, Přerov	(elektrárny)
zapisovatel:	František Beneš	(za veřejné zaměstnance)
jednatel:	Vendelín Mišurec, Přerov	(za mládež)
pokladník:	Ferd. Ševčík, Přerov	(za tiskárny)
Tajemníkem byl	s. Karel Mihula.	

Dále byli zvoleni členové z různých oborů bez funkcí celkem 24 a 11 náhradníků. Při Okresní odborové válo 7 komisí.

V roce 1946 až 1947 byla ustavena Krajská rada odborů — kovo v Olomouci . Za okres Přerov byli členy s. Jindřich Dreiseitl, J. Černošek a J. Plech. Jak vypadala další organizační odborová práce v továrnách na okrese? Zaměstnanci z venkova na závodech se počali vymlouvat, že se nemohou po pracovní době zúčastňovat odborových schůzí, že přijdou domů pozdě a že je čeká práce na poli (tzv. kovozezemědělci). Aby soudruzi z venkova byli stále odborově informováni, dostala Okresní odborová rada v Přerově náročný úkol. Rozdělili jsme si mezi sebou (za předsednictví s. Dreiseitla) vesnice na okrese a večer jsme tam pořádali

odborové schůze, vždy předem připravené. Nikdy jsme se neptali co za to nebo že ten nebo onen nemůže. Z těchto schůzí se vždy chodilo až po půlnoci pěšky domů a ráno zase do práce na 6 hodin.

První místnost OOR v Přerově byla v ulici Bož. Němcové v „Baráku“ (dům nár. socialistů). Místnosti zde byly velmi malé, proto výborové schůze se většinou konaly v některé přerovské restauraci. Asi 3krát musela OOR měnit místo. Podruhé se přestěhovala do nemocenské pokladny do III. poschodí a po třetí zase do Bratrské ulice, jak je dnes Státní pojišťovna. OOR byla také na nějakou dobu zrušena. V červnu r. 1949 pořádala KOR Olomouc v Přerově slavnost, která se dobře vydařila.

Je třeba vzpomenout, jak jsme mimo závod vydělávali koruny pro závodní odborovou organizaci. V plesovou sezónu v letech 1946—1948 jsme pořádali ve Spolkovém domě na Trávníku společenské plesy a čistý výtěžek věnovali na vánoční nadílku pro děti našich zaměstnanců.

Členové ROH byli zapojeni i při konfiskátech a znárodnování ve strojírenském sektoru. Závodu Heinik v Přerově byly přiděleny následující menší závody: Krátký, Blahut, Daněk—Vlkoš a v roce 1948 Belka.

Závod Heinik byl v červenci 1948 přidělen I. Brněnské a Královopolské strojírně, roku 1949 do Keramostroje Blansko. Na podzim roku 1948 byl položen základní kámen pro Přerovské strojírně, dnes největší podnik v okrese Přerov.

Psáno v lednu 1965.

LADISLAV BÁRTEK

vzpomínka pamětníka

Staří zaměstnanci—odboráři bývalého závodu fy Frant. Wawerka, nyní TOS v Lipníku n. B., vzpomněli nedávno na svou odborářskou práci a na léta po první světové válce, kdy odborová organizace zahájila svou činnost. Závod tehdy sdružoval několik výrobních středisek: zemědělské, o výměře 300 ha půdy, starou cihelnu, a v letech 1930—1932 novou, na tehdejší dobu moderní, cementářskou výrobu. V oboru strojírenství závod produkoval hlavně soustruhy různých velikostí, od hodinářských až po velké značky U – Z pro závod Hahm v Bohumíně (výroba lodních šroubů). Artiklem byly též stolní vrtačky, stojanové hoblovky „Shaplng“ a cementářské stroje. Závod postupně zaměřil svou specializaci na výrobu obráběcích strojů - soustruhů, Počet zaměstnanců v obráběcích dílnách stále rostl, proto bylo zapotřebí založit odborovou organizaci.

Stalo se to již v roce 1920. V závodě vznikla odborová organizace Svazu kovodělníků. Lipník nad Bečvou patřil pod sekretariát v Olomouci. Počátky odborářské práce byly velmi těžké. Organizace pracovala jako důvěrnický sbor, který své požadavky těžko uplatňoval u svého zaměstnavatele Frant. Wawerky. Až v roce 1933 dělnictvo podalo žádost o zřízení závodního výboru podle zákona z 12. srpna 1921. Předsedové odborové organizace — důvěrnického sboru: **Němec Alois**, strojní zámečnick, později mistr v plechárně, **Bačina Jan**, modelář, **Žáček Emil**, soustružník kovů, **Krejčí Bohumil**, horizontář, **Barveníček František**, nástrojář, **Kovařík Antonín**, modelář, později mistr modelárny. Byl již předsedou svazu NOUZ, národní odborové ústředny zaměstnanců.

V r. 1933—1934 v době největší nezaměstnanosti docházelo k rozsáhlému propouštění zaměstnanců. Také dělníci od fy Wawerka organizovaní ve Svazu kovodělníků, se zúčastnili protestní stávky, která se konala dne 27. července 1933 v celé olomoucké župě. Na podzim téhož roku dochází k týdenní stávce v závodě pro nedodržování přijatých závazků ze strany zaměstnavatele. Stávkující přiměli zaměstnavatele, aby přistoupil na jednání se závodním

výborem. Po tomto jednání dochází k rozštěpení dosavadní organizace a na závodě dochází k založení nové organizace, tzv. žlutých. Organizace vznikla ze stoupců strany národních socialistů. Brzy však zanikla, poněvadž většina dělníků pro hanbu zrady odešla pracovat do Orlové. Ti, kteří zůstali v závodě, se vrátili zpět do Svazu kovodělníků. Závodní výbor prosazoval u svého zaměstnavatele své požadavky mnohdy i za cenu rizika ztráty zaměstnání. Zásadou organizace byla zřízena i sociální zařízení, jako např. šatny, koupelny apod. Umyvárna byla na dílně a na trochu mastné teplá vody se muselo čekat s kbelíkem u kotelny. Šatnu mě! každý ve skřínce u stroje pro náradí. Dřevěné suché záchody se nacházely ve dvoře. Takové bylo sociální zařízení té doby. Takové sociální zařízení by měli vidět mladí zaměstnanci a jistě by to nyní více šetřili.

Svaz kováků, jak se všeobecně říkalo, konal členské schůze jedenkrát měsíčně, a to v neděli dopoledne v restauraci u Saksidů. Každý rok se konal ples kováků, rovněž u Saksidů. Býval dostaveníčkem kováků z celého okresu. Být organizován a nosit odznak kováka bylo ctí a hrdostí. Kováči patřili mezi nejuvědomělejší složky dělnické třídy. Na členské schůze se každý těšil. Často, ba téměř pravidelně, přijížděl mezi nás tajemník s. Žilek z Olomouce a tajemník s. Kučera.

V letech hospodářské krize 1930—1934 proplácela organizace v našem závodě podle platného systému každý týden podporu v nezaměstnanosti.

JAROSLAV TICHÝ

vzpomínka pamětníka

Od roku 1907 do roku 1911 jsem se učil strojním zámečnickem. Mistrům se tehdy za učení platilo. Kdo mohl, zaplatil určitý poplatek a byl vyučen za 3 roky. Kdo zaplatit nemohl, musel se učit 4 roky. Zákonná pracovní doba pro učně neplatila. Délka pracovní doby se řídila podle svědomitosti mistra. Pracovalo se 12 i více hodin denně. Učni v žádné odborové ani politické organizaci být nesměli.

Po svém vyučení v r. 1911 jsem vstoupil do „Svazu kovodělníků“. Byl jsem zaměstnán u firmy Leopold Kašpar, továrna na stroje pro sladovny, pivovary a mlýny v Senici na Hané. Pracovalo se zde 10 hodin denně s přestávkou na oběd. Výplata byla každý týden vždy v sobotu. Když jsme vycházeli ze závodu, před branou stávalo obvykle několik přestárých dělníků, kterým jsme dávali po dvacetníku do čepíce. To byla jejich odměna za padesáti i víceletou práci pro kapitalisty. To bylo jejich národní pojištění — almužna od svých soudruhů. Starší soudruzi nebo referenti na schůzích nám často vypravovali o socialismu. Posilovali nás nadějí, že přijde doba, kdy dělníci budou rozhodovat v závodech o výrobě, o mzdách a o národním pojištění, kdy každý po odpracování určitých let dostane svůj důchod. Tehdy jsme si dost dobře nedovedli představit, jak toho všeho bude dosaženo, kdy se to uskuteční, ale v socialismus jsme pevně věřili. Zatím musely odbory bojovat s továrníkem o každou korunu, o každého propuštěného dělníka, ba i o účast na oslavách 1. máje.

Když v roce 1914 vypukla první světová válka, téměř polovina dělníků ze závodu nastoupila vojenskou službu. Já jsem byl mezi nimi. Po skončení války jsem se zase do závodu vrátil.

Svaz kovodělníků po válce vzrostl, např. u nás v závodě dosáhl 100% ní organizovanosti, a mohl daleko lépe hájit práva dělníků. Byla uzákoněna pracovní doba 8 hodin denně, první máj byl uzákoněn jako státní svátek, ale s kapitalisty se muselo bojovat dále.

V lednu r. 1923 jsem byl přijat do lokomotivního depa ČSD v Přerově do dílen jako zámečnick. Ze svazu kovodělníků jsem byl převeden do Unie železničních zaměstnanců. U ČSD působily 4 masové odborové organizace: Unie, Jednota, Federace a Organizace lidových železničářů. Byly to v podstatě organizace při politických stranách. Dále bylo u ČSD 33 stavovských spolků a společků. Ty se všechny hašteřily mezi sebou a o nějakých společných

akcích nebo kladení požadavků nebylo ani řeči. Federace železničních zaměstnanců [komunistická] byla zákonem na železnici zakázána a soudruzi většinou vstoupili do Unie. Ve velkých železničních uzlech byly voleny ústřední výbory důvěrníků ze všech odborových a stavovských organizací. V Přerově jsem byl do tohoto výboru zvolen i já. Jednání s nadřízenými úřady v zájmu zaměstnanců bylo velmi těžké a svízelné. Vyšší úředníci, kteří měli svoji vlastní organizaci, se stále oháněli láskou k vlasti, poukazovali na to, že naše mladá republika je chudá, že musíme na všech stranách úzkostlivě šetřit. Jak oni šetřili, to jsme viděli na aférách, které byly na denním pořádku (lihová, pražcová aj.j.

V březnu r. 1939, když byla naše republika obsazena nacisty, byly všechny organizace zakázány a bylo ustaveno Národní souručenství. V tomto útvaru se každý na ČSD funkci vyhýbal.

Teprve v květnu 1945 po osvobození Rudou armádou jsme začali budovat jednotné revoluční odborové hnutí. Vyskytli se sice jednotlivci, kteří se pokoušeli připravit půdu pro politické a stavovské odborové organizace, ale jejich činnost byla masově odsouzena. Ještě za přítomnosti sovětských soudruhů jsme ustavili závodní odborové skupiny a zvolili závodní rady v deseti služebnách železničního uzlu v Přerově, v lokomotivním depu, ve stanici, u traťové distance, v zásobárně, u zabezpečovací a sdělovací distance, u železničního stavitelství, na elektroúseku, u výpravny zboží, u automobilní správy a v autodílnách. Všechny tyto skupiny vyslaly své zástupce na ustavující schůzi hlavní skupiny, která odpovídala dnešnímu okresnímu výboru svazu. Já jsem byl zvolen předsedou skupiny lokomotivního depa. Na ustavující schůzi hlavní skupiny jsem byl rovněž zvolen předsedou a soudruh Vintř jednatel.

Závodní odborové skupiny byly ustaveny ve všech závodech okresu Přerov a vyslaly své zástupce na ustavující schůzi Okresní odborové rady. Tato se konala koncem května. Předsedou byl zvolen s. Jindřich Dreiseitl z Meopty za svaz kovo. Já jsem se stal místopředsedou za svaz dopravy. Bylo také zvoleno předsednictvo a ustaveny příslušné komise. Předsedy těchto komisí byli členové předsednictva.

Když byly zvoleny OOR ve všech dvanácti okresech kraje Olomouc, vyslaly své zástupce na ustavující schůzi Krajské odborové rady. Předsedou KOR byl zvolen s. František Větr, poslanec NS za svaz kovo. I. místopředsedou jsem byl zvolen já, II. místopředsedou s. Antonín Lampar za svaz energetiky. Vedoucím tajemníkem byl zvolen s. Jan Kučera. Tajemníkem OOR v Přerově byl zvolen s. Karel Minula, tajemnicí s. Božena Rychtálíková. Pracovníci sekretariátu se stala s. Havelková.

OOR v Přerově konala pravidelné schůze pléna jednou měsíčně, mimo to schůze předsednictva se konaly podle potřeby. Všichni členové OOR byli vysíláni do Domášova nad Bystřicí do odborářské školy a potom všichni referovali na schůzích závodních skupin. ROH se v našem okrese dobře rozvíjelo, vzdor tomu, že někteří předáci pravicových politických stran se snažili jeho jednotu narušovat. Revoluční odborové hnutí přispívalo svým dílem k plnění dvouletky a v době únorových událostí 1948 bylo dobře připraveno.

Sjezdu zástupců závodních rad a odborových skupin v Praze dne 22. února jsem se zúčastnil jako vedoucí desetičlenné delegace z železničního uzlu Přerov. Z Přerova se zúčastnilo památného sjezdu 42 delegátů. Průmyslový palác, kde se sjezd konal, nebyl ještě dohotoven. Nebyly tam podlahy a vytápělo se koksovými koši. Jednání řídil předseda ÚRO s. Zápotocký a hlavní referát přednesl předseda vlády soudruh Gottwald. Odsoudil postup pravicových zástupců ve vládě a navrhl další postup proti naší reakci, který byl 8000 delegáty bouřlivě schválen. Na dotvrzení usnesení měla být dne 24. února provedena hodinová stávka v celé republice od 13.00 do 14.00 hodin. Zajímavé je, že všichni delegáti nebyli komunisté, velká část byla členy strany socialistické a lidové. Ale když s. Gottwald vysvětlil ve svém referátu co připravují pravicoví předáci dělnické třídy a celé republice, ukázali se v první řadě odboráři a pak teprve příslušníky stran. Hlasovali pro návrhy KSČ.

Po sjezdu 23. února bylo v Přerově svoláno plénum Okresní odborové rady, na kterém byl přítomen vedoucí tajemník KOR s. Kučera. Předseda OOR s. Dreiseitl se vzdal funkce a novým předsedou jsem byl zvolen já. Soudruh Jan Látal z Meopty byl zvolen místopředsedou. Na této schůzi byly učiněny přípravy na jednohodinovou stávku na příští den, která byla provedena na 100 %. Dne 26. února byla svolána na popud O V KSČ ustavující schůze Okresního výboru Národní fronty. Potom byly tvořeny akční výbory na závodech, úřadech i v obcích a byla provedena očista od reakčních živlů. Jedna závodní rada na okrese byla zrušena, 27 funkcionářů bylo zbaveno své funkce. OOR měla velký podíl na očištění veřejného života, byla v těsné spolupráci s lidosprávou a byla zvána ke všem důležitým poradám při řešení hospodářských i politických otázek. Aby se zlepšila činnost odborových skupin na závodech byli jmenováni pro jednotlivé závody instruktoři z řad členů OOR. V některých závodech se tento způsob dobře osvědčil. OOR uspořádala na všech závodech a úřadech odborářská školení a desítky veřejných přednášek. V soutěži OOR olomouckého kraje získala OOR Přerov I. cenu a byla proto pověřena uspořádáním krajské slavnosti v roce 1949, které se zúčastnily všechny OOR a tisíce odborářů. OOR v roce 1948 navštívilo v různých otázkách téměř 11.000 osob a bylo odesláno téměř 15.000 dopisů. Z toho je vidět, jakou úlohu po únorových událostech OOR v Přerově hrála.

I v dalších letech v krajské soutěži dvanácti OOR olomouckého kraje držela OOR Přerov I. místo, získala putovní štít, který se po 3 letech stal jejím majetkem. Místopředseda OOR v Přerově s. J. Látal přešel jako tajemník KOR do Olomouce a později byl zvolen vedoucím tajemníkem KOR. Při havárii auta u vesnice Břuchotín, nedaleko Olomouce, tragicky zahynul. OOR v Přerově začínala svoji činnost v ulici Boženy Němcové, v tzv. „Baráku“. Později přesídlila do Bratrské ulice č. 7 a svoji činnost skončila v místnostech 3. poschodí v domě OÚNZ. Po celou dobu své činnosti byla OOR dobrou pomocí závodním skupinám ROH a hlavně závodním radám. Přiznalo to předsednictvo KOR v Olomouci v dopise, který jsem obdržel dne 30. 1. 1953. V tomto dopise mně předsednictvo KOR tlumočilo soudružský dík za práci ve funkci předsedy OOR v Přerově. Místnosti po likvidaci OOR byly předány oblastnímu výboru ČSD v Přerově, jehož předsedou byl s. Bedřich Kalabus. Stal jsem se členem tohoto výboru a svou činnost v odborech jsem zakončil po svém odchodu do výslužby v roce 1958.

25 let v historii dělnické třídy je doba velmi krátká. Avšak revoluční odborové hnutí za vedení KSČ za posledních 25 let vykonalo pro dělnickou třídu více jak dříve odborové organizace za celá desítkletí.

ČENĚK RÖSS

vzpomínka pamětníka

Vyučil jsem se bednářem a nastoupil 30. ledna 1929 v pivovaře v Záhlnicích u Přerova. V tamějším pivovare pracovalo asi 50 zaměstnanců, z toho 15 ve strojní bednárně. Mé členství v odborové organizaci zaměstnanců potravinářského průmyslu, sekce pivovarsko-sladovnické, se datuje od 1. března 1929. V roce 1931 jsem přešel do materského závodu v Přerově, rovněž jako bednář. V přerovském pivovaře byly tehdy 2 odborové organizace. Jedna inklinovala k národně-demokratické straně, v ní byli organizováni úředníci a mistři. V druhé bylo organizováno dělnictvo pod vlivem sociálně demokratické strany. Při volbách do závodního výboru měly odbory úřednictva jeden mandát, dělníci 3 mandáty. Závodní výbor měl 4 členy a scházel se zásadně po pracovní době každý týden. Na schůzování v pracovní době nebylo ani pomyšlení. Členské schůze se konaly zásadně v neděli, nejdříve v hostinci u „Fayermannů“ v Palackého ulici, později v Dělnickém domě na Šířavě. Byly svolávány pravidelně každý měsíc. Staly se pro dělníky malým svátkem, proto i účast bývala podle toho vysoká, přes 80—90 %. Na schůze byl zván tajemník odborové ústředny z Olomouce,

nejčastěji jezdil s. Dymjakovič. Od roku 1932 jsem vykonával funkci výběřčího členských příspěvků, později mi byla svěřena funkce jednatele závodního výboru. Příspěvky vybírali pokladníci týdně, protože výplata byla rovněž týdenní. V pivovaře byla silná organizace, prakticky byli organizováni všichni, 180—190 v sociálně demokratických a 31—35 v národně demokratických odborech. Na schůzích se projednávaly požadavky zaměstnanců a pověření delegáti šli pak jednat o žádostech dělníků se správní radou pivovarských akcionářů. Jednalo se zejména o deputátní pivo a vánoční renumerace. Na schůze se zaměstnanci zvali osobně, žádné vyhlášky nebyly. Kolektivní smlouva se uzavírala každý rok.

Vybavení ochrannými pracovními pomůckami bylo minimální a netýkalo se všech. Zaměstnanci ve sklepě a ve spilkách dostávali kožené boty, pracovní kalhoty, bednáři obdrželi kožené zástěry a rukavice. Pracovalo se většinou pod širým nebem.

Zůstal jsem věrný odborářské práci i po skončení války. Soudruzi mne opět zvolili jednatelem závodního výboru, tentokrát však již Revolučního odborového hnutí. Dále jsem působil jako člen krajského výboru odborového svazu a jednatel okresního odborového svazu.

STANISLAV PLUHÁČEK

vzpomínka pamětníka

Soudruh Stanislav Pluháček vzpomíná na stávkou u firmy Heinik, kterou prožil jako učeň v roce 1930:

„ .. V roce 1930 ohlásila správa závodu firmy Heinik v Přerově snížení platů v provazárně. Po marném jednání odborů se správou závodu bylo rozhodnuto zahájit stávkou. Zaměstnanci strojírný pod vedením rudých odborů se rozhodli ze solidarity podpořit stávkou provazárny tím, že vstoupili do stávkou po jejich boku. Většina dělníků přijala s plným pochopením požadavky provazárny. Ve strojírně se v té době učilo asi 60 učňů. Já jsem byl v té době členem výboru Komsomolu a dostal jsem za úkol přesvědčit učně o tom, že je jejich povinností se zapojit do stávkou po boku dospělých soudruhů. Tento úkol se mi podařilo splnit, ale přesto se našlo několik jedinců, kteří ze strachu před rodiči a z obav před propuštěním z učení do stávkou nevstoupili. Jako komsomolci jsme prováděli spolu se staršími soudruhy stávkové hlídky, abychom stávkokazům zamezili vstup do továrny. Přesvědčovali jsme je o jejich nesprávném jednání a připomínali jim, že tím zrazují spravedlivý boj dělníků o jejich práva. Někteří to pochopili a odešli. Někteří, a to především z venkova, to však pochopit nechtěli a dělali stávkokaze dál, přestože tito lidé na tom nebyli tak zle jako dělníci ve městech. Převážně se měli alespoň čeho najít. Skoro každý měl kousek políčka a nějaké drobné zvířectvo. Na ně se muselo jít tvrději a proto v těchto případech často docházelo k šarvátkám mezi stávkovými hlídkami a dělníky z venkova. Část těchto stávkokazů se ubytovala v továrně po celý týden, některé pak svázeli majitelé továrny v autech pod patronací četníků, neboť jinak by se do továrny nedostali. Přesto však s námi měli potíže. Trestali jsme je jak se dalo. Poměrně velká část stávkokazů byla ze Žeravic. Ti si většinou nedali říct. Zorganizovali jsme do Žeravic noční výpravu a všem stávkokazům jsme vytloukli okna a varovali je letákem, aby do práce nechodili. Některé přešla chuť, někteří však jezdili dále pod patronací četníků.

Rudé odbory se o stávkující staraly ze všech sil. Rodiny dostávaly podpory a pro stávkující se vařilo ve Spolkovém domě na Trávníku. Na nádvoří byly v jarmarečních boudách postaveny nouzové kuchyně. Funkcionáři rudých odborů a komsomolci chodili po obchodech, kde převážně nakupovali dělníci a vybírali dary pro stávkující, ve formě peněz i potravin. Někteří obchodníci, hlavně ti menší, ochotně přispívali čím mohli. Někteří však pochopení neměli a odmítli nás, přestože u nich dělníci nechávali většinu výdělků. Stávkou se protahovala, dělníci se značně zadlužili a neměli z čeho žít. Nakonec se rozhodli nastoupit do práce i někteří stávkující. Bohužel zase především ti, kteří na tom nebyli ještě tak nejhůř a mohli vydržet.

Po dvouměsíčním zápase se přece podařilo majitelům továrny za zrádcovské pomoci sociálních demokratů — odborářů a stávkokazů stávkou zlomit a provést výluku všech zaměstnanců. Sami si pak určovali podmínky kdo bude opět přijat a kdo ne. Došlo ke snížení platů i ve strojírně. Sám jsem měl být za trest propuštěn z učení za vybízení ke stávce ostatních učňů. Po zásahu rudých odborů jsem byl nakonec přijat zpět, ale trest jsem přece jen dostal — prodlouženou učební dobu. Přes tuto prohru stávka ukázala jak je nutné bojovat vždy jednotně pod revolučními odbory a jaké je nebezpečí pro dělnickou třídu, když netáhne za jeden provaz a je tříštěna různými stranami a nejednotností. Bylo to tvrdé ponaučení pro další boje pracujících s vykořisťovatelskou třídou. Zásada jednotnosti platí plně i dnes, neboť jedině v jednotě je síla."

BOHUMIL PROCHÁZKA - MARTIN ZATLOUKAL

vzpomínka pamětníků

V prádelně firmy Heinik byli dělníci organizováni již před r. 1923 v závodní organizaci sociálně demokratické strany, kterou nazývali Textilák. Podotýkáme, že v tehdejší době bylo osazenstvo závodu plně organizováno. V roce 1923, po utvoření levice v odborech v roce 1922, všichni pracující z tohoto závodu přestoupili do rudých odborů. Byly to těžké doby, kdy dělnictvo muselo bojovat o každý haléř. Šéfové neměli rádi tuto organizaci, proto docházelo často ke sporům, které vyvrcholily v roce 1929—1930. Příčiny tkvěly ve snižování mezd. Boj vyvrcholil dne 16. června 1930 ve všeobecné stávce v prádelně konopí. Strojírenský závod ze solidarity rovněž vstoupil do stávky. Dělníci vytvořili společný stávkový výbor. Stávkové hlídky měly za úkol zabránit vstupu stávkokazům, které šéfové dováželi v autech pod sedadly. Nejvíce stávkokazů bylo z obce Žeravic a Čekyně. Docházelo ke střetnutí se stávkokazi, které dělníci nechtěli pouštět do závodu. Proto šéfové pozvali na pomoc četníky a ubytovali je v závodní vile asi v počtu 30 lidí. Stávkokazi byli většinou umístěni celý týden v závodě a byli dobře placeni. Jejich výkon však byl minimální a nadělali mnoho zmetků. Stravu dostávali přes zídku hotelu Přerov. Příznačné na tom také je, že když skončila pracovní doba v pozdějších dnech stávky, nastupovali četníci k vrátnici, která byla po celou dobu stávky zavřena. Muž vedle muže s puškou a nasazenými bodáky vyšli z vrátnice do Škodovy ulice a rozehnali sympatizující občanstvo města Přerova.

Stávka trvala téměř 8 týdnů. Aby byl odpor pracujících zlomen, pracovali i mistři a úředníci, v některých případech i jejich rodinní příslušníci. Stávkující, kteří v průběhu stávky hledali nějaké náhradní zaměstnání, většinou neuspěli. Kapitalisté byli též organizováni a hlásil-li se pracovník o práci v jiném podniku, nebyl přijat až po stávce.

O zlomení stávky se nejvíce zasloužil ředitel Neumann. Po jejím skončení měli šéfové výhrady ke starým dělníkům, což se projevilo přeřazováním na jiné pracoviště, snižováním platů a jinými represáliemi. Ale také stávkokazům se jejich počínání příliš nevyplatilo, neboť během krátké doby byli téměř všichni propuštěni.

Po skončení stávky v období hospodářské krize závod pracoval někdy jen 2—3 dny v týdnu a mzdy až do roku 1936 se pohybovaly 2, — až 2,50 Kč na hodinu. Teprve po roce 1936 došlo ke zvýšení výroby v rámci příprav na válku.

Za okupace došlo k perzekuci soudruha Babáka, který byl zatčen. Jako rukojmí byl též zajištěn s. Tšpon. Na sklonku války bylo z našeho závodu odveleno 30 lidí na opevňovací práce na Hranicko. Tito naši zaměstnanci tam pracovali až do konce války.

Po skončení války byla situace v závodě velmi těžká. Nebylo surovin pro výrobu, nebylo peněz na výplatu. Bývalý šéf Neumann hospodařil až do konce války pro svou kapsu a utekl 1. května 1945 do západního Německa. Závod v těchto těžkých chvílích se pomalu rozjížděl i přes to, že mnoho našich zaměstnanců odešlo do pohraničí. Obnovila se stará dělnická tradice,

zkušení odboráři přišli na svá místa. V dnešní době je závod ve výstavbě, obnovuje se starý strojový park, který byl velmi zastaralý. Počítá se, že závod oslaví 100. výročí v roce 1972.

BOHUMIL ZEDEK

vzpomínka pamětníka

Tělovýchova u nás v Přerově byla kdysi prováděna převážně jen v Sokole. Teprve v r. 1904 založila svou tělovýchovnou jednotu sociálně demokratická strana dělnická, která shromažďovala své přívržence ještě i v jiných různých zájmových organizacích a spolcích. Tělovýchovná jednotka hned ve svém začátku zápasila s velkými potížemi. Nebylo kde cvičit, nebylo kde sportovat. Ze všech organizací a spolků, řízených tehdy sociálně demokratickou stranou, nejvíce znamenaly odbory, které si však nemůžeme představovat jako masovou organizaci. Až teprve počínaje rokem 1905 je vidět v práci odborů důležitou změnu. Odboráři se společně vzepřeli proti kapitalistům a dosáhli významných úspěchů při prosazování základních práv dělnictva, zvýšení mezd, krácení pracovní doby, uznání odborové organizace a důvěrníků a konečně i uznání 1. máje.

Odbory za I. světové války se zhroutily stejně jako se zhroutil hospodářský život. Zhroutil se celý průmysl, až rok 1918 přinesl rozhodnutí. Když 7. listopadu 1917 vypukla Velká říjnová socialistická revoluce v Rusku, zesílila všude v českých zemích revoluční nálada. Příklad, jakým dělnická třída uchopila moc v Rusku a jak Lenin skoncoval s válkou, volal po podobných činech i u nás. 28. října 1918 tato snaha vyvrcholila.

První akce odborářské tělovýchovy, která ještě nebyla vůbec konstituována, organizovali členové závodních výborů — bývalí sportovci. Pořádali sportovní utkání mezi sebou, zejména v kopané, a to organizovaně i neorganizovaně. Začaly s tím právě malé podniky, kde bylo méně zaměstnanců, kde se nejlépe domluvili mezi sebou, kdy, kde a s kým kdo hraje. Míče a společná tílka zakoupil závodní výbor, nebo se na to složili zaměstnanci sami. Těmito zápasy, ať již odehranými nebo připravovanými, žil celý závod či podnik. Bylo o čem mluvit, bylo co organizovat i uskutečňovat. Tyto zápasy utvrzovaly i přibližovaly lidské vztahy. Jedním z nejaktivnějších závodních výborů v organizování sportu byl závodní výbor ve slévárně „K. Blahut“ v Přerově, kde bylo dostatek sportovců i nadšenců, kde tomuto sportu napomáhal celý závodní výbor. Hrálo se též hodně s vesnickými sportovci, zejména s těmi, kteří např. chtěli zavést kopanou ve svých obcích.

V Čechách a na Moravě byla vytvořena v r. 1939 jednotná odborová organizace, „Národní odborová ústředna zaměstnanecká“ (NOUZ). Bylo to násilné sloučení odborů, jehož inspirátory byly reakční síly v odborech. V této době se ke kopané přidal další sport — kuželky. Bylo sice mnoho klubů, ale málo kuželen. Proto tento sport musel být již organizován, aby se mohlo hrát systémem každý s každým ve skupinách. Hrálo se po celou dobu Protektorátu, neboť jiná činnost shromažďování byla zakázána.

V období Slovenského národního povstání dne 15. X. 1944 se sešla konference zástupců závodních výborů a důvěrnických sborů a jednomyslně schválila požadavek sjednocení odborů. Na konci okupace se i nově vytvořená Ústřední rada odborů jako vrcholný orgán jednotných revolučních odborů vyslovila pro úplnou jednotu pracujících. A hned první všeodborová konference po II. světové válce v Martině (ve dnech 13.—14. října 1945] jednala o sloučení českého i slovenského odborového hnutí. ROH bojovalo za znárodnění průmyslu i bank. V lednu 1946 se v Praze sešla I. celostátní všeodborová konference. Celé její jednání bylo důkazem odborové jednoty a přispělo k upevnění Revolučního odborového hnutí.

Sjezd závodních a zaměstnaneckých rad 2. února 1948 v pražském sjezdovém paláci projevil vůli skoncovat s buržoazní kontrarevolucí ve státě i odborech. Na sjezdu promluvil Klement Gottwald i předseda ROH s. Antonín Zápotocký. Tímto památným sjezdem zavanul v odborech nový vzduch a nastala nová práce.

V přerovských závodech se ustavují nové závodní výbory, tvoří se nové závody i podniky, začínají se nově budovat a stavět jak podniky tak i město. Sport musel uhnout nové výstavbě města, rušily se kuželny, rušily se také kuželkářské kluby. Zbytek těchto kuželkářských klubů přešel do organizované tělovýchovy, do nově ustavených tělovýchovných jednot. Tenis i kopaná rovněž přešly do nového organizačního systému. Družstva v závodech i na vesnici se hlásila do okresních přeborů ČSTV. Odborářská tělovýchova se prováděla jen někde a to ještě úkradkově, neboť závodní výbory ROH musely ve svých rozpočtech zabezpečovat i činnost svých tělovýchovných jednot a na svou odborářskou tělovýchovu nebylo všude času a chuti. Ale přece se našli odboráři, bývalí sportovci, kteří tyto své oblíbené sporty zaváděli ve svých závodech a tak začali pomalu ale jistě křísit odborářskou tělovýchovu. Začaly se hrát vnitropodnikové turnaje ve fotbalu, stolním tenise i kuželnách. A tak se stalo, že v r. 1958 při Okresní odborové radě byla ustavena stálá tělovýchovně branná komise, která již začala organizovat okresní i meziokresní odborářské soutěže. Nejvíce se soutěžilo v kopané, stolním tenisu, v moravské dorážkové a kuželnách, vždy o putovní pohár Okresního výboru ROH, který plně podporoval činnost své sportovní a branné komise. Členové této sportovní komise byli z různých závodů, se zaměřením na různé sporty a tím se také stalo, že do těchto soutěží byli zapojeni všichni sportovní pracovníci pracující v závodních výborech ROH. Každý menší závodní výbor měl tělovýchovného pracovníka, který si ze svých odborových spolupracovníků vytvořil sportovní komisi. Ta již pracovala samostatně. Pořádala vnitropodnikové soutěže a vedla svá družstva v různých sportech jak k činnosti, tak i k výkonnosti. Sportovní komise při OV ROH byly zavedeny Krajským výborem ROH. Odborářští mistři okresu od té doby hrávali zápasy s mistry druhého okresu. Hráči získávali rutinu a funkcionáři zase nové zkušenosti a tak se vědělo, co který okres má a co dělá. OV ROH na popud komise svolával aktivity sportovních funkcionářů ze závodů. Nastalo plánování ve všech sportovních komisích, pracovalo se podle plánů práce, začaly turnaje a soutěže začaly být koordinovány, začato se vše rozbíhat. Rok 1968 tuto naši téměř desítiletou činnost přerušil, neboť odborářská práce se znovu vracela ke svazovému uspořádání. I když OV ROH dal svou sportovně brannou komisi do klidu, přece členové této komise nenechali ruce v klidu a pracovali dále. Nebyla to již práce tak radostná, neboť i na závodech docházelo k mnoha přesunům jak náplně tak i funkcionářů, kteří většinou neměli zkušenosti v dobrovolné odborářské tělovýchově. Stalo se, že došlo k vypuštění náplně ZV ROH ve vztahu k odborářské tělovýchově. Stalo se tak jednak vytvořením nových článků ROH — odborových svazů, jednak provedenou reorganizací dosavadních orgánů ROH v okresech i krajích a personálními změnami. Za tohoto stavu aktivita tělovýchovné komise skoro úplně ustala a omezila se jen na dokončení sportovních odborářských soutěží. Teprve v červenci 1969 byla znovu obnovena činnost tělovýchovné komise. Usnesením pléna Okresní rady odborových svazů byla schválena jako stála komise při OROS v Přerově. Zahajovací schůze tělovýchovné komise se konala 30. 7. 1969.

FLORIÁN MALANT

vzpomínka pamětníka

Pracující energetického rozvodného závodu v Přerově se starají už plných padesát let o zásobování obyvatelstva a průmyslových závodů elektrickou energií na Přerovsku a na Olomoucku. Výročí založení svého podniku před 10 lety slavnostně vzpomínali, mnozí z nich také srovnávali. Skutečně mnozí. V podniku v tu dobu pracovalo 132 zaměstnanců přes 30 let, více než 50 zaměstnanců déle než 35 let. Já byl v podniku zaměstnán 42 let a v době oslav jsem zastával funkci předsedy závodního výboru ROH. Na IV. sjezdu odborového svazu mně byl udělen odznak ministra za dlouholetou práci v odborech.

Dne 28. února 1959 se dožily Energetické rozvodné závody v Přerově 40 let svého trvání. V únoru 1919 založil bývalý Moravský zemský výbor spolu s městem Přerovem za účasti soukromníků smíšenou společnost „Středomoravská elektrárna, společnost s r. o.“ (SME). Společnost převzala od města Přerova rozestavěnou elektrárnu v Přerově se zařízením na výkon 1400 kW. Území přidělené jí k elektrifikaci obsahovalo střední část Moravy s přilehlým Valáškem. V roce 1931 se společnost spojila se Severomoravskými elektrárnami, akciovou společností v Zábřehu.

Růst elektrifikace si vyžádal již v roce 1930 rozhodnutí o výstavbě nové elektrárny. Společně s Moravskoslezskými elektrárnami, akc. spol. v Mor. Ostravě postavily SME elektrárnu Třebovice v kamenouhelném revíru ostravském a elektrická energie byla na střední Moravu dopravována po vedení 100 kV. V roce 1937 dosáhly SME výroby přes 100 miliónů kWh. Ale prudký rozmach ve spotřebě elektrické energie začíná teprve po roce 1945. Trvalo-li dosažení prvních 100 miliónů kWh 18 roků, pak dalšího mezníku 200 mil. kWh bylo dosaženo za 10 roků, 300 mil. za dalších 5 roků, přes 650 mil. kWh v roce 1959.

Uplynulo 50 let od doby, kdy se radili přerovští páni konšelé a radní jak zabezpečit výrobu a dodávku elektrické energie. Tím však jejich starost končila. Boj dělníků za spravedlivější zítřek šel kolem jejich uší. Nechtěli o tom nic slyšet. S rozvojem podniku rostlo, sílilo a upevňovalo se dělnické hnutí, i když dělnictvo bylo organizováno v různých odborových organizacích, např. kovodělníků, kovopracovníků, v malém měřítku v odborové organizaci křesťanských socialistů a nejrevolučnější dělníci byli členy Rudých odborů, svazu průmyslového dělnictva. Vedení podniku bylo tehdy, tj. v období let 1920 až 1927 v rukou správní rady, která byla složena hlavně z akcionářů agrárníků. Zatím co tito páni na rostoucí výrobě elektřiny vydělávali, pracovní a mzdové poměry dělníků byly neutěšené. Proto nejrevolučnější část dělnictva, organizovaná v Rudých odborech, zorganizovala v roce 1926 dělníky k boji za zvýšení mezd, za kolektivní smlouvu, proti vysazování z práce dělníků ve stavebních skupinách. Délka dovolené byla 1 týden a i tato vymoženost byla dělnictvu upírána. Totiž tím, že délka nucené neplacené dovolené [vysazování z práce] trvala zpravidla 6 neděl (ale také 3 měsíce a později déle) se přerušil pracovní poměr a zanikl nárok na dovolenou. Ta podle zákona náležela pracovníkům až po jednorozhodném zaměstnání.

Tato situace dělnictvo sjednotila bez ohledu na politickou příslušnost. V roce 1927 dělnictvo již nárazově jednotné, sjednocené, vstoupilo prostřednictvím svých volených zástupců z řad dělníků tří odborových organizací do jednání se správou závodu, s okresní politickou správou v Přerově (tzv. okresní hejtmanství) a živnostenským inspektorátem v Kroměříži. Dělníci předložili své požadavky. Jednání trvalo několik neděl. Nemělo úspěch. Tehdejší vedení podniku chtělo situaci řešit individuálně a nikoliv kolektivně, aby tak rozbilo jednotu dělnictva. Okresní hejtman dokonce pohrozil dělnictvu, že vstoupí-li do stávkové, nechá je pozavírat. Přesto nespokojenost dělnictva trvala dál přes výhrůžky. Vyvrcholila však po jmenování ing. Němce ředitelem. Dělníci vyvezli ing. Němce ze závodu a ředitel úřadoval mimo podnik přes 14 dnů.

Revolučnost však opadla a ředitel začal chodit do podniku a to byl počátek perzekuce dělníků, kteří stáli v čele dělnického hnutí. Postupně byl některým montérům na obvodových služebnách plat upraven, některým se pohrozilo propuštěním z práce. Dělníci byli zbaveni vedení, neboť jejich vedoucí byli z práce propuštěni. Z těchto propuštěných se do podniku vrátil teprve po 18 letech jen s. Leopold Koblíha, který pracoval ve skladě.

Propuštěním uvědomělých, pokrokově smýšlejících dělníků se rozpadla odborová organizace Rudých odborů v podniku. Téměř 5 let nebyla vyvíjena žádná veřejná činnost odborářů, neboť dělníci byli postrašeni. Závodní výbor sice existoval, ale jako zastupitelský orgán. Volby do výboru se konaly tak, že každé oddělení navrhlo svého zástupce.

Pokrokoví dělníci pracovali tajně. Vybírali příspěvky na Bojový fond strany, byly vedeny politické debaty a vedl se boj za jednotnou frontu. Tato činnost nezůstala správě podniku

utajena. Proto bylo propuštěno 12 dělníků z dílen pod záminkou nedostatku práce. Teprve v roce 1934 byly položeny základy k založení odborové organizace kovopracovníků. Důvodem, proč se dělnictvo začalo znovu formovat a organizovat k boji za požadavky, bylo protekcionářství, které vládlo v podniku, nízké mzdy, vysazování z práce. Bylo vydáno heslo „všichni dělníci do odborové organizace za splnění požadavků.“ Během jednoho roku podařilo se zorganizovat dělnictvo bez ohledu zda byl odborově registrován či nikoliv. Takovýto výbor byl povolným nástrojem v rukou tehdejší správy podniku. Toto umlčení bylo však jen dočasné. V letech 1931 a 1932 se dělnictvo v Přerově začalo znovu formovat. V čele stáli zase komunisté, kteří byli hlavně zaměstnání v elektrárně a v zámečnických dílnách. Sem se také v roce 1932 přesunulo těžiště revolučnosti.

V roce 1935 začaly být kladeny požadavky za zvýšení mezd a za různé sociální výhody. S počátku bylo dosaženo dílčích úspěchů. Na jejich základě však vstupovali další dělníci do odborové organizace, takže bylo přikročeno k volbám do závodního výboru, který byl již složen z dělníků odborově organizovaných.

Bylo dosaženo 10 % zvýšení mezd u všech dělníků a bylo dosaženo pro každého 200 Kč drahotní výpomoci.

Správa podniku, když viděla, že dělnictvo se formuje k boji, že v čele tohoto hnutí stojí již ne loutky, ale lidé, kteří vědí co chtějí, znovu se snažila toto hnutí utlumit. Funkcionářům, kteří stáli v čele hnutí, byly nabídnuty osobní výhody a lepší platové podmínky, jestliže upustí od požadavku 10 % zvýšení mezd. Funkcionáři však odmítli tento provokační manévr a proto bylo sáhnuto podle starého vzoru k výhrůžkám. Nepomohly však. Rok 1937 byl ve znamení zvýšení aktivity dělnictva v podniku.

Revoluční těžiště, jehož ohnisko bylo uvnitř podniku, se rychle šířilo mezi montéry na obvodní služebny, s kterými měl závodní výbor neustále spojení. Závodní výbor šel ještě dál. Navázal spojení se závodním výborem Západo-moravských elektráren v Brně, aby oba výbory společným postupem dosáhly větší údernosti, neboť to hlavní mělo teprve přijít. Totiž, snaha vypracovat novou kolektivní smlouvu, která by zaručovala dělnictvu řádné mzdy, právo na dovolenou, právo na stravné, které v tu dobu nebylo ani ve stavebních skupinách ani na obvodních služebnách.

O tom všem správa podniku věděla, ale zastavit to již nedovedla. Heslo, které razili komunisté, „Dělníci, vytvořte na závodech jednotnou frontu přes hlasy svých vůdců!“ se v tu dobu v našem podniku plně realizovalo. Přesto však k novému rozhodnému boji nedošlo. Světové události měly za následek, že dělnictvo bylo nuceno čelit novému smrtelnému nebezpečí, formovat své řady k boji s fašismem a podřídit své zájmy zájmům národním. Ani v těchto dobách se však dělníci nevzdávali boje.

V době okupace v podniku bylo založeno odbojové revoluční odborové hnutí, které bylo řízeno odborovým tajemníkem s. Kučerou a po jeho uvěznění pak tajemníkem s. Mihulou. Někteří soudruzi byli zatčeni, někteří popraveni. Rodiny uvězněných odborářů byly podle možnosti finančně podporovány.

Teprve rok 1945 přinesl osvobození. Byla nastoupena nová cesta, zanikla roztržštěnost v odborovém hnutí.

Odborové hnutí sehrálo významnou úlohu ve všech bojích naší dělnické třídy v našem národním podniku. Také dnes mají odbory velký úkol: zajistit účast pracujících na správě hospodářství, na řízení a kontrole výroby. Tak úspěšně posilují politickou a ekonomickou moc lidově demokratického státu.

III.

PŘEPISY

SOUDOBÝCH

DOKUMENTŮ

**VOJTĚCH CEKOTA, JOSEF DOSTÁL, EVALD VLČEK,
GUSTAV VOŽDA, BOHUSLAV ZEDEK**

SVĚDECTVÍ ARCHÍVU

(uspořádal Gustav Vožda)

Odborové hnutí za první republiky trpělo roztržitostí. Většina organizací byla pod vlivem některé z politických stran. K nejsilnějším a též k nejmocnějším patřily odborové organizace komunistické (rudé odbory) a sociálně demokratické, které organizovaly většinu akcí ve prospěch dělnické třídy. Ve své činnosti se jednotlivé organizace zaměřovaly především na obhajobu dělnických práv vůči zaměstnavatelům. V popředí stály mzdové požadavky továrního i zemědělského dělnictva, boj proti propuštění ze zaměstnání, za sociální a nemocenské pojištění, za společné akce všech odborových organizací, na podporu opatření ve prospěch nezaměstnaných, proti nebezpečí fašismu atd. Velmi často skončily rozhovory se zaměstnavateli neúspěšně. Tehdy použilo dělnictvo poslední zbraně — stávky.

Postavení dělnické třídy bylo v době rozvoje kapitalistického podnikání velmi těžké. V zemi bývalo vždy dostatek pracovních sil, takže nepohodlní dělníci — mluvčí dělnictva i— mohli být snadno propuštěni a nahrazeni jinými z řad nezaměstnaných, jejichž počet se neustále měnil a byl dosti vysoký. Většina akcí ve prospěch nezaměstnaných probíhala těžkopádně a zdlouhavě, finanční prostředky určené na výpomoc se nejednou dostaly do špatných rukou a také organizace nouzových prací pro nezaměstnané často pokulhávala a zahájení akcí se oddalovalo. Boje nezaměstnaných a úsilí odborových organizací nebyly však marné a přinesly řadu pozitivních výsledků.

Činnost odborových organizací a dělnických důvěrníků byla vždy pečlivě sledována zaměstnavateli i státními úřady, které o různých akcích informovaly nadřízené složky. Lze litovat, že nemůžeme porovnat zprávy okresního hejtmana či policejní hlášení o průběhu různých schůzí, stávek a demonstrací s materiály odborových organizací. Ty se nám totiž nezachovaly. Přesto i strohé úřední dokumenty podávají o boji odborových organizací za lepší životní a sociální podmínky dělnické třídy významné svědectví. Je však třeba upozornit, že úřední místa se snažila akce dělnictva umrtvovat a v každém hnutí, zejména ve stávce, viděla činnost „nezodpovědných živlů“. Jestliže tyto dokumenty uveřejňujeme v doslovném znění, chceme tím čtenáři věrně přiblížit epochu kapitalismu, v níž dělnictvo prostřednictvím odborových organizací muselo o své požadavky těžce bojovat.

Zveřejněné dokumenty jsou různého druhu — mzdové požadavky, vyhlášení stávky, výluky dělníků, záznamy o průběhu odborových schůzí, rezoluce důvěrníků odborových organizací, petice aj. Obsah jednotlivých dokumentů je velmi srozumitelný a většinou nepotřebuje žádného vysvětlení. Každý jistě snadno pozná některé rozpory v úředních hlášeních o počtu stávkujících či demonstrujících dělníků a též průhlednou snahu úřadů oznamovat zkreslená čísla účastníků různých schůzí a shromáždění. Do seriálu jsme zařadili i dokumenty z podnikových archivů.

DOKLAD O BOJI ZA ZKRÁCENÍ PRACOVNÍ DOBY U FIRMY HEINIK V PŘEROVĚ Z R. 1905

Položka čís. 189. Firma „Hajníkovi dědicové a spol.“, továrna na stroje v Přerově.
Dne 23. června 1905 žádalo všech 50 dělníků zkrácení pracovní doby s 10 na 9 hodin a 10procentní zvýšení mzdy, kterémuž přání firma vyhověla následovně vyhláškou:

Pondělkem, dne 26. června počíná tato pracovní doba:

Dopoledne od 7 hodin ráno do 12 hodin v poledne.

Odpoledne od 1 hodiny do 5 hodin večer.

Hodinová mzda zvyšuje se o 10 procent, případně při devítihodinové době pracovní platiti se bude též mzda jako až dosud při desítihodinové pracovní době.

Akordní mzdy soustružníků zvyšují se o 5 až 10 procent.

Akordní mzdy zámečníků upraveny budou po učiněných zkušenostech tak, aby zámečník mohl vydělati 15 procent více než jest jeho nová hodinová mzda.

**Znamenáno: strojnický továrník
Hajník.**

Dělníci tím dosáhli průměrného -zvýšení výdělku o K 1,20 a zkrácení doby pracovní o 6 hodin v týdnu.

Zpráva o činnosti Svazu kovodělníků v Rakousku ve správních letech 1904 a 1905, Vídeň 1905, str. 444—445. (Pozn. red.: majitel továrny Vincenc Heinik zemřel v r. 1884)

PROTOKOL O AKCÍCH DĚLNICTVA PO PROPUŠTĚNÍ DŮVĚRNÍKŮ TOVÁRNÍKEM U FIRMY J. WEIGL V PŘEROVĚ V R. 1905

Položka čís. 195. Firma J. Weigl, továrna na vozy v Přerově. Pan Weigl myslil, že může hnutí svých dělníků za dosažení pracovní doby s 10 na 9 a 1/2 hodiny, upravení mzdy, lepší placení práce přes čas a uznání důvěrníků tím zadržeti, když propustil dne 22. července důvěrníky. Všech 200 dělníků na to dne 24. července přestalo pracovati a podalo uvedené požadavky. Po dvoudenním trvání stávký vedeno bylo u **okresního hejtmanství** za přítomnosti **zemského sekretáře Zeplichala** jednání, jež skončilo pro dělníky příznivě. Ujednané body byly v následovně **závodní smlouvě**:

Protokol

sepsaný dne 26. července 1905 u c. k. okresního hejtmanství v Přerově za přítomnosti majitele firmy J. Weigl, továrna na vozy v Přerově, jakož i důvěrníků dělnictva u firmy té za-zaměstnaného, dále pana komisaře Stanislava Böhma z živnostenského inspektorátu, pak zástupce svazu železo- a kovodělníků Františka Zeplichala a zástupce odborové komise Frant. Jury z Brna.

Předmětem jednání jest urovnání neshod mezi svrchu jmenovanou firmou na jedné a dělníky na druhé straně pro přednesené požadavky.

Obě strany dohodují se na následovněm:

1. Pracovní doba trvati bude 56 hodin týdně, a sice od 7 hodin ráno do 12 hodin v poledne a od 1 hodiny v poledne do 1/2 6. hodiny odpoledne a v sobotu do 1/2 5. hodiny odpoledne.
2. Mzda bude se za 56 pracovních hodin platiti táž jako až dosud za 63 hodin v týdnu.
3. V akordu se práce zadávati nebude, leč tenkrát, bude-li od dělníků výslovně požadována.
4. Správky nástrojů dělány budou na účet firmy.
5. Učeníků používáno bude pouze k živnostenským pracím.
6. Po ukončení pracovní doby bude dělníkům dána možnost umyti se.
7. V den 1. května nebude pracováno.
8. Důvěrníci dělníků se uznávají.
9. Ze stávkujících nebude nikdo propuštěn.
10. Za práci přes čas platit se bude o 25 procent více.
11. Z propuštěných čtyř dělníků budou František Ryček a Jan Křiváček zase přijati.

**Uzavřeno a podepsáno:
B e i l e b e n v. r. c. k. okresní hejtman.**

J. Weigl v. r., majitel firmy.

**Stanislav Böhm v. r.,
c. k. komisař živnostenského inspektorátu v Přerově.**

**Frant. Zepicha v. r.,
důvěrník svazu železo- a kovodělníků.**

**Frant. Jura v. r.,
důvěrník odborové komise.**

Za dělníky:

J. Křiváček v. r.

Fr. Ryček v. r.

L. Klíma v. r.

**200 dělníků dosáhlo zkrácení pracovní doby o 1 1/2 hodiny v týdnu.
Zpráva o činnosti Svazu kovodělníků v Rakousku ve správních letech 1904 a 1905,
Viedeň 1905, str. 453.**

PROTOKOL O AKCÍCH DĚLNICTVA PŘI PROPUŠTĚNÍ DŮVĚRNÍKA RŮŽIČKY U FIRMY A. KULKOVÁ V PŘEROVĚ V R. 1905

Položka čís. 199. Firma Kulková vdova, dílny na správkách v Přerově. Firma tato se domnívala, že může propuštěním důvěrníka zadržeti hnutí za účelem zkrácení doby pracovní. Dělnictvo podalo však ihned ještě další požadavky, kteréž byly firmou dne 22. srpna po jednodenním trvání stávkou také povoleny. Bylo docíleno následující ujednání:

**ZAZNAM O STAVKÁCH U FIREM KOKORA A NIESL
V PREROVĚ V R. 1908**

Přerov	E. Kokora	A. Niesl
	strojírna	strojírna
Počet stižených závodů	1	1
Počet zaměstnaných dělníků	300	100
Počet stávkujících dělníků	36	15
Počet organizovaných dělníků	31	20
Výsledek:		
V = plný úspěch	t	v
t = část. úspěch		
o = žádný úspěch		
Trvání v počtu dní, neděle jsou vpočteny	25	44
Zameškáno pracovních dní	900	660
Úspěch pozůstává ve zkrácení pracovní doby týdně pro počet dělníků	—	15
na osobu hodin	—	4
celkem hodin	—	60
ve zvýšení týdenní mzdy pro počet dělníků	—	15
na osobu korun	—	—
celkem korun	—	22,—
v procentech		
za práci přes čas	—	—
za práci noční	—	—
práci nedělní	—	—
v uzavření ceníku pro počet dělníku	36	—
v odstranění nepřístojností dělníků	—	—
v ujednání akordním dělníků	36	15
v jiných výhodách dělníků	—	—
Útraty celkové v korunách	—	—

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském jakož
i ve strojnictví — statistika stávek, výluk a hnutí, Vídeň 1911,
str. 43.

VÝPIS Z TABULEK CENIKOVÝCH SMLUV Z R. 1908
U FIREM NIESEL A KOKORA V PREROVĚ

Přerov	E. Kokora	A. Niesl
	strojírna a slévárna (odd. slévačů)	strojírna a slévárna
Trvání smlouvy	od 28. srpna 1908 do 30. srpna 1911 3 roky	1. ledna 1908 30. července 1910 2 1/2 roku
Ujednané minimální mzdy na den		
Slévači po vyučení	K 2,20	
V 2. roce po vyučení	K 2,40	
V 3. roce po vyučení	K 3,—	
Starší slévači	K 5,—	
Výpomocní dělníci v 1. roce	K 2,20	
Po prvním roce	K 2,40	
Na hodinu Jádraři, začátečníci a nekvalifikovaní jádraři		27 h
Po jednoročním zaměstnání		29 h
Jádraři kvalifikovaní při nastoupení		34 h
V 2. roce		40 h
Výpomocní dělníci nově nastoupí		23 h
Po půlletém zaměstnání		25 h
Po jednoročním zaměstnání		27 h
Výpomocní dělníci u tavicích pecí		27 h
Vyšší mzda		
za práci přes čas	25 %	—
práci noční	—	—
práci nedělní	—	—
práci sváteční	—	—
Ujednaná týdenní pracovní doba	55	54
Výpověď	—	—

Uznání organizace a důvěrníků	ano	ano
Volno v den 1. května	ano	ano
Zvláštní ustanovení pro učně a ženy	—	—
Výpověď smlouvy	3 měsíce	1 měsíc
Smírčí soud ceníkový	—	—
Jiná ujednání	—	—

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož i ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnutí... , Vídeň 1911, str. 200—202.

**POPIS Z TABULEK CENÍKOVÝCH SMLUV Z R. 1908
V FIREM KULKA A LEDER V PŘEROVĚ**

Přerov	E. Kulka strojírna	A. Leder umělé zám. a výroba drátěného zboží
Trvání smlouvy od do	16. dubna 1908 30. května 1910 2 roky	31. srpna 1908 31. srpna 1911 3 roky
Počet zúčastněných dělníků	135	19
Ujednané minimální mzdy na den		
Zámečníci a kováři v 1. roce po vyučení	K 2,30	
V 2. roce po vyučení	K 2,60	
V 3. roce po vyučení	K 3,—	
Soustružníci v 1. roce	K 2,50	
V 2. roce po vyučení	K 3,—	
V 3. roce po vyučení	K 3,20	

Kotláři a kováři předáci v kotlárně při nastoupení	K 3,60	
Utuhovači (štemaři) při nastoupení	K 2,70	
Po jednoročním zaměstnání	K 3,—	
Modeláři, nástrojáři a elektrikové při nastoupení	K 3,80	
Pro lépe kvalifikované	K 4,50	
Slevači při nastoupení	K 5,—	
Nevyučení dělníci při nastoupení	K 2,—	
Po tříměsíčním zaměstnání v kotlárně	K 2,20	
Po jednoročním zaměstnání	K 2,40	

Veškerí dělníci obdrží 5 % přídavku. Štemaři obdrží denní přídavek 20 h.

Kotlářům a předním dělníkům, kteří mají mzdu pod 4 K, zvýší se tato na 4 K denně.

Ujednané minimální mzdy na hodinu		
Zámečníci, soustružníci, kováři, sítkaři a ostatní dělníci		
v 1. roce po vyučení		27 h
V 2. roce po vyučení		31 h
V 3. roce po vyučení		36 h
Na den mechanikové v 1. roce po vyučení		K 3,—
Starší mechanikové		K 4,—
Výpomocní dělníci při nastoupení		K 2,20
Po jednom roce		K 2,43

Zaměstnavatel může v prvním týdnu na zkoušku následující mzdy platiti:

Na den		
Vyučeným dělníkům v 1. roce po vyučení		K 2,—
V 2. roce		K 2,43
V 3. roce		K 2,79
Vyšší mzda za práci přes čas	25 %	15 %

práci noční	—	—
práci nedělní	50 %	35 %
práci sváteční	25 %	20 %
Ujednaná týdenní pracovní doba	55	54
Výpověď	—	—
Uznání organizace a důvěrníků	ano	—
Volno v den 1. května	ano	—
Zvláštní ustanovení pro učně a ženy	—	—
Výpověď smlouvy	3 měsíce	—
Smírčí soud ceníkový	—	—
Jiné ujednání	—	—

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož i ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnutí... , Vídeň 1911, str. 200.

ZAZNAM O HNUTÍ ZA UZAVŘENÍ SMLOUVY V TOVARNĚ FIRMY KOKORA V PREROVĚ V R. 1908

	Přerov, E. Kokora a sp., strojírna
Počet stižených závodů	1
Počet zaměstnaných dělníků	35
Počet účastněných dělníků	35
Počet organizovaných dělníků	35
Výsledek	
V = plný úspěch	
t = část. úspěch	V
o = žádný úspěch	
Úspěch pozůstává ve zkrácení pracovní doby týdně	
pro počet dělníků	—
na osobu hodin	—
celkem hodin	—
Zvýšení mzdy týdně	
pro počet dělníků	—
na osobu korun	—

celkem korun	—
procentech za práci přes čas	—
práci noční	—
práci nedělní	—
uzavření smlouvy pro počet dělníků	35
odstranění nepřístojností dělníků	—
ujednání akordních dělníků	35

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnu-
..., Vídeň 1911, str. 95.

**AZNAM O OBRANNÝCH STAVKÁCH U FIREM
HEINIK A KULKA V PREROVĚ V R. 1909**

	Přerov, Heinikovi dědicové strojírna	Přerov, E. Kulka slévárna
Počet stížených závodů	1	1
Počet zaměstnaných dělníků	40	100
Počet stávkujících dělníků	6	13
Počet organizovaných dělníků	6	10
Výsledek		
v = plný úspěch		
t = část. úspěch	v	t
o = žádný úspěch		
Trvání ve dnech, neděle jsou započteny	2	16
Zameškáno pracovních dnů	12	208
Odraženo bylo		
Prodloužení pracovní doby týdně pro počet dělníků	—	—
za osobu hodin	—	—
celkem hodin	—	—
snížení mzdy týdně pro počet dělníků	6	—
za osobu korun	10,—	—
celkem korun	60,—	—

porušení ceníku pro počet dělníků	—	—
propuštění, počet dělníků	—	—
špatné zacházení, počet dělníků	—	13
jiné nevýhody, počet dělníků	—	—
Celkové vydání v korunách	—	230,—

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnutí... , Vídeň 1911, str. 61.

**AZNAM O MZDOVÉM BOJI U FIREM KRÁTKÝ V PŘEROVĚ
KUNZ V HRANICÍCH V R. 1909**

	Hranice Antonín Kunz instalatér	Přerov, J. Krátký, slévárna
Počet stížených závodů	1	1
Počet zaměstnaných dělníků	135	22
Počet účastněných dělníků	50	22
Počet organizovaných dělníků	38	16
Výsledek:		
V = plný úspěch		
t = část. úspěch	t	v
o = žádný úspěch		
Úspěch pozůstává ve zkrácení pracovní doby týdně		
pro počet dělníků	—	22
na osobu hodin	—	2
celkem hodin	—	44
Zvýšení mzdy týdně		
pro počet dělníků	—	—
na osobu korun	—	—
celkem korun	—	—
procentech za práci přes čas	50	—
práci noční	100	—
práci nedělní	100	—

uzavření smlouvy pro počet dělníků	50	—
odstranění nepřistojností, dělníků	50	—
ujednání akordní, dělníků	50	—
jiné výhody, dělníků	50	22

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož i ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnutí..., Vídeň 1911, str. 85.

**VYPIS Z TABULEK CENIKOVÝCH SMLUV
U FIRMY KUNZ V HRANICÍCH Z R. 1909**

Trvání smlouvy od 1. dubna 1909 do neurčito	Hranice, Antonín Kunz, první moravská továrna na čerpadla a vodovody
Počet zúčastněných dělníků	50
ujednání minimální mzdy	Montéři vodovodů obdrží zvýšení mzdy o 15 až 25 %
Vyšší mzda za	—
práci přes čas	—
práci noční	—
práci nedělní	50 %
práci sváteční	50 %
	Stavební vydání se plně hradí. Vedoucí stavby obdrží 10 K týdně nádavku.
Ujednaná týdenní pracovní doba	58
Výpověď	—
Uznání organizace a dů- věrníků	—
Volno v den 1. května	—
Zvláštní ustanovení pro učně a ženy	—
Výpověď smlouvy	—
Smírčí soud ceníkový	—
Jiná ujednání	—

Hospodářské boje v průmyslu kovovém a železářském, jakož i ve strojnictví v Rakousku — statistika stávek, výluk a hnutí..., Vídeň 1911, str. 257.

Mzdové požadavky továrních dělníků v Přerově

Zástupce Akciové továrny na hospodářské stroje Ed. Kokora a spol. v Přerově sdělil mi, že mají zástupcem kovodělníků Žákem z Brna pro příští týden hlášeny požadavky dělnictva o 50 % zvýšení mezd a 14 denní placenou dovolenou. Prozatím byly by těmito požadavky dotčeny 3 továrny v Přerově: Kokoxa, Krátký a Weigl. Jde asi o 500 dělníků a přibližně 2000 rodinných příslušníků.

Obdobný případ byl již řešen v Prostějově. Továrníci přerovští nepovažují se hospodářsky za tak zdatné, aby mohli požadavkům vyhověti. Namítají, že hospodářské stroje nejdou na odbyt v našich zemích a nadprodukce že je za takových poměrů záhubou pro podniky. Jsou odhodláni eventuálně další chod továren zastaviti.

Žádají, chce-li vláda udržeti zaměstnanost dělnictva, aby navázala rychlé styky s Jugoslávií (Chorvátském—Slavonskem), odkud docházejí poptávky po zboží a nabídky se činí v potravinách kompenzační cestou. O rozřešení mzdových sporů v přerovských továrnách podám včas zprávu.

V Přerově 7. března 1919

Okresní hejtman

Oar Přerov, fond OÚ Přerov, pres. spis čj. 153/19 — koncept hlášení okresního hejtmana moravskému místodržitelství v Brně.

ZPRAVA O PROBĚHU VEŘEJNÉ SCHŮZE ČESKOSLOVENSKÉHO SVAZU ŽELEZNIČNÍCH ZŘÍZENCŮ SKUPINA PŘEROV

Dne 22. března (v r. 1919, pozn. red.) o 1/2 8 hod. večer uspořádala skupina Čsl. svazu železničních zřízenců v sále Dělnického domu na Šířavě v Přerově veřejnou schůzi s programem: „Požadavky železničních zaměstnanců a hospodářská situace. Úkoly organizace.“

Schůzi zahájil předseda skupiny Chytil, jenž udělil slovo tajemníku svazu Křížoví z Prahy. Ten promluvil o nutnosti sloučení všech organizací a spolků v jednotný svaz, v němž by byli zastoupeni všichni žel. zřízenci bez ohledu na národnost a o uznání tohoto svazu jako prostředníka mezi personálem a zástupci vlády. Poukázal na obavu vlády, jež vidí jisté nebezpečí v této tak mohutné organizaci, leč zdůrazňoval zároveň, že od tohoto požadavku nelze upustiti, neboť jedině tímto způsobem možno dosáhnouti vytčeného* cíle: úpravy hospodářských poměrů, zmírnění drahoty, čemuž se vláda staví na odpor, podporujíc snahy vrstev majetných oproti proletariátu. V této příčině poukazuje na prémii 15 mil. korun poskytnutou agrárikům za dodání bramborů, na zvýšení cen selat, jež mělo v zápětí zvýšení cen masa, na zvýšení cen státem přidělované obuvi, ostře kritizuje za bouřlivého souhlasu tento postup kruhů vládnoucích, jež vyvolává všeobecné jitření, před jehož zhoubnými následky varuje. Zmiňuje se o žel. stávce vypuknuvší na Slovensku, jež má v zápětí ohromné hospodářské škody pro stát a žádá, aby zavčas bylo zabráněno podobné katastrofě u nás.

Po vývodech jeho ujal se slova člen národního shrom. Brodecký z Prahy, jenž promluvil o požadavcích žel. zřízenců a hospodářské situaci. Jako¹ požadavky žel. zřízenců označil: splnění všech býv. rakouskou vládou garantovaných slibů, neprodlené vyplacení drahotných přídavek, příznivější započtení služebních let strávených ve válce do penze a postupu, započtení 50 % I. stupně drahotných příspěvků do penzí, úpravu paušálu a definitivní jmenování těch, kdo déle slouží. Při tom poukazuje na beznadějnost nynějšího stavu žel. zřízenců, jež jsou nyní bez úrazového a nemocenského pojištění, bez pracovních řádů, bez schéma

platového a žádá o bezodkladnou nápravu a vybudování nových existenčních podmínek žel. zřízenců. Poukazuje na sílu, jež spočívá v organizaci a žádá, aby nikdo mimo organizaci nestál. Zvláště poukazuje na brzké volby obecní a pozdější volby do národního shromáždění a vybízí přítomné, aby byli připraveni a řádné uvědomění rozšiřovali, by výsledek voleb dokázal, kdo má většinu.

Dále ostře kritizuje nynější vládu, jež svými opatřeními staví se proti proletariátu, poukazuje na stále stoupající drahotu některých životních a oděvních potřeb a žádá s největším důrazem o nápravu dříve, než bude pozdě. Navazuje na slova presidenta „Veškerá moc ve státě pochází z lidu“, žádá, aby proletariát, jenž stejně jako kruhy měšťácké připravoval převrat ke dni 28. října, stejně tak nyní ve svých požadavcích byl respektován a dle své síly účast na vládě obdržel.

Po obsáhlé, bouřlivými výkřiky provázené řeči Brodeckého promluvil krátce člen národního shrom. Jaroslav Marek z Přerova, jenž podotkl, že českoslovenští soc. demokraté musí jíti stejným tempem se soudruhy ve státech sousedních. Zároveň odsuzuje štvání místních listů měšťáckých proti sociální demokracii.

Po té krátce se zmiňuje žel. zřízenec Lančík z Přerova o veliké nouzi bytové v Přerově, poukazuje na ubytování žel. zřízenců evakuovaných z Haliče ve vagónech železničních a žádá od města Přerova nápravy.

Ku konci chápe se znovu slova Brodecký, jenž odsuzuje štvavý způsob psaní listů měšťáckých, varuje před následky z toho plynoucí, vysvětluje bolševismus jako osvobození proletariátu ze jha kapitalismu, praví, že sociální demokraté sympatizují tudíž s bolševismem v tomto smyslu a pronáší pevnou naději, že vývojem světových událostí dojde k socializaci ve všech státech.

Po tříhodinném trvání bouřlivými projevy sledované schůze, již se zúčastnilo asi 400 osob, skončil předseda schůzi. Veřejný pokoj a pořádek nebyl narušen.

V Přerově 23. 3. 1919

Okresní komisař

Oar Přerov, fond OÚ Přerov, pres. spis čj 210/19 — úřední záznam okresního komisaře.

MZDOVÉ HNUTI U FY „BALKÁN“, TOVÁRNA NA OBUV A U FY J. CALÁBEK & MARTINEK, TO V. NA STROJE V PŘEROVĚ

U jmenovaných firem vypukla stávka dělnictva z důvodu mzdových diferencí a to u fy „Balkán“, tov. na obuv v Přerově stávkuje asi 70 osob, většinou ženské, a u fy Calábek & Martinek, továrna na stroje v Přerově, asi 30 osob.

Příčinou stávky u fy „Balkán“ jest, že majitelé firmy zdráhali se přistoupiti na zvýšení mezd o 30 %, jelikož dosud jest platná smlouva uzavřená s dělnictvem do července, Dělnictvo však nehledí na tuto platnou smlouvu mzdovou a domáhá se před uplynutím její platnosti uvedeného¹ zvýšení mezd. Majitelé uvedené firmy na intervenci zdejší jsou ochotni přistoupiti na zvýšení 15 % u všeho dělnictva, kteréžto zvýšení u osob ženatých vzhledem k počtu členů rodiny má býti zvýšeno až na 25 %. Poněvadž ale odpověď od zástupců dělnictva nedošla, bude ve vyjednávání dále pokračováno.

Za důvod ke stávce u firmy J. Calábek & Martinek uvádí dělnictvo tu okolnost, že firma zdráhá se přistoupit na kolektivní smlouvu platnou v ostatních továrnách v Přerově. Naproti tomu firma tvrdí, že má uzavřenou smlouvu s dělnictvem, která má platnost od 1. března t. r. a s obaplnou 8 nedělní výpovědi, a že vzhledem k této platné cenové smlouvě oferovala obdržené zakázky na práci a že tedy nemůže cenu mezd po dobu platnosti smlouvy zvyšovati.

Dotyčná firma prohlásila, že jest ochotná s dělnictvem vyjednávat i a uznati platnou smlouvu v jiných továrnách, trvá však ale na tom, že dělnictvo musí dáti výpověď dosavadní platné smlouvy nikoliv tuto svémocně rušiti a práci zastaviti. Jest však naděje, že při dalším vyjednávání docílí se dohody.

Klid není vůbec porušen a patřičná opatření pro event. případ výtržností jsou učiněna.

V Přerově, dne 24. března 1920

Správce úřadu

V dodatku ku zdejší zprávě ze dne 24. března 1920, čís. 145/Praes. oznamuji, že na zakročení úřadu zdejšího docíleno bylo shody mezi dělnictvem a zaměstnavateli uvedených firem, takže dělnictvo již nastoupilo práci. Uvedené firmy zvýšily dosavadní ceny o 20% proti požadovaným 30—40%.

Tím stávka u jmenovaných firem ukončena.

V Přerově, dne 2. dubna 1920.

Oar Přerov, OÚ Přerov, pres. spisy čj. 145/20 — hlášení Okresní politické správy v Přerově, předsednictvu zemské správy pol. v Brně.

STÁVKA POMOCNÉHO DĚLNICTVA V NÁDRAŽNÍCH TOPIRNÁCH V PŘEROVĚ

Dne 20. září 1920 dopoledne zahájil topírenský pomocný personál zdejšího nádraží stávku z důvodu mzdových.

Dělnictvo pomocné (odvážeči popele, čističi strojů, nakládači uhlí atd.) žádá měsíční paušální příplatek 300 K k dosavadnímu platu. Ředitelství státních drah však je ochotno jednati o zvýšení mzdy, avšak žádá, aby tento příplatek dělníci sobě vydělali pracujíce v úkolu, což dělnictvo odmítá.

Vyjednávání mezi správou dráhy a topírenským personálem dosud nevedlo k cíli a jest obava, nestane-li se tak co nejdříve, že doprava bude ohrožena.

Na stávce v Přerově je zúčastněno 180 osob. Stávka jest zahájena ale v celém obvodu ředitelství olomouckého.

Klid dosud nebyl potušen. Ostatní dělnictvo chová se dosud zdrženlivě k svrchu uvedeným požadavkům.

O výsledku jednání bude podána okamžitě zpráva.

V Přerově, dne 20. září 1920.

Správce úřadu

V dodatku ke zdejší zprávě ze dne 20. září 1920, č. 460/Pr. oznamuji, že ujednána byla dohoda mezi zástupci ministerstva železnic a zástupci pomocného dělnictva topíren v tom smyslu, že přislíbeno bylo dělnictvu těžce pracujícímu (odvážeči popela, nakládači uhlí) poskytnouti měsíční příplatek 300 K a dělnictvu lehce pracujícímu (zapalovači, čističi strojů „avisori“) 250 K s výhradou dodatečného schválení min. železnic.

Ujednání to platiti má pro obvod ředitelství státních drah v Olomouci i v Brně. - Situace vyvolaná stávkou pomocného personálu byla již taková, že nákladní doprava dnešního dopoledne byla zastavena, což mělo za následek nepřijímání zboží nákladního a přeplnění všech nádraží. Osobní doprava byla dále udržována.

Schválen min. železnic má dojíti nejpozději do 12 hod. dopol. dne 24. t. m. Jinak dělnictvo jest rozhodnuto zahájiti novou stávku, při čemž solidární s ním se prohlásilo veškeré dělnictvo zaměstnané při dráze.

Dnes v poledne na základě svrchu ujednaného ujednání nastoupena byla práce pomocným dělnictvem.

V Přerově, dne 21. září 1920.

Správce úřadu.

Oar Přerov, 00 Přerov, pres. spis 460/20 — hlášení okresní pol. správy v Přerově
předsednictvu zemské správy politické v Brně.

STÁVKA U FY GOTZLINGER V KOJETÍNĚ

U firmy Gotzlinger, výroba kopyt v Kojetíně, zahájena byla v pondělí dne 11. t. m. stávka pro
mzdové požadavky dělnictva. Celkem stávkuje 14 osob u firmy zaměstnaných. Stávka
hlášena byla zdejšímu úřadu teprve dne 14. t. m. Vyjednávání, které vedl tajemník dělnictva
zaměstnaného v dřevařském průmyslu nevedlo k cíli. Zaměstnavatel tvrdí, že pro stagnaci v
průmyslu obuvnickém nemá odbytu na výrobky kopytářské a v důsledku toho, že nemůže
splnit zvýšených požadavků mzdových dělnictva, a v důsledku toho že raději zastaví výrobu.
Učiněn nový pokus živnostenským inspektorátem v Kroměříži o docílení shody. Firma
zaměstnává jen uvedený počet stávkujícího dělnictva, které pochází jednak z města Kojetína a
jednak z okolních obcí.

Vzhledem k nedostatku práce v okolních cukrovarech [4] nepociťuje dělnictvo tuto stávku. O
ukončení stávky bude podána zpráva.

Správce úřadu: podpis nečitelný.

V Přerově, dne 15. října 1920.

Oar Přerov, OU Přerov, pres. spisy čj. 498/20 — hlášení okresní správy politické v Přerově
předsednictvo¹ zemské správy politické v Brně.

STÁVKA ZEMĚDĚLSKÉHO DĚLNICTVA V KOJETÍNĚ, UKONČENÍ

Okresní politické správě v Přerově V Kojetíně dne 30. 6. 1921

Ku zdejšímu hlášení ze dne 28. 6. 1921 čj. 1656

Hlásím, že zemědělské dělnictvo počtem 150 ve zdejším dvoře zaměstnané, které dne 28. 6.
1921 o 1. hod. odpoledne k stávce zodpovědným redaktorem časopisu „Stráž lidu“ vybídnuo
bylo, dne 30. 6. 1921 o 6. hod. dopoledne práci nastoupilo.

Nepracovalo se celkem 1/2 dne poněvadž 29. 6. 1921 byl svátek, v kterémžto svátku by se
nepracovalo i kdyby stávka nebyla, takže se zameškalo 75 dní pracovních. Zvláštní
pozorování bylo učiněno to, že dělnictvo vesměs pracovatí chce, ale je k tomu od jejich vůdců
navedeno, aby nepracovalo.

Během této stávky, která měla průběh klidný, byly 3 vůdčí osoby pro přestupek koaličního
zákonu zdejšímu okres, soudu udány.

Hlášení toto jde ve 2 vyhotoveních a sice 1. na čs. zemské četnické velitelství v Brně a
2. adresováno na ministerstvo vnitra v Praze.

Oznámení o ukončení této stávky bylo okres, politické správě v Přerově učiněno a prvopis
tento, se předkládá přímo generálnímu veliteli četnictva čs. státu v Praze.

Vojtek, vrch. strážm., v. r.

OaR Přerov, OU Přerov, pres. spisy čj. 569/21 — hlášení četnické stanice v Kojetíně okresní
politické správě v Přerově.

ZPRAVA O PRŮBĚHU JEDNODENNÍ PROTESTNÍ STÁVKY ZEMĚDĚLSKÉHO DĚLNICTVA

Předsednictví zem. správy politické v Brně.

V pondělí dne 10. října pořádány byly dvě veřejné schůze zemědělského dělnictva v Přerově s tímto programem „Co má činiti zemědělské dělnictvo na obranu svých práv“ — a to jedna v sále domu čs. socialistů v Přerově, druhá v sále Dělnického domu na Šířavě v Přerově.

Schůzi prvou zahájil za účasti asi 150 lidí Frant. Chmelař, kontrolor okresní nemocenské pokladny v Přerově, jenž udělil slovo J. Moulíkovi, jenž se ve svých výrocích omezil na obsah řeči pronesené v neděli na schůzi důvěrníků tajemníkem Skotalem z Brna. Druhý řečník Fr. Chmelař pojednal o žňových příplatcích, o ošacovací akci zemědělských dělníků, o akordních mzdách, kteréžto požadavky dělnictvu slíbené a smlouvami zaručené nebyly nikde vůbec splněny, někde v míře velmi skrovné. Vybízí dělnictvo, aby svým odborovým organizacím každé nepřistojnosti bez odkladu oznamovalo za účelem dalšího opatření.

Na druhé schůzi pojednal o příčinách protestní stávky zemědělského dělnictva tajemník odborových organizací v Přerově J. Kacafírek. Řečník podrobil kritice snahy velkostatkářů o nedodržení kolektivních smluv, při čemž srovnával drahotní poměry letošní a poměry z roku 1918—1920. Nastínil příští postup zemědělského dělnictva k dosažení jeho požadavků, při čemž kladl zvláštní důraz na solidaritnost všeho zemědělského dělnictva bez ohledu na politickou příslušnost. Odsoudil snahy, jež právě tuto jednotnost maří a tříští boj. Jen jednotná a společná fronta odborové organizace může prý zaručiti zemědělskému proletariátu úspěch. Po své řeči přečetl řečník resoluci II, jež jest přiložena.

Dříve nežli bylo o resoluci hlasováno, přihlásil se o slovo poslanec Mikulíček (komunista), jež polemisoval s výroky předřečnickovými, pokud se týče tvrzení, že do odborových organizací se nemá zanášeti politika. Řečník je toho přesvědčen, že zemědělské dělnictvo¹ si nepomůže jinak k lepším poměrům, než-li když se přikloní k té politické straně, jež má v programu radikální přeměnu dnešní lidské společnosti, jež chce změnou dnešního společenského řádu odstraniti všechny křivdy na lidstvu páchané. K těmto ideálům možno dospěti jen bojem se starým režimem.

Když tajemník Kacafírek odpovídal na výroky poslance Mikulíčka tvrdě, že rozkoem odborových organizací roste jen odvaha a troufalost zaměstnavatelů, a že je tedy hříchem chtít svésti odborově organizované dělnictvo do víru politických bojů a vášní, nastala mezi účastníky neklidná debata, během níž se většina vytratila ze sálu, jelikož k Dělnickému domu dorazil průvod zemědělského dělnictva, jež mělo schůzi v nár. soc. domě.

Za těchto okolností nedošlo ani k formálnímu odhlasování navrhované a přečtené resoluce II. Klid a pořádek narušen nebyl.

Před Dělnickým domem seřadil se pak průvod zemědělského dělnictva čs. socialistů a soc. dem. případně komunistů v počtu asi 250 osob. Průvod tento přešel Žerotínovým náměstím, Wilsonovou třídou, Masarykovým náměstím, Kratochvílovou ulicí a dorazil o 1/2 12. hod. před budovu okresní pol. správy. K úřadu byla vyslána deputace sestávající z posl. Mikulíčka, Fr. Chmelaře a 6 důvěrníků, jež tlumočila přání, aby úřad předložil přijaté resoluce na kompetentní místa a referoval o požadavcích zemědělského dělnictva pronesených na dnešních projevech. Jakmile se deputace k účastníkům průvodu vrátila, nastal klidný rozchod. Podotknouti dlužno¹, že celková účast zemědělského dělnictva na dnešních projevech byla poměrně velmi malou.

V Tovačově dne 10. t. m. měl se konati tábor zemědělského dělnictva na náměstí s týmž programem co¹ v Přerově. Pro slabou účast konala se jen schůze v hostinci u „Běhálků“ za

účasti asi 120 osob. Na dvorech velkostatků v okrese se dnes stávkovalo, ale ve většině dvorech se dobytek krmil a kde se tak nestalo, bylo domácími lidmi z obce vypomoženo. Průběh stávky byl úplně klidný, možno říci přímo bez zájmu. Celkem na všech 23 dvorech v okrese stávkovalo celkem asi 450 osob.

Přerov 10. 10. 1921.

Okresní hejtman:

OAR Přerov, 00 Přerov, pres. spisy čj. 869/21 — koncept hlášení okresního hejtmana předsednictvu zemské správy politické v Brně.

TÁBOR LIDU V TOVAČOVĚ

V Tovačově, dne 10. října 1921
Na vyzvání čj. 39360/ ze dne 9. 10. 1921

Se oznamuje, že Svaz zemědělských a lesních dělníků zahájil jejím důvěrníkem Karlem Maltou z Viklického dvora dne 10. 10. 1921 v 10 hod. v zahradě hostinské Běhálkové v Tovačově tábor lidí. Účastníků bylo asi 200 osob.

Jako řečník promluvil zemský tajemník Jan Hloušek z Brna o významu dnešní demonstrační stávky, o zlepšení postavení a pojištění proti úrazu zemědělských dělníků a o poměrech na různých velkostatech, při čemž podotkl, že Tovačovský velkostatek požadavkům dělníků vyhovuje.

Schůze byla v 11 hod. 30 min. skončena a účastníci se v klidu rozešli, aniž by byli čekali na přečtení resoluce, která prý jest v časopise „Rovnost“ ze dne 9. 10. 1921 otištěná.

Vrch. strážm. Gatěk

Oar Přerov, OÚ Přerov, pres. spisy čj. 869/21 — hlášení četnické stanice Tovačov okresní politické správě v Přerově.

Čis. jed. 70 dův.

Okresní politické správě Přerov

V Přerově dne 29. srpna 1927.

K přiloženému nařízení ze dne 8. srpna 1927 čís. 63/ pres.

Podávám zprávu, že jak bylo důvěrně zjištěno obdržel zdejší sekretariát strany komunistické v Přerově vyzvání, aby závodní výbory v jednotlivých podnicích protesty proti brutálnímu a teroristickému postupu rumunské vlády, proti třídnímu odborovému hnutí unitárskému, do Prahy zaslaly. Závodní výbor u firmy Martinek inž. & Calábek v Přerově skutečně takový protest do Prahy všeodborovému svazu zaslal. Podobně mělo se tak státi u firem Heinik & dědici a J. Weigel. Také telegram týkající se věci Sacca a Vanzetiho byl snad zdejším komunistickým sekretariátem do Prahy odeslán. V posledních dvou případech nemohl jsem však zjistiti, zda se tak skutečně stalo. Příloha:

1. petice

Policejní agent

Oar Přerov, OÚ Přerov, pres. spisy čj. 463/27, hlášení policejního agenta okresní politické správě v Přerově.

Presidium zemské správy politické

Číslo: 12238/pres.

V Brně dne 6. srpna 1928

**Mezinárodní všeodborový svaz
v Praze, vedení stávek.**

„Přísně důvěrné“

Všem pánům přednostům okresních politických správ na Moravě, pánům policejním ředitelům v Brně, Mor. Ostravě, pánům správcům policejních komisařství v Jihlavě, Nov. Jičíně, Šumperku a Znojmě.

Mezinárodní Všeodborový svaz v Praze stál, jak známo, vždy v područí vedení KSČ, zejména jeho polbyra, které pohlíží na otázku odborového hnutí vůbec v prvé řadě jako na otázku politickou a vidí v tomto hnutí pouze prostředek k získání dělnických mas pro cíle komunistické strany.

KSČ se snažila vyvolat mzdové a stávkové hnutí také jedině z toho důvodu, aby v očích dělnictva jevila se jako radikální revoluční předvoj dělnictva, strhla na sebe jeho vedení a získala veškeré elementy indiferentní nebo nakloněné k nespokojenosti, při čemž se neohlížela na to, zda v konkrétním případě jsou skutečně závažné důvody pro vyvolání akce a zda jsou také nejzákladnější podmínky zdaru, počítajíc s tím, že v každém případě bude z akce politicky těžiti a to v případě zdaru vynášením svých zásluh, v případě nezdaru pak svalováním viny na „reformistické zrádce“, kteří se jejímu diktátu nepodrobili a svémocnou akci buď vůbec, anebo žádanou měrou nepodporovali.

V posledních letech kromě nepatrných lokálních výjimek svévolně za nevhodných okolností vyvolané vleklé stávky končily pravidelně nezdarem stávkujícího dělnictva, jež utrpělo při tom nesmírné hospodářské škody.

Stálé neúspěchy a vleklost stávek měly v zápětí, že MVS dodával svým stávkám čím dále ostřejších forem, takže případy teroru a násilí se v posledních 2 letech množily a nabývaly čím dále povážlivějšího rázu.

Zjev tento ostatně souvisí jen se slabou pozicí stávkujících, ale i se známými směnicemi polbyra a Rudé Internacionály⁰¹ vedení stávek z poslední doby, dle nichž i stávkám má být vtisknut revoluční charakter, odpovídající revolučnímu rázu komunistické strany.

MVS byl vždy poddajným k rozkazům polbyra, nicméně přece bránil se občas vyhlášení stávky předem ztracené, nikoliv snad ze zájmu o dobro dělnictva, nýbrž prostě z toho důvodů, že ztracené stávky oslabovaly MVS finančně a měly za následek ztráty členstva a vzrůst indiferentismu.

I tyto nesmělé pokusy o zachování jisté samostatnosti vůči polbyru staly se však kamenem úrazu v očích vedení KSČ, „těžkou úchylkou“ a vedení KSČ již delší dobu vedlo proto proti vedení MVS kampaň, jež skončila tím, že vedení KSČ, podpořené „Rudou odborovou internacionálou“, na jaře 1928 vyloučilo hlavního tajemníka MVS Haise st. a na jeho místo dosadilo svého muže poslance Zápotockého.

Násilnosti při stávkách, vedených MVS v poslední době, jako při stávkách stavebního dělnictva komunistického v Aši a v Liberci, jsou zajisté již reflexem tohoto převratu. Násilnosti vůči dělníkům jiných politických stran k práci ochotným vedly tak daleko, že na některých místech byly úřady nucené stávkové výbory rozpustit (tak na příklad v Liberci a v Něm. Jablonném).

Poněvadž lze tedy očekávat, že vyvolávání svévolných neodůvodněných stávek MVS svazem, poškozujících dělnictvo, bude se za nového režimu v MVS ještě stupňovat a že teroru a násilnosti se stanou pravidelným a organizovaným zjevem, ukládám panu přednostovi úřadu, aby při stávkách, vedených MVS věnoval zvýšenou pozornost postupu MVS, resp. příslušných jeho odboček zvláště pak aby, dopustí-li se stávkové výbory nebo z jejich pokynů

stávkující dělnictvo nezákonných činů, terroru a násilí, přihlížel k tomu, v jakém poměru je stávkový výbor k MVS, resp. k příslušné odbočce, byl-li stávkový výbor dosazen MVS a jaké obdržel direktivy. Zjistí-li se pak, že lze činiti MVS resp. tu kterou odbočku za tyto nezákonnosti odpovědnými, budiž vzato v úvahu také zastavení jejich činnosti.

Výnos tento jest přísně důvěrného rázu a proto ne-budiž se naň při případných tamních opatřeních v žádném směru odvoláváno.

O dosavadních zkušenostech buď sem co nejdříve podána zpráva.

Za zemského presidenta: Drbal v. r.

Okresní politická správa v Přerově

Dne 8. srpna 1928

Číslo: 662/Pres.

Mezinárodní všeodborový svaz,
vedení stávek.

Přísně důvěrné-pilné

Živnostenskému inspektorátu

v Kroměříži

Pro neznalost místních poměrů žádám o laskavé sdělení nabytých zkušeností ze zdejšího okresu o tom, zda některý stávkový výbor byl dosazen mezinárodním všeodborovým svazem nebo od něj obdržel direktivy pro vedení stávky, zda jmenovaný svaz stávku inscenoval a zda stávkové výbory dopustily se kdy násilí na tzv. stávkokazech a konečně zda se také stalo na popud zmíněného mezinárodního všeodborového svazu.

Přednosta úřadu

Živnostenský inspektorát v Kroměříži.

Cis. 2857/Pres.

V Kroměříži dne 13. srpna 1928

Přísně důvěrné-pilné

Vracím okresní politické správě

v Přerově

a sdělují, že stávky byly MVS vyvolány v těchto závodech:

V roce 1924

1. Doloplazský cukrovar sp. s r. o. v Doloplazích,
2. Rolnická akc. továrna na stroje, slévárna a kotlárna Ed. Kokora a spol. v Přerově,
3. První mor. rolnická továrna na soustředěná hnojiva a lu-čebniny v Přerově

V roce 1925

1. Heinika dědici a spol. strojírna a slévárna v Přerově.
2. Stavební podniky v Přerově. (Stavební dělnictvo)

V roce 1926

1. Zborovické-kojetínské cukrovarny A. Popper a spol. suro-várna a rafinerie cukru v Kojetíně.

Pokud jde o násilí na tzv. stávkokazech a zda-li se tak stalo na popud MVS, nemůže náš úřad nic bližšího sdělit. V tomto směru mohly by snad bližší zprávy podat příslušné četnické stanice, zejména pokud jde o stávky v Kojetíně, v chemické továrně v Přerově a ve stavebních živnostech v Přerově.

Přednosta úřadu

**Panu
okresnímu hejtmanovi**

v Přerově.

V „Dělnické rovnosti“ číslo 16 ze dne 18. ledna 1930 uveřejněna byla tato výzva:
„Pro celomoravskou konferenci dřevodělníků. Všem skupinám Svazu dřevodělníků na Moravě“!

Členská schůze skupiny Svazu dřevodělníků ve Val. Meziříčí konaná v neděli dne 12. ledna 1930, jednala o snaze jednotlivých vedoucích činitelů Svazu o sloučení se sociálně-demokratickou Unií a usnesla se na této resoluci:

Členská schůze skupiny Svazu dřevodělníků ve Val. Meziříčí protestuje co nejdůrazněji proti sloučení s Unií dřevodělníků, neboť by to znamenalo zřeknutí se třídního boje a přiklonění se ke spolupráci s kapitalisty, škodlivé dělnické třídě. Jsme pro sloučení odborových organizací na podkladě třídního boje, pod vedením Rudé odborové internacionály.

Abychom semkli všechny třídně uvědomělé dřevodělníky k boji za tento požadavek, navrhujeme

svolání celomoravské konference zástupců skupin Svazu dřevodělníků, na níž by byl dohodnut další postup. Konferenci svoláváme na den **26. ledna 1930 o 9. hod. dopoledne do Spolkového domu v Přerově, Trávník 43**, kam nechť všechny skupiny vyšlou své delegáty.

Vše pro mohutnou třídní odborovou organizaci!

Vše pro rudou odborovou internacionálu!

Všechny skupiny Svazu dřevodělníků na Moravě upozorňujeme, že konference byla již také svolána a všem skupinám byl poslán oběžník, dávající podrobné informace. Postarejte se, aby výzva skupiny ve Val. Meziříčí byla provedena. Třídně uvědomělí dřevodělníci postaví se proti zavlečení Svazu do vlivu sociálfašistů, těchto nepřátel dělnické třídy“.

O tom dávám panu okresnímu hejtmanovi věděti se žádostí, aby si o výsledku této konference opatřil vědomost a sem podal zprávu.

Za zemského presidenta:

Dr. Pavelek, v. r.

V Brně 24. ledna 1930.

Oar Přerov, OÚ Přerov, pres. spisy čj. 101/30 — presidium zemského úřadu v Brně informuje okresního hejtmana v Přerově.

Jménem republiky !

Okresní soud v Přerově uznal dnes takto právem:

Obžalovaný František Slavík, narozený 2. června 1905, klempířský pomocník v Přerově

jest vinen,

že dne 13. prosince 1932 v Přerově ustavil „Akční výbor nezaměstnaných“, aniž zamýšlené zřízení tohoto spolku oznámil písemně politickému úřadu dříve než spolek vstoupil v působnost, aniž sdělil stanovy tohoto spolku a členy představenstva se zvláštním pojmenováním těch, kteří zastupují spolek na venek, jednal proti ustanovením spolkového zákona a spáchal tím přestupek proti § 36 zákona č. 135/67 i. Z. a odsuzuje se za to podle článku zákona shodně za použití § zák. 266 t. z. k peněžitému trestu 100,— Kč, v případě nedobytnosti 5 dní vězení.

Podle § 289 t. z. k náhradě nákladů tohoto řízení. Naproti tomu se obžalovaní

1. Bohumil Pluháček, nar. 15. 10. 1910, slévač v Přerově
2. František Dohnal, nar. 25. 2. 1886, dělník v Přerově
3. Josef Polák, nar. 27. 7. 1895, dělník v Přerově
4. Jan Krásný, nar. 22. 9. 1899, zedník v Přerově
5. Josef Kolava, nar. 5. 3. 1871, strojní zámečnick v Přerově
6. František Vacula, nar. 14. 11. 1900, dělník v Přerově se podle § 259 č. 2 z.

osvobozují

od obžaloby podle § 4, 5, 12, 32, 36, zák. č. 135/67 ř. z.

Jed. č. TIV 40/34/211 46/34'

Platební příkaz

František Slavík, klempířský pomocník v Přerově, Ztracená ul. 12, necht' zašle k jednacímú číslu T-IV. do osmi dnů pod následkem exekuce tomuto soudu připojeným šekovým vplatním lístkem 100,— Kč jako peněžité trest určený rozsudkem ze dne 23. 1. 1934.

Okresní soud v Přerově odd. IV. dne 7. 2. 1934.

Úřední záznam:

Dostavil se Fr. Slavík, a žádá, aby pokuta Kč 100,— uložená jemu dle rozsudku na druhé straně uvedeného, byla odložena do 23. 4. 1934, ježto nemá nyní zaměstnání a pokutu do té doby zaplatí.

Př. 13. 2. 1934

Podpis nečitelný

Splátky se podle § 409 povolují do 23. 4. 1934. Přerov **13. 2. 34**

Ustavující schůze dne 18. 5. 1945.

Za přítomnosti všech členů závodního výboru jakož i náhradníků byla zahájena ustavující schůze dne 18. 5. 1945 v 15 hod. nejstarším členem Jos. Stupňánkem. Po zahajovacím proslovu, ve kterém vyzvedl jmenovaný zásluhu Rudé armády na našem osvobození ujal se slova soudruh Černošek místo nedostavivšího se hosta s. Jana Valáška.

Nato následovala volba předsedy. Jednohlasně zvolen byl Josef Černošek. Za vedení jeho byli pak zvoleni další funkcionáři.

I. místopředseda:	Jan Plech
II. místopředseda:	Metoděj Barbořík
zapisovatel:	Jan Riedl
místožapisovatel:	Václav Novák
pokladník:	Frant. Novák
místopokladník:	Ladislav Chajda

Na místo Rojíčka Jaroslava, který odchází k vojsku zvolen jako náhradník Josef Jurečka.

Místo rukujícího Martina Zatloukala do výboru jako člen Znamenáček Frant. a místo něj jako náhradník Karel Lizner. Pak všichni zvoleni členové složili slib do rukou předsedy výboru. Příští schůze stanovena na 22. 5. 1945 v 8 hod.

Po závěrečném projevu předsedy Černoška byla schůze skončena.

Kulaté razítko:

Revoluční závodní výbor
fy Heinika dědici a spol.
Přerov Morava

Podpisy nečitelné.

Zapsal Riedl.

Ze schůze zaslány byly pozdravy Okresnímu národnímu výboru v Přerově a vládě Čsl. republiky k rukám předsedy vlády p. Zdeňka Firlingera.

OPIS ZÁPISU O VOLBĚ REVOLUČNÍHO ZÁVODNÍHO VÝBORU FY OPTIKOTECHNA, PŘEROV

Volba revolučního závodního výboru fy Optikotechna v Městském domě dne 18. května 1945

Pověřenec Národního výboru po bezpečnost Optikotechny, p. Mik zahajuje schůzi tímto proslovem:

Jako pověřenec Národního výboru pro bezpečnost Optikotechny zahajuji tuto památnou schůzi. Vítám soudruha Valáška, který promluví za odbory, soudruha Paličku, který promluví z komunistickou stranu. Vítám zástupce Sokola, který je již mezi námi. (Potlesk).

Za zapisovatelku celé této schůze je navržena si. Knoflíčková. (Schváleno).

Dostali jsme přípiš od našeho předsedy závodního výboru p. Kráčmara, který vám mám přečísti. (Nato p. Mik přečetl zápis z porady ze dne 17. 5. 1945, který je archivován. Vítám vás do dnešní významné první naší schůze, kterou jste, jak vidím v největším počtu navštívili. Po dlouhé době se můžeme, soudruzi a soudružky, svobodně shromážditi a provésti změny ve svých řadách v továrně za spolupráce nás všech. Nezapomeňme maršála Stalina, vítězných vojsk spojeneckých, presidenta dra Ed. Beneše, generála Svobody a naší vlády. Těm patří náš dík, že můžeme zde sedět, v očích nám plane radost, že jsme se mohli svobodně shromážditi. Ale, soudruzi a soudružky a přátelé, nesmíme zapomenout našich drahých pracovníků, kteří vykrváceli. Těm věnujeme vděčnou vzpomínku. (Všichni na malou chvíli povstali). Ale nyní naší povinností je, potrestat hlavně naše kolaboranty, kteří se nám smáli do oči, když český dělník byl shrben pod německo-germánskou botou.

A my jsme jim v duchu říkali: „My vás budeme jednou soudit! Vy se probudíte z toho sna!“ — a probudili se. Nastává nám práce. Dnes je práce a práce a práce. To, co máme za sebou, nechme stranou. Dnes musíme pracovat soudruzi a soudružky, víc jak jsme pracovali, poněvadž pracujeme pro sebe. O komunistech se vždycky říkalo, že jsou to křiklouni. Ještě včera jsem to slyšel v továrně. Byli to křiklouni, ale musíme pochopit těžkou situaci našich dělníků. Mohl bych vám soudruzi, o té věci hodně mluvit. Nejsem však na to ani dosti připraven, měli jsme hodně práce. Budou to soudruzi tajemníci, kteří vám ty věci objasní. Pokud se týká mé činnosti zde, bylo mou první povinností, abychom v zájmu klidu a pořádku v závodě, jakož i v zájmu bezpečnosti, poslali na dočasnou dovolenou tyto pány. Prosím, abyste si věc dobře rozmysleli a ještě jednou vyjádřili své mínění..." Následuje hlasování o 7 lidech, kteří všichni byli vyloučeni ze závodu jednomyslným hlasováním osazenstva (pozn. red.).

„... Vlajkaři pokud byli zjištěni, jsou vesměs po'zatýkáni a doufám, že mezi námi již to smetí neseď. Bez pevného podkladu, důkazu nejde nechat člověka jenom tak zavřít. Máme-li vinu zjištěnou na 100%, necháme zavřít! Promluví soudruh Valášek:

Soudružky, soudruzi a přátelé! Připadá mi těžký úkol, na který nejsem ani dosti připraven, abych zastoupil bratra Minulu. Byl přes tu hrůzu, která se zde převalila v Přerově a teď teprve šel hledat svou rodinu.

Chtěl bych, vám podat krátkou informaci, pokud se týká odborového hnutí a pokud se týká nově zvolených závodních výborů. Jak je Vám známo, zastávala naše zájmy NOÚZ. Mohu vám prohlásit, že většina těchto funkcionářů bude pohnána před Národní soud. Náš kádr starých odborových pracovníků je malý, mnoho jich bylo vzato do koncentračních táborů a budeme mít těžký úkol, abychom si vychovali tajemníky nové. Také vám jsem povinen podat zprávu o našem bývalém tajemníku soudruhu Kučerovi, se kterým je to bohužel, velmi vážné. Celých 6 let to šťastně překonával a se soudruhem Dreiseitlem a Kuchařem byl zajištěn v Terezíně. Je stále v horečkách a je otázka, jestli z toho vyjde. O jejich osudu vám zatím nemohu nic bližšího podat. Soudruha Kučeru bychom těžko nahradili. — Teď není doba na plané povídání a veliké diskutování. My potřebujeme práci a práci a zase práci. Naší snahou musí být přivést do pořádku život hospodářský. Dnes k tomu máme největší předpoklady, tj. Rudou armádu, takže nemusíme mít strach, že by se nám tato práce nedařila. Jestli jste poslouchali projev našeho presidenta dra Ed. Beneše, víte, že jedině zásluhou Sovětského svazu a Rudé armády máme dnes Československou republiku.

Co se týká místního odborového hnutí, abychom tyto otázky nepustil se zřetele, byl ustaven 12. akční výbor pro okres a byl jsem jmenován předsedou tohoto hnutí a až se to všechno rozběhne, pak si teprve zvolíme své funkcionáře. To jsou povšechné informace, které vám mohu dát. Závodní výbory budou teď jednotné a budou mít název Revoluční závodní výbory. Budou se skládati jak z dělníků, tak úředníků. Dělnictva musí být nadpoloviční většina a předseda musí být dělník. To bych vám chtěl připomenouti, abyste při volbách nechali osobní věci stranou. Zanechte takových třenic a zvolte si lidi, kteří budou vaše zájmy zastávat spolehlivě. Oni budou vaši zástupci, oni budou mít povinnost starati se o řádný chod závodu.

To by bylo všechno, co jsem vám chtěl říci. Kdybyste měli nějaké dotazy, já vám je milerád zodpovím. Pan Mik: Soudruzi, prosil bych vás, abyste dali projev důvěry starému závodnímu výboru. Chci, abyste hlasováním projevíli, zda chcete, aby zůstaly staré výbory, nebo aby byl volen výbor nový. (Osazenstvo je proto, aby byl zvolen nový závodní výbor).

Nato je čten nově navržený závodní výbor:

(Osazenstvo zvednutím ruky má hlasovat, zda je pro nebo proti jmenované osobě) ..."

Následuje 26 jmen členů navržených do výboru a 13 jmen náhradníků (pozn. red.).

„... Zvolili jste si nový závodní výbor a žádám vás, abyste jej v jeho činnosti podporovali. Členové závodního výboru budete mít velkou zodpovědnost a jestli se někdy prohřešíte, budete nemilosrdně potrestáni.

Návrh z osazenstva: Při volbách do nového záv. výboru byl opomenut dřívější předseda záv. výboru p. Dreiseitl. — Odpověď: Tak zasloužilý člověk, jako p. Dreiseitl, bude pracovat na zodpovědnějších místech. Plně s jeho činností počítáme. Účast v našem závodě přislíbil p. doc. dr. Mazurek. Byl to zakladatel závodu, jeho vědomosti jsou nám dobře známy a proto myslím, že se mnou souhlasíte, když jsem mu řekl, že jeho spolupráce nám bude vítanou. (Všeobecný souhlas). Něco o správci kantiny p. Hučínovi. Vás se chci zeptat, jestli jste pro jeho další práci v kantině nebo ne. Hlasujte, kdo je pro a kdo proti. — (Většina hlasů je pro p. Hučina, aby zůstal.)

Pak bylo připomenuto zaměstnancům, aby si vyzvedli v pokladně mzdy, pokud tak již neučinili. Pan Příkryl připomíná sbírku na Československý červený kříž.

Proslov p. Paličky:

Soudruzi! Byl jsem vyslán komunistickou stranou, abych zde promluvil. Máme toužebně očekávaný mír. Naše osvobození si vyžádalo mnoho obětí. Uctili jsme již jejich památku na začátku schůze tichou vzpomínkou. —

Podívejme se na situaci jak vypadá. Strana komunistická se stává stranou nejdůležitější. Tím je dána dělnictvu možnost, aby vzali své věci do vlastních rukou. Je vám všem dobře známo, že strana komunistická hájila vždy zásadně program pracujícího lidu. Oč usiluje komunistická strana:

1. O vládu lidu prostřednictvím národních výborů.
2. O znárodnění půdy, bank, záložen, velkostatků a předání do rukou lidu.
3. O potrestání všech zrádců, kolaborantů atd. Kapitalismus a fašismus za pomoci určitých městských vrstev bude se snažiti uchlácholit lidstvo. Chcete připustit, když máte možnost vlády, aby vám někdo dával drobky?! Dělnictvo má ohromnou sílu ve svých řadách, ovšem dosud ji nedovedlo uplatnit. V semknutých řadách bojujeme podle vzoru sovětských armád. My chceme vládu lidu. Lid je jediným zdrojem síly a moci v tomto státě. A to po všech stránkách a ve všech směrech. Musíme se proto snažiti, aby pod našimi prapory byl soustředěn všechen pracující lid.

Cíl je jasný a přesný. Uvolnit cestu pochodu pracující vrstvě. Ať žije maršál Stalin, sláva Svazu sov. soc. republik, sláva Rudé armádě. Ať žije skutečný president dr. Ed. Beneš, sláva naší československé armádě a vládě, ať věčně trvá společný svazek Československa se SSSR. Práci čest! (Osazenstvo radostně volá a tleská!)

Bylo usneseno zaslat pozdravné telegramy p. pres. dr. Ed. Benešovi, vládě a Gottwaldovi.

Znění telegramů:

Panu pres. dr. Ed. Benešovi:

Zaměstnanci Optikotechny ve své závodní schůzi dne 18. května 1945 zdraví Vás jako svého presidenta, děkují Vám za Vaši dosavadní práci a přejí Vám, abyste dlouhá léta jako dosud vedl náš národ po správné cestě.

Znění telegramu vládě:

Zaměstnanci Optikotechny v Přerově ve své závodní schůzi dne 18. května 1945 zdraví Vás jako zákonou vládu CSR a slibují Vám veškerou podporu v uskutečňování socialistického programu.

Znění telegramu místopředsedovi vlády p. Gottwaldovi:

Zaměstnanci Optikotechny v Přerově ve své závodní schůzi dne 18. 5. 45 zdraví Vás jako osvědčeného a zásadního činitele KSČ a slibují Vám, že chtějí pracovat podle příkazů a směrnic KSČ pro uskutečnění dělnických ideálů SSSR. Zahráním československé a ruské hymny byla schůze slavnostně zakončena.

V Přerově dne 19. května 1945.

Zapsala: Jana Knoflíčková.

PROTOKOL O SCHŮZI NÁRODNÍ SPRÁVY A ZASTUPCO ZAMĚSTNANCŮ FIRMY HEINIKA DĚDICI A SPOL. V PŘEROVĚ A MAJITELI TÉTO FIRMY, KONANÉ DNE 16. SRPNA 1946 V MÍSTNOSTECH ONV

Přítomni: pp Dare a Perkins

za ONV pp. Skopal, Rejhon a Dr. Hužva p. poslanec Zuzaňák

národní správa: ředitel Duša a správčové Ertl a jednatel Riedl a Kreml

závodní rada: předseda Černošek

odb. organizace: předseda Plech
Jednání bylo vedeno v jazyce anglickém

prostřednictvím soudního tlumočnicka p. Beneše.

Schůzi zahajuje p. ředitel Duša. Vítá, že konečně se dostavili majitelé resp. p. Dare k jednání a že může být definitivně řešena budoucnost závodu.

Zavedení národní správy bylo dle dekretu presidenta republiky pro nepřítomnost majitelů a také proto, že firma byla vedena za války i před válkou v německém duchu. Ptá se p. Dare zda je mu to srozumitelné.

K tomu říká p. Dare, že ano, namítá však, že před válkou bylo nutno respektovati přání zákaznictva, které bylo různých národností a byli proto též zaměstnaní úředníci německé národnosti. Vedoucí ředitel však, že byl Čech.

Dále osvětluje p. ředitel zhruba postavení a pravomoc závodní rady a odborové organizace v závodě.

Dr. Hužva klade otázku co hodlají se svým závodem podniknouti.

P. Dare si přeje jednotlivé otázky na které by mohl dát buď hned nebo v určitém termínu konkrétní odpovědi. Dle přání jsou mu tedy kladeny otázky:

1. Odstranění dluhu asi 19,000.000, které musí být zaplacený v Kčs a všichni zaměstnanci odmítají s tímto zatížením dále pracovat.
2. Po převratu nás peněžní ústavy nechaly úplně na holičkách a nebylo ani hotových peněz pro výplatu zaměstnanců. Úroky nejsou propláceny.
3. Konfiskace majetku pí Ad. Končelíkové, poněvadž při sčítání lidu v roce 1930 byla německé národnosti. Jsou současně upozorněni, že konfiskace se týká též majetku v Čekyni.

K tomu podotýká p. Dare, že pí Končelíková, která během války zemřela, byla původně rakouskou příslušnicí a po první válce, že získala příslušnost československou. Bylo mu ovšem vysvětleno, že směrodatná jest národnost a nikoliv příslušnost. Za první republiky byli všichni ať již Češi, Němci, Maďaři, či jiné národnosti příslušníky československými.

Dále byl p. Dare též upozorněn, že nepodá-li ve stanoveném termínu proti konfiskaci své námítky, nabude konfiskační dekret platností.

P. Dare vymíňuje si projednání celou záležitost předem jednak s Dr. Hrubanem, případně s jinými místy.

4. Jest předložena otázka jak si p. Dare představuje další chod továrny.

Zatím přijeli proto, aby byli informováni o pravém stavu. Žádají povolení prohlídky továrny a zdůrazňují, že sami mají zájem na brzkém vyřízení této záležitosti.

Závod mohou si prohlédnout mimo pracovní dobu za přítomnosti zástupců ONV a stanovena tato prohlídka na 17 hod. 30 minut dne 16. srpna 1946.

P. ředitel tlumočí pak díky zaměstnanců, že hodlají celý komplex otázek v nejkratší době vyřešit a to tak, aby existence závodu byla zajištěna.

P. Dare prohlašuje, že k takovému vyřízení bude ještě potřebovati různé informace.

Jako první požaduje bilanci za rok 1945. Bylo mu přislíbeno předložit ji při jeho návštěvě závodu.

Dále žádá p. Dare, aby byl někdo zplnomocněn podat mu informace o nákupních a prodejních cenách a obratu.

Tyto informace mu zatím správa závodu dáti nemůže.

Konečně poznamenává p. Dare, že má povolení k pobytu v ČSR pouze na 14 dní a doufá, že v této lhůtě se mu podaří leccos vyřídit.

Na návrh předsedy Černoška jest p. Daremu tlumočeno, že stanovisko zaměstnanců závodu jest vůči němu krajně zamítavé a že v případě jeho návratu do závodu hodlají tito závod opustiti.

P. Dare říká, že jeho návrat do závodu jest odvislý od různých okolností, a že ještě neřekl, že se hodlá do závodu vrátiti. Dále se ptá p. Dare, zda při příštím jednání budou přítomni všichni zúčastnění dnešní schůzky. To mu bylo potvrzeno.

Znovu žádá p. Dare informace o nákupních a prodejních cenách a na otázku za jakým účelem tyto informace požaduje, prohlašuje, že mají sloužit čistě proto, aby měl přehled o nynějším stavu firmy.

Konečně žádá p. Dare, aby mu byla umožněna rozmluva s p. Ing. Kovaříkem a s p. Kořínkem. Chce s nimi mluvit čistě jen privátně. Bylo mu odpovězeno, že může mluvit s kýmkoliv a o čemkoliv, že však správa závodu ani nikdo jiný z přítomných mu schůzku s jmenovanými zprostředkovati nemůže. Bylo mu však doporučeno, aby si též promluvil s některými staršími dělníky.

Přátelskou debatou byla pak schůze zakončena.

Podle dodatečného telefonického rozhovoru s p. Dr. Hužvou z ONV nebyla prohlídka závodu p. Daremu Zemským národním výborem v Brně povolena, jelikož se jedná o vojensky důležité podniky a musel by si tudíž p. Dare vyžádati povolení ministerstva vnitra nebo národní obrany.

razítka:

Zapsal: podpis nečitelný
dále nečitelné Heinika dědici i spol.
strojírna a slévárna
Přerov Morava
Prádelna konopí v Přerově
Heinika dědici i spol.

Závodní rada
Závodní odborová organizace
Heinika dědici
strojírna a prádelna v Přerově
Okresní národní výbor
Přerov

Všechny podpisy pod razítky nečitelné.

Místní národní výbor v Přerově
čís. 3970 R/K
Přerov, dne 12. března 1947.

Titl.
Závodní rada
fy Heinika dědici a spol.

v Přerově.

Rada MNV v Přerově vzala s uspokojením na vědomí Vaši zprávu ze dne 3. března 1947 o výsledcích v plnění předepsaného dvouletého plánu ve výrobě odlitků ze šedé litiny Vaším závodem. Z výsledků Vaší práce za leden a únor je zřejmé, že pracující lid pochopil důležitost dvouletého plánu a je připraven plán plnit a splnit. Potěšující pro nás, Přerovany, je, že i náš závod to je, který tak vysokým procentem překročil stanovenou výrobu.

Jsme všichni hrdi na Váš závod a Vaše zaměstnance, kteří jsou vzorným příkladem všem pracujícím v Přerově.

Rada MNV se usnesla vysloviti srdečný dík zaměstnancům, závodní radě i správě závodu za jejich výkon a práci pro republiku.

Věříme, že budete i nadále stejně úspěšní ve svém úsilí pro splnění dvouletého plánu.

Dvouletce zdar!
kulaté razítko
Národní výbor
v Přerově
podpis nečitelný

OPIS ZÁPISU

O VALNÉ HROMADĚ REVOLUČNÍHO ODBOROVÉHO Hnutí ZAVODNÍ SKUPINY OPTIKOTECHNA V PŘEROVĚ

Zápis

o valné hromadě Revolučního odborového hnutí závodní skupiny Optikotechna v Přerově, konané dne 9. prosince 1948 o 15. hod. v Dělnickém domě na Šířavě.

Valnou hromadu zahájila závodní kapela mladých zahráním písně „Nestiskaj mi šuhaj ručku“ a zapěním Písně práce. Předseda s. Látal přivítal účastníky a odborového tajemníka s. Dimjakoviče a žádal, aby byli určeni ověřovatelé a zapisovatelka.

Navrhnutí: s. Herman a s. Skřeček, jako zapisovatelka určena s. Lahnerová.

Recitační sbor mladých přednesl báseň „Táta“. S. Hůtner konstatuje, že přečetl zápis z minulé valné hromady a shledal jej v naprostém pořádku. Jednatel s. Christen podal zprávu jednatele. Bylo vyřízeno 488 dopisů. Proti roku 1947, kdy bylo přijato a odesláno 250 dopisů, je činnost dvakrát větší. Výborových schůzí a porad v tomto roce konáno 17, účast 90 %, členských a celozávodních 9, účast... asi 25 % ...“ Jednatel v této pasáži kritizoval osazenstvo za malou účast na členských schůzích (pozn. red.). „... Konány vnitrozávodní, mezipodnikového a mezikrajové soutěže. Zúčastnili jsme se boje proti ztrátám materiálu, každý den se vysílá odborářská hlídka od 6,45 do 7 hod. Provedena akce na prodej odborářských knih, která měla v závodě úspěch.

Denně se kolportuje „Práce“, ve čtvrtek pak s odborářskou přílohou. Na výzvu společnosti národů pro pomoc dětem odesláno 72.000,— Kčs. Skupina se zapojila do práce na plnění dvouletého plánu, přesto že náš podnik nebyl přímo ve 2LP zařazen, plánovali jsme si

hospodářský plán, který jsme se snažili plnit. Dosáhli jsme toho, že zaměstnanci, kteří pracovali vedle své normální pracovní doby v závodě ještě v cukrovarech a byla jim předepsána výdělková daň, prostřednictvím posl. Zuzana, že nikdo daň platit nemusil. Provedena akce k rozšíření knihy předsedy vlády „Po stáru se žít nedá“. U příležitosti krajské výstavy v Kroměříži konal se sjezd odborářů, který měl pěkný průběh. Zřízen sociální referát, pro který určen s. Soumar, jemuž patří vyřizování všech sociálních záležitostí zaměstnanců. Tento je také styčným úředníkem s MNV a ONV. Pořádná přednáška o národním pojištění a na minulé schůzi o dělnickém odborovém hnutí. Zúčastnili jsme se hromadně oslav 1. května — svátku práce, při zvolení s. Gottwalda presidentem a u příležitosti oslav Velké říjnové revoluce. 30. října vzpoměli jsme u pomníku v továrně našich spoluzaměstnanců, kteří za okupace byli umučeni v koncentračních táborech. Na pomoc stávkujícím horníkům ve Francii zasláno 20 tisíc Kčs. Probíhal na závodě Týden vzorné práce, byl ustaven důvěrnický sbor, připravuje se škola práce pro vzdělání zaměstnanců. Zprávu pokladní podává s. Přikryl:

Hotovost pokladní ku dni 1. 1. 1948 byla Kčs 17.860,—. Během roku přistoupilo 517 zaměstnanců, odešlo 120 zaměstnanců. Na příspěvcích zúčtováno Kčs 431.115,—, srážka činí za 10 měsíců Kčs 33.376,—, ústředí odvedeno Kčs 397.739,—. Vydání činilo Kčs 20.348,—, hotovost ku dni 11. 11. 1948 Kčs 13.028,—.

Podpory obdrželo:

112 zaměstnanců v částce	Kčs	27.402,—
18 podpor mimořádných	Kčs	6.304,—
5 podpor vánočních	Kčs	2.000,—

Invalidní fond platí asi 251 zaměstnanců, 13 úředníků, celkem 264 členů z toho 3 mimo podnik.

S. Navrátil podává zprávu revisora účtů: pravidelně každý měsíc byly konány revise a bylo shledáno vše v naprostém pořádku. Poslední revise byla učiněna v den konání valné hromady. Skupina v závodě obdržela pochvalné uznání od ROH za vzorné vedení.

S. Soumar podal zprávu sociálního referenta. V závodě bylo rozděleno 989 kusů šatstva, 390 párů pracovních bot, 20 gumových holinek, 929 pláštíků a 841 duší na kola, 20 jízdních kol, 340 opravenek, gumové pláště do deště, manchestrové kalhoty a kabáty, zboží z ulehčeného zásobování, vánoční balíčky, zvěřina. V sociální a zdravotní péči: zábrana úrazů zřízením bezpečnostních důvěrníků, vysíláním různých hesel v rozhlase atd. Z podpůrného spolku dělnického bylo od 1. ledna t. r. do 30. 11. t. r. vyplaceno: jako podpora při sňatku Kčs 45.000,—, porodné 60 zaměstnanců. Kčs 44.900,—, podpora na zuby 63 zaměstnanců v částce Kčs 51.289,—, mimořádné podpory 17 zaměstnancům v částce Kčs 12.500,—, nemoc, podpory 858 zaměstnancům v částce Kčs 78.690,— V zotavovně v Brankách bylo 18 zaměstnanců a tito na podporách obdrželi Kčs 23.950,—, celkem vydání činí Kčs 288.969,—. Z nemocenského spolku úřednického vyplaceno v 36 případech Kčs 27.500,—, podpora v nemocnici v 90 případech Kčs 80.529,— Tyto dva spolky chtěli bychom spojití v jeden s názvem Sociální spolek zaměstnanců Optikotechny.

S. Tomáš Doležal podává zprávu ze své činnosti — kulturního referenta: Kromě vzpomínek v rozhlase při památných dnech byli zaměstnanci vyzváni k navštěvování různých kursů, ke vstupu do Sokola, návštěvě divadel, pro kterýžto účel bylo zakoupeno od ředitelství Hanáckého divadla 20 pernamentních vstupenek, které jsou přidělovány zaměstnancům. Z klubu zaměstnanců OP byl ustaven klub lyžařů, lehká atletika, stolní tenis, šachový odbor, herní odbor a zábavní odbor. Hotovost pokladní činí Kčs -65,000,—.

Peníze jsou používány k půjčkám zaměstnancům. Za uplynulý rok bylo půjčeno v 205 případech celkem Kčs 204.500,—, sportovních potřeb zakoupeno za Kčs 17.968,60. S.

Pavličková podává zprávu za komisi žen. Podle této bylo konáno celkem 7 schůzí, dvě schůze pouze pro ženy. Kromě sociální činnosti pro zaměstnankyně v závodě byly pořádány kurzy šití a vaření. S. Pavličková stěžuje si na nezáměr o organizační záležitosti, který se projevuje malou účastí na schůzích.

Za svaz mládeže podává zprávu s. Gajdoš. V závodě bylo utvořeno několik úderů, které mezi sebou soutěží. Za nepřítomného předsedu ZR podává zprávu s. Říha jako místopředseda ZR.

ZR konala 11 řádných a 7 mimořádných schůzí. Na každé schůzi se nechává informovat vedením závodu a výrobním odborem po stránce hospodářské a výrobní. S. Frgal podává zprávu pokladní ZR.

Od 1. ledna do 30. listopadu příjem činil Kčs 67.675,—. Na cestovním vyplaceno Kčs 37.766,—, na školení vydáno Kčs 3.748,—, dary a podpory činí Kčs 7.212,—, knihy, brožury a časopisy 2.444,—, cestovné a telefon 708,90, hotovost pokladní činí **Kčs 15.706,60.**

Finanční stav fondu: srážka 1/4 % za 11 měsíců Kčs 156.769,10, hotovost k 31. 12. 1947 byla 16.563,20, na sociálních podporách vydáno 72.603, na podporách ženatým vojínům vyplaceno 13.250,—, jako další podpory (horníkům ve Francii atd.) vyplaceno 59.059,—, celkem vyplaceno 168.012,—, hotovost činí **Kčs 5.321,10.**

S. Hütner podává zprávu za výrobní výbor. Konáno 8 řádných schůzí, jedna mimořádná — vždy za účasti vedení závodu a závodní rady. Na závodě probíhala akce 100 dní boje proti ztrátám materiálu. Příští úkoly budou zaměřeny pro úkoly 5LP.

Ing Kuzník podává zprávu ze školy práce, pořádané ROH, ve které mají býti zaměstnanci odborně školení, aby jednak stoupla produktivita na závodech a jednak dosáhly se hospodářské výsledky, naplánované v 5LP. V závodě budou zaměstnanci odborně školeni odborníky ze závodu, přeškolení na zaučené zaměstnance hlavně ve výrobních dílnách. Kurzy pro zaměstnance budou konány v průmyslové škole vždy večer a kurs sám trvá 15 až 20 hodin. Potřeba kursů podle zájmu zaměstnanců. Mimoto zavedení „B“ systému v našem závodě si vyžádá značného školení.

Zprávu ze závodu podává s. mřed. Skalický. V roce 1948 naplánovali jsme výrobu na Kčs 169 miliónů a předpokládáme, že splníme 152 miliónů, tj. 90%. Příčiny tkví jednak v nedostatku materiálu a nedostatku pracovních sil. Pro rok 1949 máme naplánovanou výrobu na 224 miliónů. Uvedl veškeré potíže, se kterými se ve výrobě setkáváme a apeloval na zaměstnance, aby naplnili všechny síly ke zdolání překážek. Ku konci poděkoval všem, kteří se poctivou prací přičinili o to, že se závod dostal hodně kupředu.

Politický a odborový referát přednesl s. Dimjakovič. Velmi názorně naznačil, jak se mění hospodářský systém našeho statutu, jak se pracuje zaměstnancům dnes a jak pro své schůze byli stíháni po první světové válce. Cesta socializace, kterou jsme nastoupili, je jediné správná a dovede pracující ke konečnému cíli — spravedlivějšímu, než jak tomu bylo za kapitalistického režimu.

S. Lalošák přečetl navržený výbor — zástupce za jednotlivé dílny a kanceláře.

Navržený výbor byl jednomyslně přítomnými zaměstnanci schválen. Následuje výčet důvěrníků všech pracovišť (pozn. red.)

Ze zvoleného výboru byl zvolen jednohlasně předsedou s. Jan Látal.

Předseda Látal poděkoval za účast a za nově zvolený výbor slíbil, že budou pracovat všemi silami pod vedením nejlepších synů národa presidenta republiky s. Gottwalda a předsedy vlády s. Zápotockého, za lepší příští pracujícího lidstva.

Na zakončení zapěl sbor mladých internacionálu.

Valná hromada byla skončena v 17.15 hod.

Zapsala Lahnerová.

**Z
DĚJIN
ODBORŮ
NA
PŘEROVSKU**